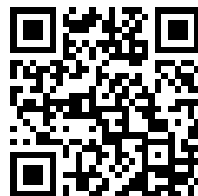

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

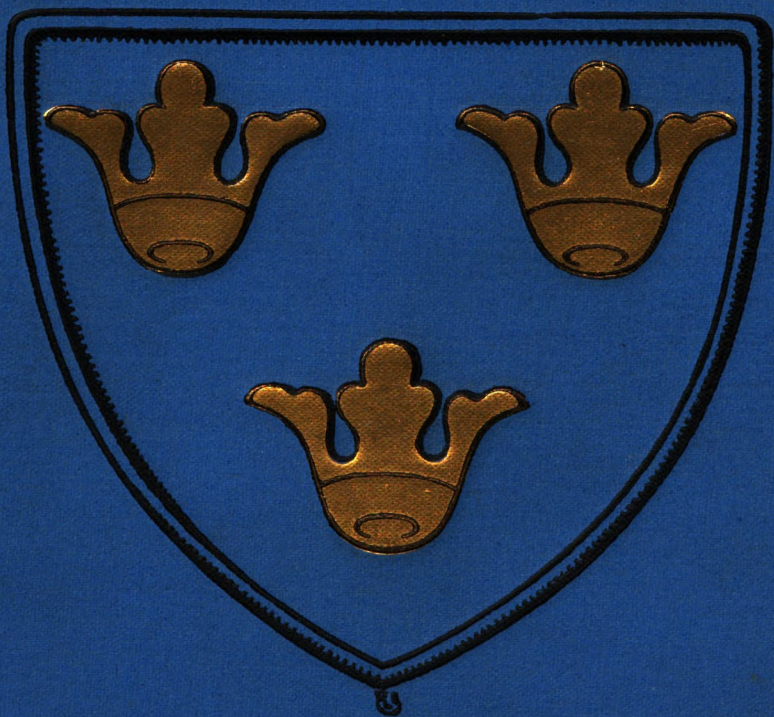
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

AUGUST STRINDBERG

SVENSKA ÖDEN
OCH ÄVENTYR

PT
9813
S8
1911
N.1

Cornell University Library

FROM THE INCOME OF THE
FISKE ENDOWMENT FUND
THE BEQUEST OF
Willard Fiske

Librarian of the University 1868-1883
. 1905

A.269337

9/80/12

8101

The date shows when this volume was taken.

To renew this book copy the call No. and give to the librarian.

HOME USE RULES

All Books subject to Recall.

Books not in use for instruction or research are returnable within 4 weeks.

Volumes of periodicals and of pamphlets are held in the library as much as possible. For special purposes they are given out for a limited time.

Borrowers should not use their library privileges for the benefit of other persons.

Students must return all books before leaving town. Officers should arrange for the return of books wanted during their absence from town.

Books needed by more than one person are held on the reserve list.

Books of special value and gift books, when the giver wishes it, are not allowed to circulate.

Readers are asked to report all cases of books marked or mutilated.

Do not deface books by marks and writing.

15 JUL 1918
5 JAN 1917
FEB 23 1922
L JUL 20 1973

CORNELL UNIVERSITY LIBRARY

3 1924 082 663 679

SVENSKA ÖDEN OCH ÄVENTYR

AV

AUGUST STRINDBERG

FEMTE UPPLAGAN

ILLUSTRERAD AV GARIBALDI LINDBERG

I

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

67
F 9/
XII
1/2

~~1381~~
~~59191~~
~~I~~

A. 269337
Copyright. Albert Bonnier 1911.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1911

SAGAN OM STIG STORVERKS SON.

SOMMARSOLSTÄNDET var inne, och dag följde på dag, utan natt. Alla mörkrets djur uti marken hade gömt sig; ugglan i eken, grävlingen i grytet, nattblackan i skrevor; och de vågade sig icke ut, varken natt eller dag, svultu hellre en tid, väntande den sköna nattens återkomst.

I en båt på Brofjärden i Mälaren sutto tre människor, en man med hustru och fullväxt son. Sonen stor, ful och klumpig skötte årorna, och det kunde han, ty båten sköt fram som en plog, eller en mullskopa, ristande en enda lång fåra i vattnet. Hela dagen hade de rott, från Herrön till Selaön, till Björkön, Adelsön, Ekerön och Munsön, irrande, sökande vad som icke fanns, skugga och skymning. De hade icke sovit sedan solstånds-dagarna, ty de kunde icke lida ljuset; därför buro de alla tre våta näckblad hängande ner för ögonen.

Mannen i akterstävén var en mörk en, och hans yttre var skönt, utan ålder; endast hans tänder, som han icke kunde dölja, voro för långa och för vita. Hustrun var grov som av jättesläkt, också mörk, och hon kivades jämt med mannen. Nu dalade solen, och alla tre sutto med ryggarna mot den, vilket såg ovärdigt ut; men när de mötte en fiskare, så spottade denne för sig och vände bort ansiktet.

Slutligen sågo de en stor holme med tjock granskog i stranden, och branta klippor som kunde hysa en grotta att sova i. Sonen styrde mot det landet, som heter Eldgarn.

— Tag mer på högra åran! sade mannen som hette Okel.

— Nej, på vänstra! skrek kvinnan, som kallades Signy.

— Högra, sa jag!

— Vänstra!

Och så kivades de. Men Nare, sonen, tog i med både vänstra och högra, för att icke göra någon emot; och så voro de i land.

Grottan fanns, och jättefolket kröp in.

— Nu kan man se vad man gör, sade mannen och kastade sin säck på golvet.

De gamle satte sig att kivas, men Nare gick ut för att se på holmen.

När granskogshöjden tog slut, sluttade marken nedåt en grön äng; och där stodo väldiga ekar med mistel på grenarna. På andra sidan ängen sköt Mälaren in och bildade en vik med alar och vassbänkar. I sjölaggen gick en trampad väg, som var vit av sjösand och snäckskal. Den slingrade sig mellan kullar med ek och hassel, och aldrig hade Nare sett en så ljuvlig ängd. Blommor växte där, men alla voro vita: konvaljer, piroler, stjärnblommor, duvkullor, vitsippor.

Vägen lyfte sig uppåt kullarna, och slutligen syntes ett vitt hus högst uppe. Huset var fyrkantigt, men med platt tak, och väggarna öppnade sig med vindögon stora som portar; men det var långt och krökte sig om kullen, syntes aldrig ta slut. Uppre i huset rörde sig vita gestalter; och när nu solen

låg in, visade sig skuggorna på motsatta väggen, men skuggorna voro icke mörka, utan rosenvita, alldeles som om människorna däruppe varit genomskinliga.

Nare gick runt, alla väderstrecken, men byggnaden följde; den var en stängd fyrkant av fyra längor; men mot söder fanns en port, bevakad av fyra vita hundar.

Där var en kulle som sköt upp över den bebyggda tomten, och på den växte en gårdtall med ett örnbö i. Nare steg upp i tallen, kastade ut äggen och bäddade sig i boet.

Där kunde han se; och när han sett, förstod han var han var hemma. Det var solgudens tempel, och de vitklädda kvinnorna voro soljungfrur. Mitt på tempelgården var en vattenbassäng av vit kalksten, i vilken sutto vita kristaller av silvermalm; i vattnet var ett litet kummel lagt av stora snäckor och på dessa växte ett snår av liljor. Ur dessa reste sig en bild av en yngling, skinande vit, med armarna lyftade mot himlen, som om han med öppna händer mottog goda gåvor och delade ut dem bland människors barn.

Det var Balder den gode, den vite Asen. Och på tempelgården tågade jungfrurna under blommande aplar. De voro klädda i vitt lin, men så tunt att solen lyste igenom, och deras glänsande kroppar visade sig i all sin färging. Alla hade hår som ljust guld, blåa ögon och mjölkvit hy.

Men där var en jungfru, färgare än alla; hon var i ungmöns första ålder, och på hennes lemmar, fanns icke en kant; allt var rundat, mjukt, vuxet i skönmått, fullkomligt som hos en Asynja.

Nare såg, och han grät: grät av förtvivlan och smärta inför skönhetens majestät, kännande det ohjälpliga i sin egen fulhet och jordläga börd. Det upphöjda som icke kunde ernås, det oåtkomliga, blev för honom, mörkrets barn, till ett kval liksom ljuset plågade hans ögon.

Han steg ner ur trädet och letade sig hem, ty hans syn hade lidit av allt det vita han sett däruppe. De gamla hade gjort eld i grottan, ty eld kunde de lida. De kivades icke,

men de tego, och mannen Okel roade sig med att åse hur alla hålans djur flaxade kring elden och brände sig. Flädermössen buro sig klumpigt åt och fladdrade rakt i lågan; ormarna kommo fram och värmdes sig, men Okel sparkade dem mitt upp i brasan så att de kröpo ur skinnet.

Då log den mörke så att tänderna lyste; men hustrun sade:
— Pina icke kräken.

Varpå Okel lutade sig mot väggen och slöt ögonen.

Efter en stund kom en uggle och brände sig så att hon föll vid kvinnans fötter. Signy tog fågeln på eldkäppen och höll den framför lågan:

— Pina icke kräket! sade Okel. Och de skrattade båda.

Då trädde Nare in och satte sig vid modern.

— Blir det icke vinter snart? frågade han.

— I morgon börjar det lida! Vad är det åt dina ögon?

— De ha runnit!

— Han har — gråtit! Har du sett något?

— Kallas det gråta? Men det var i hela kroppen och själen det brände.

— Han har »sett» något, sade fadern.

Nare lade sitt huvud i moderns knä och hylade.

— Vi må gå ut och se, sade fadern; här är främmande på holmen. Kom, kvinna!

De gamla gingo ut, och samma väg som Nare gått; men de funno ett bergstalp, där de båda kunde stå och skåda in i tempelgården. När Okel hade sett en stund, blev han svart i ögonen och hans haka hängde. Signy vände sig bort och höll handen för ansiktet.

Då steg en sång från templet; och jungfrurna sjöngo om vår och ungdom, om oskuld och kärlek, barmhärtighet och försoning.

Makarna togo varandra i handen och vandrade in i skogen, ty de kunde icke höra detta.

— Nare har sett henne! sade Okel.

— Tror du aldrig vi mörka bli ljusa? sade Signy.

— De ljusa männen äkta ibland mörka kvinnor, och deras barn bli ljusa; men ännu aldrig har en svart man fått en vit kvinna.

— Varför?

— Fråga varför blåmännen i Libya bli svarta fastän de leva i brinnande solsken! Fråga varför soljungfrurna äro vita fastän de leva i solen! Fråga varför plantan blir vit i mörkret! Fråga varför vi bli mörka i mörkret!

— Är det skäl, är det rätt?

— Nare skall få henne; och hon skall föda en son, som blir sitt folks försvarare.

— Hur skall Nare? Mana henne, kan vi icke, önska henne, icke heller.

— Han skall ta henne!

Okel drog till bältet om livet så det klang i soljan, och han syntes skärpa krafter, växte en aln och sköt upp skuldrorna.

De gingo hem till grottan, där sonen satt vid elden och varken kunde tala eller svara, ty han var krank av älskog.

Men Okel tog sin säck:

— Vid midnatt är jag hemma, sade han, och då skall det ske.

*

När Okel kom hem vid midnatt, hade storm stått upp, och himlen var betäckt.

Han stekte i glöden ett varghjärta och gav Nare att äta. Därpå lade han okända örter i elden, stängde grottans ingång med säcken och gick ut med hustrun. Men Nare föll i sömn invid elden och låg vit i anletet som en död.

Då stod Okel utanför och liksom intalade den sovande. Ibland räckte han ut handen, som om han ledde sonen på en ojämn väg, ibland visslade han, ibland sjöng han en sejsång så att fradgan flöt om munnen.

Slutligen föll han av trötthet och sjönk i en djup sömn.

*

Följande morgon vaknade soljungfrurna och gingo ut att hälsa den uppgående solen, sedan de badat sig i källan. Men Sigurlin saknades.

När de sökt, funno de henne i sängen; men hon var sjuk och hade dragit sitt lakan över ansiktet. Den äldsta systemen blev ensam och frågade hur hon sovit.

Sigurlin svarade icke.

— Det var ont väder i natt, du har drömt illa, sade systemen. Får jag se ditt ansikte!

Sigurlin svarade:

— Jag kan icke!

Då förstod systemen att här varit trolltyg, och hon grät.

Sigurlin fördes ut till en holme i fjärden, och där blev hon i nio månader.

När barnet var fött blev det utsatt, ty det var ett stort gossebarn, som var ljust upptill men mörkare nedtill. Och det bars ut i vargaskogen. Sigurlin blev satt på ryggen av en vit svan som drevs ut i fjärden.

Alla jungfrurna stodo i stranden och togo avsked av sin stackars syster, liten Sigurlin.

Och de sjöngo när svanen sam ut i fjärden. Nu gällde se när fågeln skulle dyka, ty då var döden given.

Rätt ut sam han, och Sigurlin höll honom om halsen; rätt ut i stora blanka fjärden och mitt i solgatan. Då lyfte han vingarna och höjande sig med jungfrun, flög han vidare alltjämt mot solen, tills de försvunno i dess strålgans.

— De hittade hem! sade en soljungfru.

*

Trollets son blev liggande i skogen, ty vargarna ville icke åt honom; varför kunde man icke säga. Men betande getter kommo och gävo honom dia; och en dag blev han funnen av vallpigan. Hon bar honom hem till husbonden Rossbarsgrane som var en stor kämpe och hästskötare. Stig blev gossen kallad;

det var ett vanligt namn; »men vill du ha ett bättre,» sade bonden, »så får du skaffa dig själv.»

Stig växte och lärde allehanda, mest med hästar och vapen; men han var icke lik andra barn. Gick mycket för sig själv, var långsam i rörelserna, så att kvinnorna sade: »den där lever länge, för han gör sig inte brått.» Han var hårdhänt också, och fick ofta sönder det han tog i. Till åttonde året växte han fort, men sedan stod han i knut intill det tolfte; då sköt han fart igen, och var fullvuxen vid femton år, en jätte.

Hans lynne var för det mesta mildt; han angrep icke, men försvarade sig genast. Ibland kom något mörkt över honom att han måste förstöra. När han var yngre tog han yxan och gick på skogen att fälla träd, och han höll icke upp förrän han föll av trötthet. »Den där är född bärsärk,» sade männen.

Stig hade haft en fosterbroder som hette Vikar, vilken vakade vårdkasarna åt sin faders baneman Herthiof som han var upptagen hos. När Vikar blev vuxen sökte han upp sin broder Stig; han ville tala vid honom.

Stig satt vid spisen hos Rossbarsgrane och var sotig, när Vikar trädde in.

— Är detta Stig? hälsade han.

Stig såg sig omkring och tog sig med armarna utefter kroppen som för att känna efter om det var han, ty han brukade vara borta ur kroppen ibland.

— Ja, det är han! svarte Stig.

Han sa inte jag, utan han.

— Nu ska du följa mig, återtog Vikar; och vi ska dräpa min faders baneman.

— Vad heter han?

— Herthiof.

— Så dräper vi den! — Men har du vapen och ordningar?

— Icke fyllst; det ska vi ta oss först! Här ute i fjärden ligga kurer och ester på en holme; de har skepp i en vik, och nu äro de oppe i land och offrar.

— Hur många man har du med?

— Tolv!

— Det broddar!

Stig reste sig och tog ett svärd från väggen.

— Nu är jag färdig! sade han.

— Ska du inte säga farväl åt Grane?

— Det behövs inte!

— Har du slagits förr?

— Nej, men någon gång ska man börja.

Och så gick de ut.

— Vart ska du hän? hördes Grane från rökstugan.

— Jag ska ut och slå, mente Stig.

— Så gott är det, svarte Grane.

När de kommo i stranden, funno de tolv kämpar och en drake.

Vikar lät reda aftonmat; tog fram öl och manade alla förse sig, ty nu skulle de inte få vått eller torrt på dygnet. Därpå sovo de till midnatt.

Och så gick det löst.

Holmen, på vilken fienderna befunno sig, var skogsbevuxen runt om stranden, och i vattenkanten stod vassbänk, som ännu var torr ifrån fjoråret.

De tolv med hövdingar summo till holmen; kringgärdade den och tände vassen. Därpå summo de tillbaka till draken.

— Nu offras åt Odin! skrek Stig där han stod i lyftningen.

Det knastrade i skogen och hela holmen blev som ett bål i eld och rök.

Där skrek och tjöt.

— Nu steker vi kråkor! sa Stig.

Några av fienderna kommo simmande ut, men draken motade dem, och de höggos sönder bit för bit.

Stig var värst, och han roade sig orimligt.

Slutligen mot morgonsidan låg holmen svart och naken som en hand.

Då foro de med draken upp i viken och togo fiendens skepp samt med vapen och stort byte. Men i skeppen funnos krigs-

fångar som löstes och voro glada råka tappra landsmän. Och så bemannades skeppen.

— Åran var inte stor! sa Vikar, men nu kommer den!

*

I tre dagar seglade de, och så voro de framme vid kung Herthiofs borg. Den låg på ett berg och var befästad med skidgård och portar.

Stig besåg den och sade:

— Kom bara!

Kung Herthiof satt i hallen med sina män, och de drucko på tredje dygnet, då de hörde någon bulta på stora porten.

— Vem bultar? frågade konungen.

— Det är en toker som vill in, svarte vakten.

Det var Stig som lagt ryggen mot porten; och när han väl fått den att gunga, så brast den med ett väldigt brak. Och nu stormade kämparna in.

Stig sprang först.

— Nu ska vi slå! sade han.

Och med sitt stora svärd mejade han benen av på de druckna fienderna.

Men Herthiof som låg på golvet fick fatt i Stigs byxben och drog honom under sig, stack sin kniv i hans skuldra, och riktade ett nytt hugg mot hjärtat, då Stig slog huvudet av honom.

Nu hade Vikar hämnats sin faders bane, och satt som konung över Herthiofs land.

— Du skall skifta med mig, Stig, sade han, och vara medkonung.

— Nej, det vill jag inte. Jag tjänar den jag likar, och är fri. Det är mitt!

Och Stig tjänade Vikar och blev hans vän. De gingo på många härtåg; och alltid segrade de, men Stig blev alltid sårad,

under det Vikar oftast gick oskadd. Stig skulle dock vara med, eljes segrade de icke, varav syntes att Stig var född med segerhuva.

*

Så gingo många år. Om vintrarna satt Vikar hemma, men då blev Stig borta tidtals, ty han kunde icke sitta i ro; och när han kom hem, var han alltid illa tilltygad; byte förde han dock med sig, varav man slöt att han vunnit segrar. Men då någon frågade var han varit, så mindes han inte.

Och när Vikar frågade om han inte skulle köpa gård med jord, svarade han:

— Jag vill inte ha tak, och jag vill inte bli jordfäst.

Men han var mån om sina pengar, och var rädd de aldrig skulle räcka, fastän han ägde fullt opp. Det sades att han grävde ner sina skatter här och där.

*

En vår gick Vikar på härfärd åt Västerhavet och det blev stillt; icke en fläkt på åtta dagar. Becket rann i nåten, tågverket hängde, manskapet knotade. Man offrade smycken, som kastades i havet; man slaktade kreatur stora och små; men intet hjälpte. Åtta dagar gingo åter, men vinden sov alltjämt. Då förlorades tålamodet, och Vikar beslöt det yttersta. Han samlade allt folket på stranden och talade:

— Gudarna äro oss ogunstiga; oguldna brott skola försonas, måste icke en dö för alla?

Alla svarade, dock efter betänkande, »ja, en måste dö för alla».

— Låtom oss kasta lott! sade Vikar.

Stig skar kvistar av alarna, och samlade dem i en hjälm, lika många kvistar som män där voro.

Vikar drog sist och fick den kortaste pinnen. Då blev där tyst, och mörkt föll i sinnena. Vem ville döda honom?

— Låtom oss sova en natt; dag ger råd! sade Stig; och de gingo att sova.

Om natten, i drömmen, såsom han tyckte, blev Stig tagen ur bädden; och en osynlig hand förde honom utmed älven uppåt land. Han kom till ett stort vattenfall, och i forsen låg en ö. Stig greps av en mäktig längtan att komma över till denna ö. Men ingen bro syntes, båt kunde icke gå, och simma var ingen vån.

Då visade sig en vit jungfru för Stig, och hon talade:

— Solen bygger bro, av vatten, av vind! Bida dag, Stig!

Stig satt på en strandsten till dagningen. Och se, när solen steg, syntes en sjufärgad bro över forsens stänk, och den böjde sig från stranden till ön i fallet.

Stig reste sig, och han förlorade all tyngd; han gick ut på bron, men mitt på sviktade den. Stig räckte ut sin hand för att icke falla, och han såg vid sin sida någon som kunde vara Rossbarsgrane, vilken stödde honom, så att de kommo över till ön.

Nu ändrades allt, och på tolv stenar i en rundel sutto tolv sköna män. Ini ringen stod en trettonde, som var ful, med raggigt hår nere i pannan, och syntes vara av jättesläkt.

Två voro hövdingar i högbänken, den ene var enögd men ljus, den andre var mörkhyad och hade rött skägg.

Den ljuse talade först till jättemannen:

— Storverk! sade han, din sons öde skall du veta, men själv skall han icke veta det, ty ve den människa som vet sitt öde. — Seger giver jag honom...

— Och sår gav jag! inföll Rödskägg.

— Gods och gull av mig! sade den ljuse.

— Men aldrig nog!

— Tre mansåldrar får han...

— Ett nidingsdåd i varje!

— Skaldegåvan ger jag...

— Glömskans gåva jag...

— Kvinnor äga...

— Kvinnor mista...

— Aktad av höga...

— Hatad av låga...

Allt förvandlades igen, och Stig satt åter på sin sten vid fallet.

Då kom en stor fisk ur älven, det kunde vara en lax, och han bar ett vassrör i munnen.

— Stig, sade han; Odin, den höge, åtrår offret; Vikar valde han; giv du döden.

Och han lade röret vid Stigs fötter; därmed försvann han.

Stig fattade icke strax vad han skulle företaga, men han tog vassröret likafullt, och i samma stund vaknade han i krappen på sin drake.

Det var morgon och kämparna voro uppe. Ingen talade om gårdagens offer eller lottkastning. Det var som om man hade glömt alltsammans, och Vikar den lustigaste anställde lekar och upptåg.

Man hade böjt en tall mot marken och bundit en kalvskinns-snara vid toppgrenen.

— Nu hänger jag! sade Vikar och lade snaran om halsen.

— Nu ger jag dig Odin! sade Stig och stack honom med röret.

Då blev röret till ett spjut, gick igenom Vikars hjärta, och tallen rätade sig så att konungen hängde i toppsnaran.

I samma stund blåste vind upp, så att alla märkte hur Odin var blidkad. Men de sörjde dock över sin bästa man, och sågo ont på Stig.

Men Stig stod upp och kvad:

Loke, Loke, Lax,
onda råd i goda sinnen;
fosterbroder,
ungdoms värn
och vän i vemod,

Vikar, Vikar;
varg i veum,
osäll, usel,
niding nämnes
Nares son.

Och så löpte han därifrån, gick på skogen; och ingen bad honom bliva. Men kämparna undrade likväl att Stig var skald.

*

Storverks son gick på skogen och var mörk i sinnet; vredgades på sig själv över nidingsdådet, sörjde sin vän; ville bära hand på sitt liv, men rådde icke. Han gick över Mörkvid och Holavid, kom in i Västergötland och sökte opp Götakonungen, hos vilken han tog tjänst som lantvärnsman mot svearna. Och på Tiveden stod månet hårt slag. Stig segrade alltid, men fick alltid många sår. Han blev äldre men åldrades icke. Och därmed höll han i en hel mansålder, görande sjötåg nedåt Väneren. Under en sådan utfärd kom han med sin drake och tolv man till Kinnekulle.

Där var en ljuvlig ängd med blommor i marken och allehanda lövträd samt bärande träd, fågelbär och aplar. I stranden slog de läger och gjorde sig goda dagar, ty där gick även fet boskap utan ägare.

En dag vandrade Stig uppåt klevarna på kullen för att se om där bodde människor. Så kom han till en lund av askar som voro så ovanligt räta, att han beslöt hugga sig ett spjutskäft. Han högg; men då hörde han ovanför en röst som ropade:

— Rör icke mina askar, du boskapstjuv!

— Vem kallar du tjuv?

— Dig, Stig Nidverk!

— Kom ner få vi tala!

När Stig skådade uppåt, såg han en stenvall över trädtopparna, men icke en människa syntes där. Rösten var vacker, och klang som en kvinnas.

— Skall jag vänta? frågade Stig.

Till svar kom ett regn av stenar, stora och små.

— Kasten I sten, flickor! Väl, så kasta vi sten då! Och Stig tog en av de största, kastade den i båge, och... så hördes ett skrik.

— Träff! sa Stig. Och fortsatte.

— Bom! sa han, när intet skrik hördes. Men oftast sa han »träff», ty det skrek lite emellan.

Då hördes rösten uppifrån vallen:

— Kom upp till oss; vi bjuda fred och förlikning!

— Vilka bjuda?

— Vi, Veborgs sköldmör!

— Kinna-flickor, alltså; dem känna vi, och dem må vi sel!

— Säg vägen!

— Höger, rätt fram.

Stig tog till höger, men kom in i ett hagtornssnår med vindlande smala stigar. Där fastnade han. Och då skrattades uppe från vallen. Stig drog svärdet, men buskarna stodo för nära inpå, så att han icke fick håll. Då tog han sin kniv och skar undan det närmaste, varpå han högg sig en väg fram.

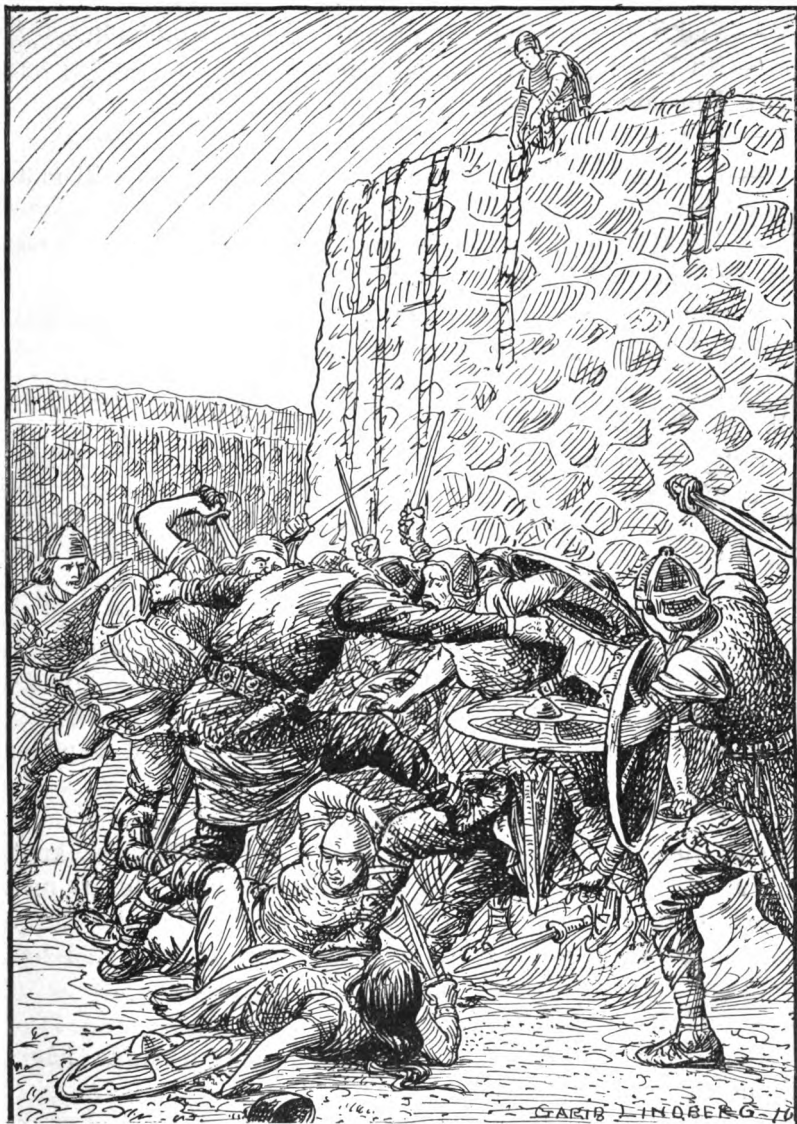
— Skulle ha tatt till vänster, efter kvinnorna sa höger. Och nu gick han till vänster. När han gått ett stycke igen, såg han stensättningen av borgen, men hur han gick, fann han ingen uppgång. Då högg han en gran och gjorde sig en krake att stiga på. Men när han rest kraken mot stenmuren, kände han hett vatten över huvud och axlar, och därpå hördes skrattet igen.

— Lite vatten och mycket eld, sade Stig och gick på. Då kom en tunna tjära rinnande över honom så att fingrarna limmades ihop. Så kom ett snöfall av sand så att ögonen bländades. Men Stig stod i nästa stund på vallen.

Det var dock bara vallen; innanför reste sig muren.

— Nu pusta vi litet! sade han.

Då syntes Veborg själv på murkronan, och aldrig hade Stig sett skönare kvinna.

Han rusade som en tjur med huvudet före.

— Vad söker du här, främling? frågade sköldmön.

— Nu söker jag dig, nyss din borg!

— Min borg, tag den!

— Hur många man har du inom?

— Inga man, men jag ställer tolv kvinnor, om du vill möta på gården.

— Jag slåss icke med kvinnor!

— Då slå vi dig, då! — Blås i lurarna!

Det blåstes, och tolv sköldmör klängde ner på repstegar, stodo med dragna svärd i linje framför Stig.

— Försvara dig! ropade den äldsta; hon var svart som ett troll.

Stig kastade svärdet på marken, lade armarna över bröstet och manade ut.

Då ryckte tärnorna fram, men deras svärd beto icke på Stigs kläder, hårdnade av tjära och sand.

Och han rusade som en tjur med huvudet före, fick omkull hela linjen, kastade dem i en hop, som när man kastar ved; och när de rörde sig som ormar, trampade han av en fot på var och en, så de icke kunde resa sig.

Därpå räknade han dem, och knäckte av högra handens tumme på allesammans.

— Nu kan ni spinna lin och koka gröt!

Och han samlade alla svärden och bröt dem över knät.

Veborg uppe på muren hade dragit upp elva stegar, men på den tolfte steg Stig upp; och när Sköldmön skulle hugga honom, tog han hennes svärd med tänderna, och så stod han på muren.

— Nu är det du och jag! sade han.

Där fanns ingen mer i borgen än de två jämte några trälinnor.

Veborg grät av vrede och skam.

— Nu har jag tagit din borg och dig! sade Stig. Borgen är min och du med!

Då förvandlades hennes sköna ansikte; men det fanns intet val. Därför skiftade hon anletet, och sade:

— Var välkommen i mitt hus, herre.

— Säg vårt! Säg vän!

— I väntan, vill du gå till badstugan och sedan till klädkammaren; där finnes mången god klänning som vi tagit av slagna män.

Stig leddes till badstugan av trälinnor och fick av sig tjäran. Vattnet var visserligen hetare än det skulle, och elden på arnen starkare än behov gjordes. Det var icke vänligt, men det kunde man icke begära.

Därpå leddes han till klädkammaren. Där var en skön samling kläder, brynjor och vapen, hängda på krokar; men över varje krok var spikad en hand, kokad i kåda så att de sågo levande och friska ut, och alla voro av manfolk. Stig tog den vackraste dräkten och den största, och så gick han ner i frustugan. Där var rett gästabud, och Veborg satt i högbänk. När hon såg Stig badad och med sitt långa hår på axlarna, märkte hon det var en skön man; och hon rodnade, steg upp och bad honom sitta när henne.

Måltiden bars in, och när de ätit under tystnad, kom ett gyllne horn på bordet.

— Tvemännings? frågade Stig.

— Gör du mig besked, först!

Stig tömde hornet i två drag.

— Gör du mig besked?

— Nej, det mäktar jag ej! sade Veborg. Dryckeskämpe är jag ickel!

— Vad eljes för kämpe?

Veborg krängde ögonen som en retad hund, men strax därpå var hon blid. Och så började de tala.

— Varför saden I höger i stället för vänster? frågade Stig.

Veborg såg honom i ögonen, och därpå log hon.

— Icke säger man sådant som icke är. Det kalla vi att ljuga, och det är stor skam! sade Stig.

Veborg log igen som man ler åt ett barn.

— Tror du allt vad folk talar? frågade hon.

— Visst gör jag! Ha vi icke fått talets gåva för att säga vad sant är?

— Du är en god man, du, synes mig.

— Skapligt, eller mindre ändå.

— Var är du från?

Stig tänkte efter:

— Kan inte säga't.

— Och din far?

— Jag har bara fosterfar.

— Alltså ingen berömd ätt?

— Kan väl bli! Vill du börja en med mig?

— Du går för hastigt, Stig.

— Vem är du då?

— Jag är konungadotter.

— Det var rart. Hur blev du så här då?

— Jag såg fega män och kuvade kvinnor, och så blev jag.

— Du är grym, men får du ett barn, blir du blid.

— Få mig en man först.

— Du har!

— Vill du dricka mer?

— Mycket, mycket mer!

— Tre dagar begär jag; sedan får du svaret. — Då har jag sett vem du är, och om du är en god man.

— Vem kallas god?

— Den som gör sin kvinna till viljes — i allt.

— I allt som rätt är.

Veborg reste sig, kallade en trälinna och befallde henne föra Stig till gästhuset.

*

I tre dagar satt Stig i gäststugan och väntade. Från fönstret såg han Veborg komma och gå över gården, och hans ögon följde henne tills han kunde hennes gestalt. Första dagen såg han

röken av eldar, som hans män hade tänt nere vid draken, men han längtade icke återvända. Denna dag sysslade Veborg med att bota sina tolv tärnor, vilka hon klädde i kvinnodräkt. Själv gick hon ännu som sköldmö, ehuru väl hon avlagt brynjan.

Andra dagen blev väntan lång; men mot middagen visade sig sköldmön med nerfälld kjortel, och Stig kunde icke nog se på hennes skönhet. När hon gick över gården lekte vecken i hennes kläder som ett strängaspel. Och alla hans tankar voro med henne, men han fick icke tala.

Tredje dagen syntes tillrustningar. Tärnor och trälinnor bryggde, bakade och stekte, och Veborg visade sig med nerlagt hår som föll henne på länden.

Men i skogen runt omkring borgen hördes lurar blåsa. Det var hans kämpar som sökte honom, och ett ögonblick vaknade Stig ur sitt kärleksrus, grep sitt svärd och ville ut; men då syntes sköldmön i dörren, och han kände sin arm lamas, så att svärdet föll ur hans hand.

— I morgon står vårt bröllop! sade Veborg och gick ut.

Stig tänkte varför han inte kunde säga nej. Han var borgens herre då han tagit den, men han var likafullt fången.

För att pröva sin kraft, gick han ut på gården.

— Gå in i stugan! ropade Veborg från loftet.

Stig gick genast tillbaka in i stugan, men undrade varför han lydde, då han ensam ägde befalla.

— Jag vill icke göra henne emot! sade han sig, därför lyder jag; alltså är det mig själv jag lyder, och det är ingen skam. På natten såg han Rossbarsgrane i en dröm. Denne sade honom rådet: »Giv ej din vilja, man, åt knäsatt mö; ej mer av din kraft än du har makt att fly; gå ut i tid från ond kvinna; en är herre, du eller hon!»

Stig fann rådet gott, men när han vaknade, hade han glömt det.

Denna dag stod bröllopet; men icke en man var bjuden. Tärnorna voro skönt smyckade, buro kransar av rosor, sjöngo, spelade och dansade. Stig var icke mera på jorden.

I tre dagar stod bröllopet. I tre veckor levde de i kärlek och fröjder, och livet löpte lätt.

Mest sutto de i hallen och tavlade, eller talade de om förflutet och kommande; gingo i apelgården, sågo blommorna, hörde fåglarna. Det var som att gå i drömmen. Stig var len i rösten, mjuk i manér, vek i känslorna, och han gjorde sin maka till viljes i allt.

Men hans anlete blev mjällt som en jungfrus, och hans händer vita. Detta berömdes mycket av Veborg som älskade se sin make sådan.

Svärdet hängde i gästhuset, och Stig satt mest inne i frustugan med tärnorna, där han förtalde sagor och sjöng för dem.

En dag räckte Veborg honom garnhärvan, och bad honom hålla, medan hon nystade:

— Så fina händer du har! sade hon.

Nästa dag gav hon honom nystanet:

— Nu håller jag i härvan, sade hon.

Och Stig nystade utan att tänka på vad han gjorde. Om kvällen lekte de på gården; Stig blev utklädd i kjortel och kåpa; och flickorna flätade hans hår. Då ropade Veborg inifrån frustugan och det lät illa. Stig skyndade dit.

— Stig, sade hon; jag är sjuk; om nio månader får du ett barn av mig, men nu skall du vara mycket god mot mig.

— Ändå godare?

— Ja; ty eljes får du ett dåligt barn.

— En son, skall du säga!

— Eller dotter.

— Bara son! Det andra räknas inte.

Veborg log ont, men sade icke mer om den saken. På aftonen stod hon i köket och kokade gröt. Stig kom in.

— Rör ett tag! Jag måste hämta salt.

Stig tänkte för sig; och så vrok han fram:

— Nej, det gör jag inte.

— Du skall icke säga mig emot; ty då blir jag sjuk, och du får ingen son.

Det var skäl; och Stig rörde i gröten, stod vid spisen, så att trälinnorna skrattade. Men Stig tänkte bara på sin son.

Nio månader äro långa och Stig låg mest vid spisen. En dag kom Veborg in; skön var hon än, högbarmad, hög om rona. Hon rörde med foten sin sömniga man:

— Gå ut och klyv ved! sade hon.

— Är jag träl? svarte han.

— Trälinna väl ej!

Stig skändes, tog yxan och gick på vedbacken. Men det ville inte bli fart i arbetet, utan han tröttnade och lade sig att vila.

Så somnade han och drömde om Rossbarsgrane, som upprepade sitt råd: en är herre, du eller hon! Och då beslöt han vakna, men när han vaknat, glömde han alltsammans.

Då kom Veborg med trälinnorna; och när de funno Stig liggande, togo de ris ur lagårdskvasten och piskade honom i ansiktet och på händerna. Stig skrattade först, men när han såg hur hans kvinna föraktade honom, blev han vred och ville värja sig. Men han kunde icke värja sig, utan den äldsta trälkvinnan satte sig gränsle över hans hals och slog honom i blod.

Då grät han av ilska och över sin saknade kraft. Ryckte sig tillsammans och ville fly, men när han fann porten stängd och sökte bryta upp den, mäktade han icke. Han märkte hur han var fången, och nu började ett nytt eländigt liv.

Veborg skar sig en hasselkäpp och slog honom i ansiktet var gång han icke lydde. Alla låga sysslor fick han nu göra, men idel kvinnors ärenden. Fly tänkte han, fly varje dag och stund, men kunde icke. Slutligen fann han en morgon porten stå öppen, och han smög ut. Kom i skogen, sprang nedför kleven och nådde stranden där han skilts från sina män. Han såg kolen efter deras eldar, med vilka de varnat honom och kallat på honom, och han greps av en längtan efter kämparna

och bragdrika livet. Komme bara en båt, menade han, skulle han fly ut på sjön. Men det kom ingen, och dagen gick. När solen började dala, blev han hungrig och trött, längtade till grytan och den varma fjäderbädden; saknade hustrun och tärnorna; och så började det att dra i viljan. Det drog och sög hemåt — och hur han gick, så kom han hem.

Där blev han nedsatt i en källare med en brödkant och en kruka vatten.

När han släpptes ut efter två dagar, och kom upp i frustugan satt Veborg och tavlade med en främmande man. De drucko ur ett guldhorn och voro goda vänner.

Då blev Stig svart i ansiktet; men Veborg sade:

— Gå i köket, trälinna! Men mjölka korna först!

Stig såg på den främmande mannen, och märkte det var en kämpe, som icke var god att tas med. Han svalde skymfen, gick ut och slipade en kniv.

— Dens hjärtblod må jag se! mumlade han.

Och när mörkret föll, gick han runtorstugan, runt, runt. Men svärdet som rostat, hade han skurat och skjutit under porten.

Veborg och kämpen sutto kvar vid bordet och voro lustiga ända till midnatt. Då reste sig främlingen och gick ut. Men när han kom på mörka gården fick han en kniv mellan skulderna, i ryggen, och det var ett fult hugg. Men Stig lade sig ner och drack hans hjärtblod.

— Det var mansblod!

Och han fick i samma stund sin mannakraft åter; sprängde porten, och gick ut i skogen, ensam, med sitt svärd, som han tog i famn och kysste.

Men han hade icke gått länge förrän han mötte en mycket gammal kvinna. Och då var ljusa morgonen.

— Inte ska du gå utan avsked! sade kvinnan.

— Inte?

— Nej, det kallas fly, och kvinnor skall Starkodd icke fly.

— Vi kallar du mig Starkodd?

— Därför att du är en sådan. Vore du icke, låge du i jord nu. Ja, trollet du varit hos, har ännu ingen kommit levande ifrån. Dräper du icke henne, så skall hennes son göra slut på dig.

— Inte för det, men hon må se att jag icke flytt.

Och Stig vände om.

Veborg stod på gården vid den döde kämpens lik, när hon fick se Stig.

— Vem har gjort mig detta? frågade hon.

— Jag!

Då lade hon sina händer på bröstet och böjde huvudet.

— Herre, sade hon, jag är din tjänarinna.

— Varför misshandlade du mig då?

— Du tillät det.

— Varför ljög du?

— Varför trodde du?

— Vem var främlingen?

— Han var din vän! Vi talade endast om dig och han kallade dig Starkodd, en man som är vida berömd kring norden, både som kämpe och skald. Han kvad dina visor...

— Mina?

— Ja! Många visor har du kvädit; andra ha lärt dem, och nu sjungas de, både i Svears och Götars länder.

Stig tog sig i huvet:

— Det minns jag intel! Men väl! Nu går jag ut i livet igen, med detta som jag lärt hos dig.

— Vad har du lärt?

— Att aldrig tala sant ord, aldrig ge min vilja ifrån mig, och aldrig skona en fiende.

— Tag en lära med dig till: slå aldrig en vän!

Stig såg på den döde:

— Var det en vän; varför sade du det icke? Varför bad du mig mjölka korna?

— Det var skämt!

— Skämt är det man icke menar; hur kan man säga det man icke menar? Vem var den döde?

— Han hette Torkil.

— Varför, gudar, skall jag alltid göra det jag icke vill?

— Fråga nornorna som väva människors öden.

— Vem är jag, vem födde mig?

— Alla veta det, utom du!

— Säg då!

— Det får icke sägas!

— Veborg! Jag måste giva den döde en hederlig begravning för att försona vreda makter.

— Du stannar då?

— En liten tid.

— Tills barnet är fött?

— Om du vill.

— Jag ber!

— Det var ett nytt ord.

— Det kommer mera nytt, nu.

— Stig stannade; reste ett bål på kullens högsta topp. Där brändes liket med kåda och rökelse. Stig kastade några smycken i elden, bröt sitt svärd och slängde bitarna på bålet, under det tärnorna gräto.

Men när Veborg samlade askan, fann hon endast gröna och röda metallskollor. Intet guld hade Stig offrat, och hans snålhet hade bedragit gudarna i döden.

Sedan gick en tid i väntan. Veborg var blid men tyst, de tavlade som förr, och Starkodd sjöng visor, alltid nya. Detta var hans bästa tid, vilken han sedan kunde minnas med glädje.

Dagarna innan barnet föddes, bultade det på borgens port, och när Starkodd öppnade, stod där en yngling.

— Vem söker du? frågade Starkodd.

— Jag söker nordens störste kämpe, Starkodd Storverks son, ty jag vill tjäna honom.

— Harald Hildetand är nordens störste kämpe, du lilla ljugare.

— Men han är icke skald som Starkodd!

Starkodd lyfte näven som om han ville krossa ynglingens huvud, men denne blev stående utan att blinka.

— Du är en tapper gosse, och du skall få stanna hos mig! sade Starkodd och lät ynglingen komma in.

— Vad heter du?

— Alv!

— Är du en ljus eller mörk?

— Ljus! svarade Alven utan betänkande.

Och Veborg tyckte gott om den nye gästen:

— Det gagnar Starkodd få en man att tala vid; han går omkring för mycket kvinnor här, sade hon.

Och Veborg syntes endast unna Starkodd allt gott på jorden.

Nu sutto makarna om aftonen, drucko, skämtade; och Alv stod invid Starkodds stol, hörde och teg. Men när han hörde Starkodd kväda, då spände han öronen och lyssnade. Och Starkodd lärde honom vapenbruk; mångt nytt hugg och mången fint att värja sig.

Alv var hövisk, kastade aldrig en blick på Veborg utan han var tilltalad. Sökte hon vinna honom för sin mening, svarade han avvisande. Detta syntes Starkodd vara goda tecken till att han fått en trogen tjänare.

Så blev barnet fött, och det var en flicka. Starkodd sade intet, utan vattenöste barnet och hade henne kär. Veborg sade heller intet; men när hon på tredje dagen steg upp, var hon förvandlad. Hon klädde sig åter till sköldmö, och brydde sig icke om barnet.

En afton när flickan skulle badas, vägrade modren befatta sig med sådant:

— Det får Starkodd göra!

Starkodd badade sin flicka och Alv såg på, under det Veborg övade svärdslek ute på gården.

— Det skullen I icke ha gjort, herre! sade Alv.

— Hör på den!

Nästa afton skulle Veborg koka badvatten:

— Det får Starkodd göra!

Och han stod vid spisen.

— Nu är vi där igen! sa Alv.

Och så gick allt tillbaka i det gamla. Starkodd mjölkade korna, fick vita händer och låg vid spisen, när han icke vaggade barnet. Veborg föraktade honom, men det såg han icke. En dag fick han höra det likvisst, när Veborg talade vid en tärna.

— Den där, som icke får gossar!

Starkodd vaknade ett ögonblick och tänkte fly, men han kunde icke.

— Kom och lek på svärd med mig! sade Veborg en dag.

Starkodd tog ett svärd, och de skiftade hugg. Men Starkodd blev trött i armen, och Veborg slog svärdet ur hans hand. Starkodd blev vit i ansiktet:

— Det hugget var mitt; nu har du lärt! sade han.

— Nu har jag lärt vad du har glömt.

Starkodd gick icke till fähuset den kvällen, och icke till barnstugan heller, utan han vandrade i månskenet på murkrönet.

Då kom Alv upp, föll på knä och talade:

— Herre, döda mig, men följ först; här lägges onda råd i klädkammaren.

Starkodd såg på gossen, och så följde han honom. De gingo ner i lökgården och kommo nedanför klädkammaren. Veborg talade till sin bästa tärna:

— Han slog oss, han tog oss; men nu ta vi honom i nätet. Denne man kan man inbilla vad man vill. Min vän Torkil trodde han vara sin vän.

Här skrattades:

— Och han begrov honom! Han tror sig vara största kämpe i norden, medan han är barnpiga. Vi skola bädda hans säng med ett nät och kasta honom i sjön.

Starkodd hade hört nog. Det var idel falskhet alltihop. Han ville genast gå in och dräpa henne, men Alv höll igen.

— Icke edert barns mor, herre. Det är ingen ära. Nej,

ut ur borgen; jag har två hästar på skogen; sedan gå vi till Uppsalakonungen; där är vår plats.

De gingo ut, kommo till skogs, funno hästarna; och så redo de österöver, i månskenet.

Starkodd stannade sin häst och lyssnade:

— Tyst! Jag hör ett barn gråta! Det var min dotter!

— Herre, sade Alv! Nu eller aldrig!

Och han drog sitt svärd:

— Hon suger er tillbaka.

— Är hon av trollen då?

— Alla kvinnor äro av trollen.

Och Alv slog till Starkodds häst med flata svärdet, så han satte till att löpa. Alv efter alltjämt jagande sin herre framför sig.

De kommo ut ur skogen och slätten låg framför dem vidöppen.

När de ridit en stund i skritt, sågo de en skara fotfolk komma emot. Starkodd blev rädd. Men Alv sade:

— Det är trolltyg! Följ mig! Rätt igenom!

Och nu slog han sin häst, satte i fyrsträck, och Starkodd följde. Så redo de mitt igenom fiendens skaror; men det var bara som luft och dimma.

— Jag tror att jag tjänar dig! sade Starkodd.

— Den som icke vill råda, skall lyda. Och vad hade du hos kvinnorna att göra? svarade Alv.

— Jag blir icke mig själv, förrän jag får se mansblod.

— Du får! Vi har stigmän på Tiveden.

De redo i två dagar, Alv i spetsen, och så kommo de till Tiveden. Den första man de råkade blev dräpt av Alv, och Starkodd fick av hans hjärtblod. Då blev han sig själv och red framför. Många stigmän råkade de sedan, men Starkodd slog dem alla.

Slutligen kommo de till Mörkvider eller Kolmården, och satte sig vid Bråvikens strand att vila i en övergiven fiskarhydda. Första dagen spetsade de en björn och åto av köttet och mården; de åto från morgon till kväll. Sedan lade sig

Så redo de mitt igenom fiendens skaror.

Starkodd att sova; och han sov i tre dygn. Därpå simmade han i viken; och när han steg upp ur badet var han som i forna dagar, röd om kind, stark och levnadslustig.

Starkodd gick på jakt, Alv fiskade.

En afton hördes buller på södra sidan; lurar blåstes, och kasar tändes på alla höjder utmed stranden ända till havs.

Då vaknade Starkodd och han var som en nytänd eld.

— Vad månde där stå på? sade han, och gick som en varg i stranden, ty han hade ingen båt.

Då syntes drakskepp komma med god vind från havet; de hade hissat härsköld och märkena voro uppe. De kommo så tätt så att Bråviken fylldes, men alla landade på södra stranden.

En fiskare syntes flyende i sin båt och han tog land strax invid hyddan.

Starkodd ropade an: »God vän! Vad står på! Tälj oss nytt.»

Fiskaren fann sin hydda upptagen och ville fly; men Alv gick honom vänligt emot och frågade om nytt.

— I veten icke?

— Vi veta intet!

— Känner I Sigurd Ring, Uppsalakonungen?

— Väl känna vi honom!

— Och Harald Hildetand, Danerkonungen?

— Till ryktet! Han ägde fordom hela Norden, men när han fick för mycket land, satte han sin frände Sigurd i Uppsala som underkonung.

— Och Svithiod blev lydrike åt Leirekonungen!

— Nu har Sigurd rest sig, och alla svear och götar stå som en man mot danerna. Där på andra stranden, på Bråvallarna, skall slaget stå! Och Harald har kommit med man och skepp.

— Då är min tid inne! sade Starkodd. Alv, du skall sitta här och vänta mig; du skall samla helande örter från strand och land; reda mig en bädd, ty jag kommer igen, fast illa huggen. Du får icke följa, ty du är för ung; gråt icke, din tid kommer ock; du skulle bara gå i vägen. — Nu litar jag på dig, och visa nu du kan hålla vakt; så börjar en vapensven sin tjänst!

Starkodd band svärdet om livet och gick ut på brantaste klippan.

— Vill I ha båt, herre? frågade Alv.

— Båt är jag själv! svarade Starkodd, och kastade sig i havet med huvudet före.

Han försvann i mörkgröna böljan så tångskogen gungade, de skrämnda fiskarna slog i brynet, och de kvarvarande sågo länge efter honom.

— Han blev borta! sade fiskaren.

— Kommer igen! svarte Alv.

*

Den natten sovo de, fiskaren och Alv, men följande morgon blev det.

Drakarna syntes icke mer, folk icke heller, ingenting var att se på andra stranden, men det hördes. Buller och dån, skrik och rop. Marken skakade och moln stego upp, rödgula, som fördunklade solen.

— Det är stoft och sand! sade Alv. Det är inga skyar.

Och markens djur kommo dragande till norra stranden; rävar i skaror, harar och rådjur, grävlingar ur gryten, möss från åkrarna. Skogens små fåglar flögo över viken, men även de stora, tjädern och orren, alla flydde de.

Men de som icke flydde samlades som ett mörkt åskmoln ovan den röda stoftskyn. Örnar svävade, glador skruvade, vråkar, korpar, kråkor seglade och tumlade; och från havet ströko alla nyfikna trutar, måsar, labbar, tärnor.

— Nu är slaget i gång! Odin står för gamla Svithiod! sade Alv.

Och där var ett skrik av sårade, döende, men de levande skreko värst nere på jorden; rovfåglarna svarade uppe i luften.

— Det är Ragnarök! sade Alv, som stod skälvande i hela kroppen.

Han klättrade i högsta furan, men såg icke mer för det.

Så gick det hela dagen, men mot aftonen lugnade det av; den röda skyn sänkte sig och fåglarnas skaror tunnades. Vid nattens inbrott började ett nytt. Alv och fiskaren hade icke ätit på hela dagen, men just nu skulle de till. De satte sig utanför kojan kring sin måltid, då de fingo se två örnar kämpa högt över viken. De slogos om något som liknade räntan på en kalv. Den ena fågeln segrade, kom med rovet, och satte sig på berghällen, bredvid hyddan.

Då förstodo de, och kunde icke spisa mer.

Men genast efter kom ett moln med kråkor, var och en med något i näbben. Och de slogos i furorna på norra strandbranten. Där föll något till marken då och då, trasor mest.

Alv och fiskaren gingo dit.

— Nej, detta kan jag icke se! sade Alv.

Men fiskaren gick och plockade i sin korg.

— Det är agn åt ålen! sade han.

Och han plockade fingrar och tår, öron och ögon. Alv gick in i hyddan och lade sig.

Men kråkorna kommo hela natten och kraxade i furorna.

Andra morgonen steg den röda skyn igen, och över den lägrade sig den svarta. Hela jorden och luften skrek; nu hördes även vagnsbuller liknande åskan.

— Vad är där för röda fåglar? frågade Alv. Aldrig har jag sett röda måsar.

— Det är blodmåsar.

— Känner icke!

— Sjön är röd i stränderna och måsarna kan dyka. Snart få vi rödfisk också.

På aftonen kom fiskaren igen efter att ha vittjat; och se: ålarna voro alla blodröda.

Tredje dagen var lik de andra, men det kom åskväder mot middan. Det gick hastigt över, och på aftonen blev det tyst.

Men en korp satte sig på hyddans tak med något vitt i näbben. Alv kastade en sten, korpen flög, men lät något falla på marken. Det var ett mansfinger med en ring på. Alv synade den.

— Det är Starkodds ring, sade han.

— Då är han slut, sade fiskaren.

— Inte för ett finger.

Alv tog ringen av, jordade sin herres lämning, men lade en vit sten på torvan.

Mot aftonen måste de båda männen ut och jorda allt som fåglarna lämnat på berget, ty det började stinka omkring dem.

På vikens vatten flöto lik, och måsarna sjöngo på sitt sätt över dem.

På andra sidan viken över skogsbrynet började rökar stiga, riktiga eldrökar, lurar blåste, sånger sjöngos.

— Nu är slut! sade Alv.

Det var lyktat Bråvallaslaget; det röda molnet lade sig, fåglarna flydde för eldarna, där de döda brändes; människor och djur kommo fram ur sina gömslen, och vattnet i viken blev åter grönt.

Alv väntade sin herre, ty han trodde fast att han levde; men han kom icke den dagen; i stället kommo flyktingar och berättade att Starkodd hade stupat.

Ynglingen tyckte det var skada på en så väldig man; men skön var hans död i ett så stort slag och med en sådan härlig hjälte som Leirekonungen Harald få gå till Odin.

Han sörjde, och väntade dock några dagar.

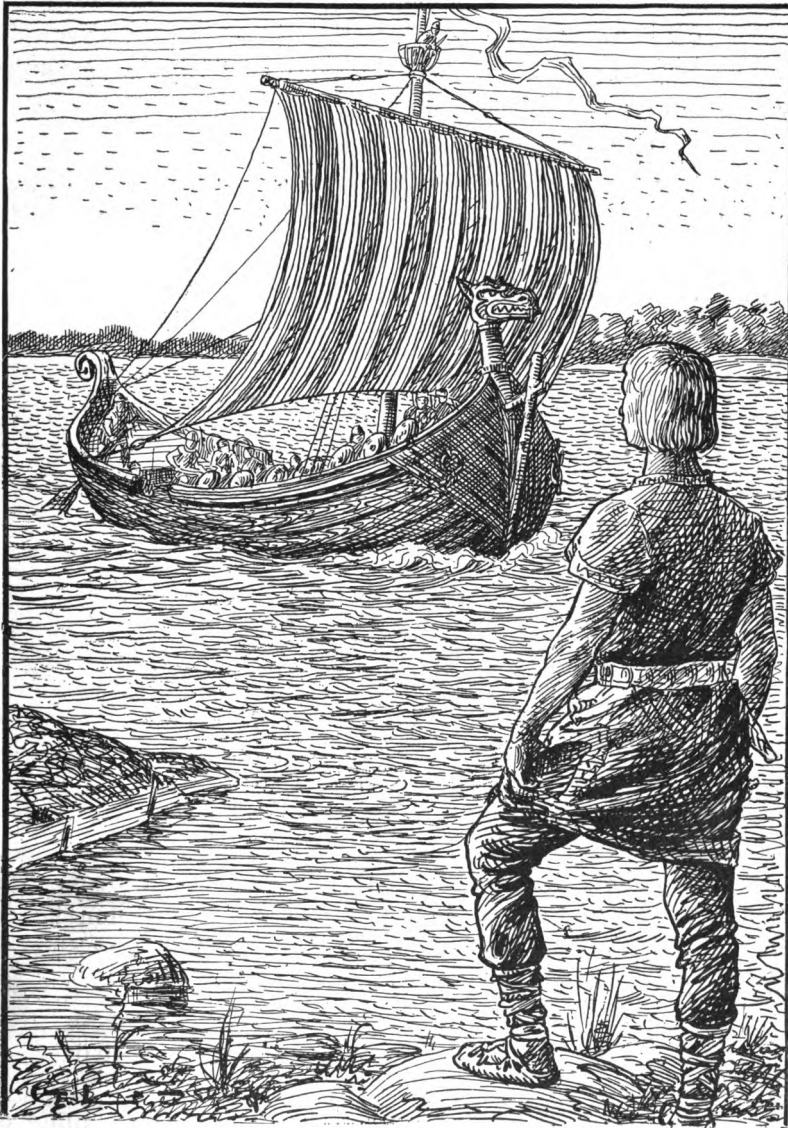
Så satt han en morgon på strandbranten och såg ut över viken; och då fick han se. En stor gyllene drake med rött bemålad och kantad med sköldar av silver syntes glida ut från Vikbostranden. Seglen voro av silke i blått och vitt; förskeppet var klätt med grönt som en lövsal och sju kämpar i guldhjälmar stodo där.

Draken närmade sig, och Alv såg att där var en bår i fören. Det är Starkodds lik, tänkte han, och sprang ner i stranden. Och då landade draken. Sju konungar stodo där med kronor på huvudet och dragna svärd; kung Ale från Upplanden var den främsta. På båren låg Starkodd, men han var icke död, endast svårt sårad; och konungarna hedrade honom på detta sätt, ty han var den tappraste. De hade visserligen velat föra honom på kung Sigurds hövdingaskepp, men Starkodd hade bett att få återvända till sin hydda och sin väntande vän. Därför kommo de nu.

Starkodd blev buren upp i hyddan, där Alv lade honom i säng. Och därpå seglade draken bort.

Alv vakade och skötte sin väns sår, som voro svåra. Hakan var huggen, bröstet var öppet så att lungorna syntes och den väldige låg i dvala alltsedan han kom i hyddan; varken hörde eller såg, varken talade eller svarade. Många dagar låg han så, men slutligen vaknade han.

— Vem är där? frågade han.

Draken närmade sig.

— Alv!

— Så, så! Alv? Ja, Alv; du var med därborta på Kullen, hos tärnorna. Tärnorna! Minns du Veborg?

— Ja så noga!

— Hon mötte här på vallen som sköldmö; hon slog mig, men jag drap henne; henne, min maka, min dotters moder. Det sörjer jag!

— Fiende är fiende! Säg något som är till glädje.

— Jag har ingen glädje.

— Men ära, herre!

— Skam har jag.

— Sju konungar förde er hit på kungsskepp. Vet I icke?

— Sju? Det har jag säkert drömt, och du med.

— Nej, det var så!

— Så, så. Ja, nu är det förbi! Ha de rest?

— De ha farit.

— Så har det farit!

Därpå somnade han, och blev som död i flera dagar. När han vaknade var han sund, steg upp ur bädden, gick ner på branten och kastade sig i sjön.

Alv stod och såg hur han dök som en karp; kom han så upp, skakade sig och begärde mat.

Konungarna hade lämnat både mat och mjöd, vört och öl, och nu blev gästabud.

Vid hornet sjöng Starkodd ett härligt drapa över slaget, med alla dess skiften, och Alv hugfästade det. Orden kommo som färger och det liknade ett bildverk. Men när Starkodd råkade nämna Veborg, blev han sorgsen och ville icke dricka mer.

Då tog Alv fram den ring som korpen hade fört över, och Starkodd kände den.

— Honom skall du ha, sade han. Och som ett minne och en vård, när jag nu skickar dig till Uppsalakonungen, där du är stadd i tjänst.

Alv ville icke gå utan sin herre, men Starkodd blev vid; han ville stanna här en tid och sörja ut.

Och så måtte Alv förtälja om draken med de sju konungarna och all den ära man bevisat nordens största kämpe.

Starkodd lyssnade, och gladdes en stund, men så mulnade han.

— Ja, det är förbi nu! sade han.

Så skildes de.

*

Starkodd stannade vid Bråviken, och han sörjde alltjämt Veborg. Men han gjorde sig även bekymmer för sin begravning, fastän han hade pengar nedgrävda i flera landskap. Sålunda gick han nu i stranden och brände salt, som han sedan sålde åt fiskare, vilka började ringakta honom. Och det var liksom hans norna, att han aldrig skulle veta vem han var, eller hur berömd, ty det glömde han snart.

Att han en gång slagit Vikar och Torkil med nidingshugg, det mindes han nog, men sörjde icke, ty det var honom numera som om en annans tillskyndelse hade vållat det. Men Veborg förgat han icke, fastän han sökte tänka på allt ont hon gjort honom.

Han var blid och ödmjuk, men ibland kom det på honom att han måste göra ont. Sålunda sam han ut en gång och skar fiskarens nät. Men denne hade sett det, och nu samlade sig hela fiskarlaget och gjorde Starkodd till träl. Det led han, fastän han var den starkare. Och fiskaren förtryckte honom, gav dålig mat och onda ord.

Ingen i landet trodde det var kämpen från Bråvalla, så usel var han.

En dag satt fiskaren och såg hur Starkodd drog mjölkvarnen.

— Är du Starkodd eller är du icke? sade han.

— Jag är Stig Storverks son, kallad Starkodd.

— Vi lider du då en träls lott?

— Det må väl så vara, efter jag icke kan annat!

Fiskaren gick in i hyddan. Då kom en klådra och satte sig i enbuskarna att sjunga:

Bråvalln!

Bråvalln.

Gå, karl,

gå,

gå dit!

Nattetid

tidigt!

Starkodd förstod fåglalåt och han gjorde som fågeln bad. Han tog en båt vid midnatt och for över viken: gick genom skogen och kom in på slagfältet. Det hade han icke återsett sedan den dag striden stod. Nu vaknade minnet, och när han såg ättekullar, minnesstenar och brandplatser, kände han sin kraft återkomma. Här slog han Ubbe, men fick själv sex sår. Här fällde han Hune, här Ella. Här vid kämpastenarna drap han Borger och Hjorter.

Men när han kom till torvgraven där han högg Veborg, då grät han.

I detsamma såg han som en vit dimma stiga ur gropens vatten, och den tog mänsklig gestalt.

— Vad sörjer du, Starkodd? frågade gästen.

— Veborg som jag slog.

— Slog gjorde du, men banesåret gav jag.

— Svär att så är!

— Jag svär!

— Vad heter du?

— Tor-Kettil Veborgs-bane.

— Icke jag alltså! Men skulden har jag burit.

— Den ena bär för den andra. Du har givit mig gravro, nu skall du få lön.

Han blåste på Starkodds ansikte, och där kom likt en frisk nordanvind, som gav Starkodd nya krafter och ett lätt sinne.

Gasten försvann; och Starkodd gick icke tillbaks till fiskaren, utan tog omväg till Mörkvidr, där han grävde upp pengar och vapen han haft gömda. Så köpte han häst av en bonde, och red söderut igen för att gå i främmande land.

Och då hade Starkodd gått in i sin tredje mansålder och var mycket gammal.

*

Många år hade lidit, Sigurd Ring var död och Ale Fräkne satt konung i Uppsala. Nu om vintern vilade han stilla och tog upp skatten, övade sina kämpar och drack. Vid juletid höll han ett större gästbud, och där hade ätits halva dagen och druckits dessemellan. Lekare och spelare hade hållit gamman och målro, nu ville man ha något stort och starkt.

— Alv, ropade konungen, upp och skalda; låt oss minnas vår ungdoms storbragd.

— Vad äskar I, konung?

— Bråvalln, din bästa sång, ditt första slag, där du fällde Borger och Hjorter! Icke sant?

— Sant är det, svarade Alv, den högsta av konungens kämpar; och han gick fram mitt på golvet intill elden. Men vid dörren satt en gammal, gammal stavkarl; och när han hörde om Bråvallen, reste han sig.

Alv kvad: om Harald och Sigurd, om röda skyn och korparna, om Ubbe och Hune, Ella, och om kung Ale med de sju konungarna framför alla andra. Det målade och levde i hans ord, det klang och sang i salen, och aldrig hade de hört Alvs Bråvalla-slag sägas så härligt. Men när han slutat, gnydde kämparna och slog på sköldarna.

Då steg stavkarlen fram, och med ansiktet emot Alvs frågade han:

— Varst du med vid Bråvalln?

— Jag var!

— Och du slog Borger och Hjorter?

— Jag gjorde't!

— Var icke Starkodd med?

Här inföll konungen:

— Du förgat Starkodd! Varför kvad du icke om honom?

Alv svarade:

— Han är glömd; det var så länge sen!

— Har du gjort det kvädet? frågade stavkarlen.

— Jag har gjort det; gå och sätt dig du vid dörren.

Stavkarlen tog sig i huvet:

— Den visan har jag hört förr. — Så gick han och satte sig vid dörren.

Alv manades att kväda mera. Han tömde ett horn först och så tog han opp.

Han sjöng om sköldmön på Kinnekulle, där han suttit som borgherrn; han målade hur han tog borgen, äktade Veborg, fick en dotter med henne; under det Starkodd mjölkade korna; hur han...

Längre kom han icke, ty stavkarlen stod mitt framför och med handen om hans strupe gav han ett rytande:

— Det lögst du!

Alv drog svärd, men stavkarlen kastade kappan, och sade:

— Icke svärd i konungens sal; men liv mot liv.

De rände ihop, och stavkarlen slog omkull Alv, så att huvudet dundrade i golvet.

— Känner I mig? frågade han.

Ingen kände.

— Känner I Starkodd?

— Han är död! svarade konungen.

— Men hans visor leva! sade Starkodd.

— Är det din visa om Bråvalln, så säg oss den.

— Säg den! ropade alla.

Starkodd tog sig i huvet och skulle till, men där kom icke ett ord.

— Gå och sov ruset av dig, sade konungen, och kommer du igen, skall jag hetsa hundarna på dig!

Starkodd ville tala, men kunde icke ett ord. Käken låste

sig och darrade, men öppnade sig icke. Det var Veborgs sista hugg på Bråvalln, och det hade hon lärt av Starkodd.

Då skrattade hela salen, och kungen mest. Men Starkodd gick ut.

Och sedan blev där skarpt drucket inåt natten.

*

Starkodd hade gått ut i snön, och han kom till templet och offerlunden. Midvintersoffret var gjort, och i de nakna träden hängde döda kroppar av människor och djur. Snön var röd nedanför, det luktade av blod och rått kött. Templet stod öppet, ljus brunno, och framför gudabilderna låg en slaktad häst, i vars inälvor en ung offerpräst stod och skar med en stenkniv. Allt var blodstänkt, och Starkodd började vädra som en varg.

Då lades en hand på hans skuldra, och när han vände sig om stod en gammal offerpräst framför honom.

— Du älskar ju din kung? sade prästen.

— Min? Jag har ingen kung, svarade Starkodd.

— Och Ale Fräkne, då?

— Det är inte min!

— Han gjorde dig orätt, visserligen, men det skall du förlåta!

— Men han skrattade, det förlåter jag aldrig.

— Är du fattig? frågade prästen åter.

— Utfattig! Allt vad jag ägde har de tagit, och ålderdomen nalkas.

— Vill du förtjäna en mycket stor penning?

— Varmed?

— Tänk själv.

Starkodd såg i prästens ögon och han förstod.

— Var skall jag råka honom då?

— Han badar nu, innan han går att sova. Följ mig!

Starkodd följde.

— Men jag har inga vapen, sade han.

— Jag har! svarade prästen.

Och så gingo de tillbaka till kungsgården. Badstugan var ett runt stenhus med ett vindöga på taket, och där syntes eld lysa.

— Gå upp på taket, här är ett spjut, bjöd prästen.

Starkodd gjorde så, och släppte spjutet, så att det gick rätt i huvudet på kung Ale, som fick sin bane. Men Starkodd vandrade österut över slätten, släpande en tung påse med guld och silver.

Han gick hela natten i snön, alltjämt österut för att nå havet. Mot morgonen lade han sig i en halmstack, men kunde först icke sova. Han låg endast och tänkte på sitt sista nidingsdåd och på Alvs trolöshet. Huru denne hade skiftat hamn med honom, tagit hans frejd, hans minne, hans bragder och hans visor. En själatjuv, en mannarånnare, en lönnråppare, var han.

Mot morgonen somnade han och såg sin fosterfader Rossbarsgrane i en dröm. Och denne talade:

— Dunkla nornor dolde dig ditt öde! Nu är livet lyktat, död och dom dock dröja.

När Starkodd vaknade, kunde han icke komma ut ur stacken, ty det hade snöat.

Då hörde han bondens röst, och han ropade hjälp. Bonden kom och grävde ut honom. Men när han såg hur usel Starkodd var, ville han icke be honom in i stugan. Och när han märkte penningsäcken, trodde han det vara en tjuv. Drev honom bort.

Då bad Starkodd honom taga hans liv, ty han var led vid allt.

— Icke dulgadrap och nidhugg för aldrig det, svarade bonden.

Och Starkodd måste upp och vandra.

*

Han vandrade norrut, västerut, söderut, och norrut igen. Sökte bära hand på sig, men kunde icke. Och ingen ann ville göra't heller.

Ibland kom han i en konungs gård, och då fick han höra sina visor, men ingen nämnde hans namn. Hos rika och förnäma fick han alltid mat och värme, men de ringare jagade honom bort, ty de sågo att han ej var av deras folk, och att han icke aktade dem. Och nu var han mycket gammal vorden; hela riket hade han gått runt, men Uppsala sökte han icke. Då började på slutet en längtan draga honom dit, där han begått sitt sista illdåd.

En afton kom han, alltjämt släpande på sina penningar dem ingen velat ha, upp på åsen över kungsgården. Och han satte sig trött vid en fura. Då såg han en man gå med en båge och skjuta gråskinn.

- Skjut mig! sade Starkodd.
- Skämmer du dig icke, gråskägg?
- Du skall få alla mina pengar!
- Frilloson är jag, men konungason likaväl!

Starkodd bad på sina knän; men det halp icke. Då frågade skytten:

- Vem är du?
- Jag är Stig Storverks son.
- Vore du den jag nu tänkte, så gjorde jag dig din vilja.
- Vad namn bär du?
- Hother, Ale Fräknes sidoson.
- Så, så! Då heter jag Starkodd. Villfar mig nu!

Hother såg på den gamle:

— Ja, du är Starkodd, min faders bane. Nu måste jag därhän! Men efter du var en stor och härlig man, och ditt rykte har vaknat igen, skall du få dö med svärd i handen!

- Icke kan jag föra svärd! sade Starkodd.

— Väll! Stig upp på vedstapeln där; säg ditt drapa, och jag ger dig Odin.

Starkodd gick upp på veden; och nu kvad han, stort och starkt, hela livets saga med bragder och brott.

Hother lyssnade, och många män hade kommit tillstädes, däribland Alv den falske.

När de hörde Starkodd kväda, då förstodo de var Alv tagit sitt rykte, och de hotade honom med ögonen.

Starkodd hade slutat, och kämparna gnydde av förundran.

— Skjut! ropade Starkodd och räckte ut armarna.

Hother sköt; pilen träffade vid hjärtat, Starkodd föll; men han var icke död.

Bålet tändes. Då såg Starkodd i en syn en den vänaste jungfru över lågorna; hon var ljus och fager som Balder den Gode; hon lutade sig över honom och strök med handen hans svettiga panna.

— Mitt barn! sade hon.

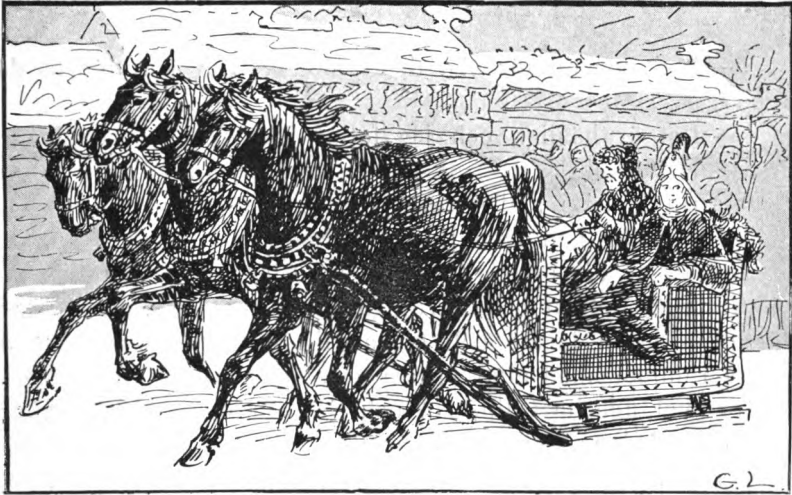
— Moder!

Han tryckte pilen i sitt hjärta och var död. När det brunnit en stund och kämparna stodo tysta och dröjande, skulle Alv säga något:

— Storverks son var du, stora verks fader var du icke.

Då sparkade Hother honom upp i elden, och det tycktes kämparna vara gott gjort.

HILDUR HORGABRUD.

DET VAR VINTERTING och marknad i Uppsala. Nere vid ån voro bodar och tält uppslagna. Bönder och köpmän trängdes om varandra. Bönder från järnbärrarland med smiden, bönder från Hälsingland med skogsfågel, tjäder, orre, järpe, ripa; även lappar med renar, hudar, pälsvaror; mälarbönder med notfisk, fläsk, fårsidor; skärkarlar med sill och strömming; krämare från Österland, Bjarmaland, Gårdarrike, med kläder, stoffer, skinnverk, pärlor, smycken, tråd och nålar, fiskekrokar, och mera dylikt. I en öppen ölbod framför stockelden sutto två män och drucko. Den ene var en frank, en främling alltså, den andre var en skyth från Gårdarrike.

— Du var icke med vid offerfesten och gillet i går? sade franken.

— Nej, menade skythen, jag kan icke se sådant.

— Och icke varit i gudasalen heller?

— Hu nej! var du där?

— Jag var där, men jag har ont av det!

— Vad har de för sig, detta folket? Hur ser där ut däruppe?

— Det är häsligt, och jag fattar icke...

— Förtälj då!

— Du kan se själv...

— Nej jag kan icke lida det.

— Ja, nåväl; själva Gudasalen består av ett långhus med säten för konungen och hövdingarna. På golvet är en eldstad där offerdjuren kokas och stekas till gillet. Innanför är det heliga rummet, med altaret; och på altaret sitta i kroppsstorlek de tre övergudarna Odin, Tor och Frö. Framför dem på altaret står offerskålen, i vilken djurens — eller människornas blod uppsamlas.

— Hu! nej!

— Detta går ännu an, ehuru väl de blodstänkta väggarna och bilderna äro mig vidriga. Men vad jag icke kan lida är guden Frös bild...

— Vem är Frö?

— Ja, det skall vara fruktsamhetens gud, men borde hellre kallas vällustens... Han är avbildad oklädd och med en oerhörd... Romarna säga *γαλλος* ...

— Grekerna menar du!

— Nå grekerna... Nej se vem där kommer åkande; se!

De båda främlingarna reste sig och gingo utanför boden. I en blodröd släda, dragen av tre svarta hästar, kördes en kvinna som var klädd i en kåpa av svart kattskinn; på huvudet hade hon en spetsig mössa av vita katthuvan sammansatt med en röd tuppfjäder uppi, och på händerna bar hon vita kattskinns-vantar.

Hästarnas seldon voro klädda med snäckor och vitkokta ormskallar.

Kvinnan själv var målad med blod och sot i ansiktet, hennes ögon spelade mot allt manfolk hon mötte, och hon log emellanåt med ett rysligt leende.

— Det var en hemsk en, vem är det? frågade skythen.

— Det är en horgabrud, en Frös prästinna, en trollkona...

— Jag måste se henne, sade skythen, som icke kunde stå stilla.

— Se där; hon kastade ögonen på dig! Är du fast nu?

— Jag! för ingen del! Men jag ville gärna se, så har jag något att berätta när jag kommer hem.

— I afton är gille i hennes egen högsal, och då kan du komma med; men jag vill säga dig att där är fara.

— Inte för mig! Jag är gift man...

— Men hon är icke, och hon är grym som vällusten.

Nu kom en annan släda farande, med vita björnhudar, dragen av fyra skäckar, och ini satt en kämpe hög och ljus, klädd i blå kappa med soblar fodrad.

— Det är kung Anes landvärnsman, Hjalmar den hugfulle, den tappraste och stoltaste man i Upplanden; ävlas om konungadotterns ynnest och icke utan hopp.

— Följer du mig i kväll? frågade skythen, som endast tycktes ledas av en tanke.

— Jag har varnat dig, gör så än!

— Har ingen fara!

— Väll! Tre timmar efter solgång, vid ås-brinken nedanför kungssalen!

— Sagt! Nu går jag till mitt varuhus och stänger.

*

I kungshuset låg den urgamle drotten Ane till sängs, nerbäddad mellan ryor. Han var skrumpen som ett torrt skinn, hade intet hår och inga tänder. Hur gammal han var visste ingen, men mången mindes hur han flera gånger varit nära döden, hur han efter dödlig sjukdom stigit upp friskare än förr och föryngrad.

Denna gången tycktes dock slutet vara givet, och som han var rädd för döden, ville han icke vara ensam ett enda ögonblick.

Vid sängen satt hans yngste son, en liten pilt med oskyldiga ögon.

— Håll min hand, lallade gubben.

— Handen är trött, far.

— Men den är varm.

Och konungen strök med den lilla handen mot sin kind, som om han ville överflytta barnets livsvärme på sig.

— Nu sover handen och är så kall, klagade den lille.

— Du skall få en guldkrona av mig, om du sitter stilla.

— Tunne säger att den skall han äga.

— Vad säger Tunne? Talar du vid Tunne?

Gossen tänkte efter om det var farligt att tala, och så tänkte han på sin domnade hand som gubben nu stuckit i munnen och börjat suga.

— Det gör ont, far, och jag somnar i hela kroppen.

— Säg åt Ingeborg att hon kommer in!

Gossen gick med vacklande steg ut ur kammarn och hans lilla kropp var så mager och tunn att hans steg icke hördes.

Den gamle föll i ett slags dvala när piltén gått ut; men så fort dottern trädde in, vaknade han till liv. Det var skön Ingeborg, ljus, blid, stark, strålande.

— Sitt ner, sade gubben; närmare, tag min hand.

Jungfrun lydde motvilligt, och hon bleknade, när den torra handen fattade om hennes rosenröda.

— Det kommer friare! sade fadern.

— Jag har hört om det.

— Hiorvard med brodern Angantyr.

Ingeborg kände sitt svar på läpparna, men gubben hade redan tagit hennes kraft, så att hon icke kunde värja sig.

— När kommer de? frågade hon.

— Nästa vår först.

— Då är det tids nog att svara.

— Jag hatar Hiorvard, men jag fruktar honom.

— Hjalmar värnar dig, för liv och land står han. För övrigt har du Egil, som skall följa dig.

— Egil, som väntar livet ur mig, men han skall få vänta! Jag skall leva länge ännu.

Ingeborg tystnade, ty ingen kunde länge stanna i sjukrummet utan att förlora krafterna.

Den gamle kände också att hon icke gav mera, utan började taga igen sin sundhet, och han fordrade hela dagen nya människor. Han låg som en kalv och diade människor, levde på deras andedräkt, deras friskhet; och var gång han lämnades ensam, föll han i dvala, som liknade ingången till döden.

Ingeborg kände detta av erfarenhet, och när hon märkte att han sög hennes själ åt sig, drog hon undan sin hand, reste sig medan hon ännu förmådde, och gick ut innan det var för sent.

— Gå inte, skrek gubben; gå inte.

— Hjalmar skall komma, svarade Ingeborg; han väntar därute..

— Inte den, inte Hjalmar!

Han var rädd för den kämpen, ty han var honom för stark, och när han nu trädde in i rummet darrade gubben och frös.

— Vad vill du? Ämnar du döda mig? Varför gnyr hären? Sköter du dig?

— Hären gnyr, svarade Hjalmar, därför att jag infört lag och rätt, skick och ordning.

— Var har du lärt de nyheterna?

— I främmande land, konung; i tjänst hos furstar dem du icke känner.

— Så, så, vad säger furstarna i Frankland, Saxland och Venden, ty längre har du icke varit?

— Detta är stridslag bland hyfsade folk: Aldrig äta rått kött, eller dricka blod, ty det är vargamat. Aldrig med rån taga från köpman eller bonde; aldrig taga kvinna med våld!

— Det är snack. När ingen ger, måste man taga!

— Giv igen, så ger varje man!

— Var är Egil, min son?

— Han är i blothuset, men där är icke drottämnets plats

— Drott är gudarnas målsman!

— Många gudar givas, icke alla älska blod.
— De starke, som hjälpen giva, fordra liv.
— De milde som nöden lindra, rätten råda, svage stärka,
de älska glad givare, gott sinne, rena händer.
— Gå, du, kvinnohjärta, harmod, du duger inte.
— Harhjärta du; två gånger flydde du; Halvdan och Ale
hette de.

— Hör jag Loka-Glävsa?
— Ravnagolder ej! Kråkan bidar ute på tunet; »hat, hat,
hat», sjunger hon. Det är huldran som bannade Ynglingars ätt;
ännu dog ingen med ära; dulgadråp, självspill, nidingsverk,
sotdöd, galgagrepp! Icke är du Odins än! Helsot har du!
Närmare Nastrand, vida från Valhall!

Hildur, horgabruden stod i kammaren; kärligt såg hon på
Hjalmar, men han visade ryggen och gick ut.

*

Det var sen afton, då skythen och franken gingo upp åt
offerlunden.

Gudasalen var upplyst innanför skidgården och portarna
stodo öppna. En eld brann mitt på golvet, och i bakgrunden
satt guden Frö sådan som franken skildrat honom. Mycket folk
var där samlat, och de stodo tysta åskådande, väntande.
Väggarna voro målade, och där syntes vara avbildade moln
eller lövverk.

— Det liknar inälvor, sade skythen; eller hjärnor av djur.
— Så oskyldigt! Se närmare!
Skythen skådade, och så gick det upp för honom huru
linjerna bildade skamlig ting.
— Är detta gudahem, hurudana månde människorna då
vara?

— Vad ville du här?

En förlåt dolde kortväggen i norr. Nu gick den åt sidorna,

och in trädde horgabruden. Hon var halvklädd, såg rusig ut och log skändligt.

Hennes kropp började röra sig som om den droges av trådar, och så sjöng hon, först sakta och med täckta ord; men alltefter som hon dansade framför bilden, höjdes hennes röst. Folket syntes också röra sig, och sången slutade med ett omkväde av så oblyg art att det var fast otroligt. Men nu dansade hela salen, icke i glädje, ty ingen log, utan i vild yra. Horgabruden kastade sina ögon då och då på skythen, som stod fastnaglad, görande motstånd. Men när sången sjungits många gånger, deltog främlingen mot sin vilja i den rysliga dansen, och snart kunde han instämma i sången även.

Plötsligen stannade ringdansen; horgabruden hade dragit en kniv, svängde ensam omkring; och nu ristade hon sig i de nakna armarna, så att blod gick ut. En ny sång togs upp, skändligare än den första. Livets brunnar, skaparkraftens källa, moderskapets hemligheter blottades.

Med ens stod den förfärliga blodbruden stilla och såg sig omkring med lystna blickar.

Nu hörde det till offerdansen, att den hon kastade ögonen på, skulle bli hennes offer. Det var guden som valde genom henne; och han hade valt den grovvuxne, friske skythen med sitt stora skägg.

Han blev rädd och gjorde motstånd, men folket knuffade honom i horgabrudens famn; elden på härden sjönk genom golvet, det blev nedmörkt, och franken flydde, under ett tjut från de församlade förvildade människorna.

*

Denna natt troddes kung Ane skulle dö, men Hildur horgabrud kom och gav honom att dia ur ett horn, en rykande röd dryck, som hon kallade sjukvin.

— Vad gav du mig? frågade kungen, mycket vederkvickt.

— Det var nytt vin, östanifrån. Skytherna ha vilda druvor av stora krafter.

- Hildur, mitt barn, jag måste leva ett år till.
- Varför ett år?
- Hjalmar...
- Han skall icke ha Ingeborg...
- Hör, dotter! Är Tunne vår son?
- Hildur slog upp ett skratt:
- Din och min son, ja visst är han, så visst jag är din dotter.
- Tror du att lilla Yngve skulle rädda mitt liv?
- Inte fler nu! Folket viskar redan om dina förra söners bortgång. Inte nu, senare kanske.
- Vad gör Egil?
- Han är hos prästerna och lär, men Tunne han kan.
- Varför skall Tunne vara träl?
- Han vill vara det; säger att hans tid kommer... att Egil skall undan först.
- Icke skall jag lämna Ynglingars ätt efter mig; sluta den vill jag.
- Sov nu! Jag sköter ätten och arvet!

*

Vid Sotaskär i Södertörn, där Östra-Salt skjuter in en vik, låg kungsgården Häringe. Där bodde konungens syster Thora, och hos henne gästade Ingeborg om sommaren. Där fanns ljuvliga ängder och rent grönt vatten; och fastern var en god kvinna, som beskyddade Ingeborgs och Hjalmars unga kärlek.

Hjalmar låg nämligen ute på vakskeppen med sin fosterbroder Orvar kallad Odd; och de bevakade Mysingen med segelrännorna söderifrån, hade ett öga på sjörövare, utländska och egna; därför voro de älskade av bönder och köpmän, men hatade av vikingar. När Hjalmar icke skötte vakten, vilade han i land på Häringe, och där hade han goda stunder.

En dag i högsommarn skulle de fara ut i nötskog, alla gårdens tärnor och svenner. Oxarna drogo hövagnen, där mat och dryck jämte nötsäckarna voro packade.

Med ens stod den förfärliga blodbruden stilla.

Dagen gick i lek och glam och mot aftonen skulle dansas. Ingeborg och Hjalmar öppnade på den gröna ängen, och när de tröttnat gingo de i lunden att vandra.

— Varför är icke varje dag i livet såsom denna? sade Ingeborg.

— Nornorna spinna icke alltid silke och guld.

— Vad spinna de åt oss?

— Sällare att icke vetat; ovordet känner ingen.

— Hildur känner det!

— Vel! varför nämnde du det namnet? Det är som att kalla på henne; det onda är starkt.

— Dig har hon icke rått på.

— Icke mig, men mitt öde! — Är hon din syster?

— Min halvsyster...

— Nu är hon i våra tankar, och med henne drar allt fult och ont in i oss. Jag hade velat tala allt vackert och gott; jag gick här i blomsterlunden, så långt bort från Uppsala, där onda makter bo, och nu är min håg där; jag ser blod och lik...

— Varför vordas endast onda makter däruppe?

— Därför att de själva äro onda! Ett folk av tjuvar, av mördare, en drott...

— Det är min fader, Hjalmar!

— Förlåt mig, Ingeborg! — Du vet jag dyrkar den gode Balder och den hulda Nanna, såsom du, men mot ont och onda drar jag svärd...

— Då går du till Odin sedan...

Hjalmar svarade icke, endast log.

— Du tror icke? frågade Ingeborg.

— Låt oss gå till sjöstranden, svarade Hjalmar. Jag har icke vakt, men herrens öga må vaka.

Orvar är ute?

— Ja, och jag väntar pilbud.

— Gott eller ont?

Hjalmar vände sig bort.

Då kommo ner i stranden under alarnas skugga, men solen lyste ute i fjärden, där en snäckas vita segel rosenfärgades.

— Där är budet! sade Hjalmar och rätade sig.

— Rosenrött?

— Vi må spörja.

Och han sprang upp på klippan, tände torrt löv som rökte; strax vände seglet, föll, och sex blanka åror sattes ut.

— Nu, Ingeborg, min ungdoms brud, nu är stunden kommen, nu sitta nornorna dom över dig och mig.

— Det är Arngrims söner!

— Det är friaren Hiorvard och hans broder Angantyr. I går voro de synliga i Östgötaskären; nu gå de upp vid Agnestrand, in i Lögaren, upp till Fyrisvall...

— Vad fruktar du?

— Mitt öde!

— Du har min tro, för hela livet!

— Har du min?

De omfamnades såsom för sista gången, och återvände till nötskogen, där sällskapet samlats för uppbrott.

När de kommo hem till gården skrattade skatorna i linden:

— Främmande! sade Hjalmar.

Ini stora hallen satt Tunne, trälen; håret vuxet ner i pannan, luden i ansiktet, fräck i uppsyn. Han reste sig icke, ty han visste sin makt.

— Vad nytt bringar du? frågade Hjalmar, med undseende dock.

— I ären kallade att stånda för konungen.

— I?

— Du och Ingeborg.

— Vad gäller på?

— Vet intel svarade Tunne och spottade framför sig.

Men Hjalmar och Ingeborg visste; och de rustade sig strax till avfärden.

*

Kung Ane låg nära döden igen, Hildur stod vid hans säng.

— Jag måste upp, när Arngrimssönerna komma; det gäller land och liv, och de ligga med drakarna vid Sigtuna!

Han var röd om munnen och låg insvept i en blodig oxhud.

— Du skall få leva, men på villkor.

— Hjalmar får icke Ingeborg, ty då tar han kronan. Arngrimssöner må strida om henne. När vargar kivas blir alltid något lik.

— Du skall få leva!

— Var är Yngve?

— Han leker i lunden. Du äter dina barn, Ane; är livet så kärt?

— Kan icke skylla, men döden är mig okär. — Har de saknat skythen?

— De sökte honom, men ingen sörjde.

— Kwick i jord, Hildur, icke blod denna gång.

Hildur nickade bara och gick ut.

*

Lilla Yngve gick i lunden och plockade blommor med sin sköterska.

Han hade lutat sig ner, men då han reste sig för att taga sköterskans hand, stod faster Hildur där i stället.

Hon hade nu honungskakan i handen.

— Kom, lilla barn, får du gott.

Hon tog gossen i handen, och de följdes åt.

— Du går så fort, sade pilten.

Hildur gick saktare, och de kommo till en grop; där stodo fyra trälarna med spadar, bakom trälarna fyra skinnare med knivar, bakom skinnarna fyra präster.

— Nu ska vi leka att du badar, så får du kakan, sade Hildur.

— Men karet är så svart, sade Yngve.

— Det är järnkar, ser du, och det är svart.

Hon satte Yngve ner i gropan och gav honom kakan. Pilten

åt; men när första skoveln mull föll ner på hans kaka, så grät han:

— Ni förgör min honung! klagade han.

Men då var gropen fylld; skinnarna stucko ner trälarna och prästerna sjöngo.

Där samlades folk, slogs en ring, och talades om det skedda:

— Denna, men icke fler! sade de.

När Hildur gick upp till gudasalen mötte hon Hjalmar.

— Följ mig! sade hon.

— Nej, svarade Hjalmar.

— Jag kan rädda dig.

— Angantyr har Tirfing.

— Jag dövar svärd.

— Onda, usla troll...

Hildur såg kärligt på honom, så att han veknade, och nu märkte han att hon var klädd som Ingeborg.

— Hjalmar, sade hon; och hon talade med Ingeborgs röst; men Hjalmar kände hennes konster, att hon kunde skifta hamn.

— Ditt hat rår ej på min älskog!

— Men min kärlek...

— Du haterska, vad bjuder du?

— En krona, mitt hjärta.

— Loke åt ett halvbränt kvinnohjärta, och så blev han ond; det var ditt hjärta!

Hildur föll på knä, sträckte fram halsen:

— Tag mitt huvud, ljuvt att dö för din hand.

— Leda lövjerska, kan du tala lena ord? Väser innan du biter.

Han sparkade henne så hon föll; hon blev liggande, och stötte pannan mot en sten. Men hon bannade icke. Då grep Hjalmar om hennes hand att resa henne, ty hans hjärta rördes:

— Nu fick jag din hand! sade Hildur, och därmed var hon försvunnen.

*

Om aftonen satt kung Ane i högbank under kungshallens tak; Hiorvard och Angantyr sutto mitt emot; men längre ner Hjalmar och Ingeborg.

Hiorvard framförde sitt friarärende.

— Den starkaste må äga henne, svarade Ane.

Då steg Hjalmar upp, erinrade Ingeborgs ungdomslöfte, och talade om huru de svurit varandra tro.

— Vad säger Ingeborg? lallade Ane.

Ingeborg reste sig, och förnyade sin ed till Hjalmar.

— Vad säger kungen? ropade Hiorvard.

— Den starkaste må äga henne!

— Vål, så må vi strida! svarade Hiorvard. Och dig Hjalmar stämmer jag till holmgång på Samsö! Blir du ute, är du vars mans niding!

Och så gingo Arngrimssönerna sina färde, som de kommit. Men de voro mest fruktade av alla kämpar i norden, ty de hade folk bakom sig.

*

Ingeborg satt om förhösten hos sin faster på Sotaskär och väntade. Hon var blek om kinden som linet hon sydde; hon räknade sina styng, kallande dem »ja, nej». Ibland gick sömmen ut på ja, ibland på nej. Hon såg jämt utåt fjärden, där vakt-skeppet gick och kom, utan att hon fick se tecknet de skulle hissa på masttoppen. Seger mände märkas med en grön kvist, nederlag med blå duk.

Fastern satt mest intill sin Ingeborg och talade trösteord.

— Vem rår på Hjalmar? sade hon.

— Onda makter.

— De goda gynna de ljuse. Hjalmar var ljus!

— Nio bröder hade jag, alla togos! Lett är livet, Loke lever längst.

Ingeborg gick en middag och badade i viken. Hon tog en omväg hemåt och kom till ett högt berg, som vette åt fjärden.

Hon hörde en röst, gick framom, och fick se den hätska Hildur stående däruppe. På en stång satt ett hästhuvud vänt mot havet, och lövjerskan sjöng:

— Sätter du fot på jord, spänner du segel på sjö, vreda gudar ge dig ofärd! Falle du på land! I kvav på hav! Ditt hus i grus! Ej gods, ej gull, ej vin, ej vört, du njuta må! Där in du går, där sorgen rår.

Ingeborg flydde, ty hon visste vem bannet gällde; och de goda makterna hade hon icke lärt kalla. Alla kunde banna, men ingen mana gott.

Och så väntade hon igen. Träden fällde löv och hösten var inne.

Då kom Egil, Anes sista son, en natt och klappade på; fastern öppnade.

— Du må gömma mig, bad han; far står mig efter livet.

Egil blev gömd på loftet.

Men Ingeborg gick i stranden och väntade, väntade, ty inne kunde hon intet se ut, då vindluckan måste vara stängd. Hon gick i blåst och regn, hennes hjärta var sjukt, hon tyckte sig veta att Hjalmar var död, men ville icke tro.

Då — kom en morgon en drake ute i fjärden, hon kände Orvars märke i fören; men kunde icke skönja tecknet i mastens topp.

Närmare kom draken, men den bytte bog, ty vinden var ostadig. Och nu såg hon: en grön kvist. Hennes hjärta sprang i bröstet av glädje. Men se då vände draken, och hon såg en blå duk bakom gröna kvisten.

— Seger och nederlag! Vad skulle det betyda?

Så vände draken igen och det gröna lyste så förhoppningsfullt. Då sprang hon hem, ty hon hade icke mod att ensam höra budskapet.

Fastern och Ingeborg sutto vid elden, då Orvar trädde in.

— Arngrimssönerna äro döda! voro hans första ord, ty det var viktigast för kung och rike. —

— Alla tolv! fortfor han, då ingen tordes fråga.

Men nu kunde Ingeborg icke bida:

— Och Hjalmar? sporde hon.

Orvar tog upp en guldring och lämnade Ingeborg.

Hon såg på den, förstod; sakta sjönk hon mot golvet, och var död.

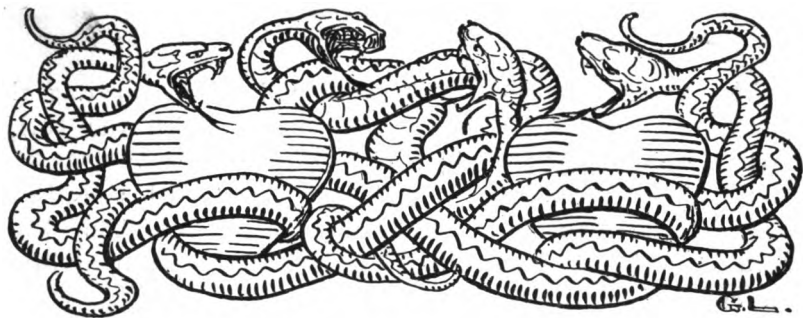
*

Då var Anes tid ute, ty Hildur horgabrud övergav honom; hon övergav allt då hon fick höra om Hjalmars död; och i förtvivlan gick hon i blodbrunnen i offerlunden, och där blev hon.

Men Tunne drap Ane, och Egil blev konung. Tunne gjorde ett uppror och blev dräpt av Egil. Men Egil blev ihjälstängad av en offertjur som slitit sig.

Och så pågick förbannelsen över Ynglingaätten allt framgent ända till den siste, som var den femte och tjugonde.

ADELSÖ OCH BJÖRKÖ.

NÄR KARL DEN STORE satt i Aachen, regerade en konung Erik i Birka. Han var Uppsalakonung, men han älskade icke de höga salarna, emedan ett stånd av offerpräster utbildat sig som ägde stor makt över folkets sinnen. Icke ens vid de årliga offren besökte han residenset vid Fyris, ty han hade upphört tro på gudarna. När någon frågade vad han trodde på, svarade han: På lyckan och styrkan. Han hade haft medgång hela sin ungdom och mannaålder, men nu när han åldrades fick han bekymmer. Folkets fruktan för gudarna hade också vikit; lag och rätt kränktes, eder gävos och brötos; lögnen hade efterträtt nävrätten, så att i stället för att slåss, ljög man och förtalade. I Birka på Björkö i Mälaren rådde endast bedrägerier, kiv och nit, avund och hat. Och på Adelsö, mitt emot, var det likadant. Men mellan björköarna och adelsöarna rådde även ett hat som var ärvt från fäderna, och de hade aldrig gift sig in med varandras döttrar, utan tagit hustrur ur egna ätter. Alltid funno de orsak till hat, och sönerna ärvde hämnd från fäderna. Björkö ägde köpstaden, och därför voro adelsöarna liksom beroende av dem; men på Adelsö växte brödet, föddes boskapen, och där måste björköarna taga sin mat. Men hatet var så stort att de hellre bytte från grannarna på Munsö och Ekerö, och köpte sina handelsvaror från Sigtuna och Agnestränd

än från varandra. Största köpmannen i Birka var Ragvald Strame, och den väldigaste storbonden på Adelsö var Torkil Svarte. Dessa hade gift sig med var sin syster av två från Munsö. De hade ärvt hat från fädernet, ty Ragvalds far hade slagit Torkils; men Torkils farfar hade övat blodshämnd på Ragvalds. Att döda varandra i vardagslag hade fallit ur bruk, men det fanns nya sätt att hämnas.

Torkil bonden hade en son Åke, som gick ut i viking om vår och höst; han var helt enkelt en rövare, som plundrade köpmäns fartyg; och särskilt hade han ett öga på Ragvalds skepp, när de kommo med varor från främmande. Men han drev sitt sjöröveri under förevändning att skydda Mälarstränderna från ester och annat dåligt folk österifrån. Som han betalte skatt till kungen, lät denne honom hållas, och drotten hade intet emot de inbördes striderna, ty då fick han vara i fred.

En dag om våren hade det fallit konungen i sinnet att han skulle bjuda de båda ovännerna till hovs. Åran var stor och ingen vågade heller neka.

Torkil kom kämpahög, grann och med följe i vapen, ty han var hirdman, och han förde hustrun med sig. Hon var icke mycket att se på. Ragvald infann sig, liten, mager, frusen, klädd dock i dyraste pälsverk, men hans hustru var fagrast av alla kvinnor.

Konungen, som var en elak man i grunden, hade bänkat svågrarna mitt emot varandra. De hade hälsat för höviskhets skull, men icke givit hand.

I timmar sutto de mitt emot varann och sprutade eld, men sade intet. Systrarna darrade, och sade heller intet. Men efter måltiden sattes vin fram; det var kokat med starka kryddor. Då lossnade något i sinnena, och Torkil drack sin svägerska till.

Ragvald lät ske, men höll sig stilla. Nu började Torkil tala med sköna Inga som syntes behaga honom väl, och det muntrade honom, så att han drack mer än han skulle, dock icke till rus. Inga var i början stel, men småningom lenades hon opp, och talet gick av sig självt.

Då ansåg Ragvald tiden vara inne, bröt tystnaden och slog ner på sin svägerska. Han talte först om väder och vind, frågte sedan efter barnen, och slutligen efter hennes eget. Han talade förståndigt och höviskt såsom hon ville ha det, under det systern börjat glamma och munhuggas med Torkil, som var en lustig man.

Vinet bars in alltjämt, och Ragna syntes gott om Ragvald, den hon ju känt förut, men ej råkat på många år. Då var Torkil kommen i taget att mulbändas, och som han hade gott ölsinne, bröt han tystnaden med svågern.

- Ska vi byta hustrur? skämtade han.
- Vem förlorar på bytet? svarade Ragvald.
- Byter man med dig, förlorar man alltid, stack Torkil.
- Du är inte nödd, heller.
- Dina hudar sist voro icke av jungfruskinn.
- Det kan man inte begära, när man får mask i ärterna.

De skrattade alla fyra, men det var inte gott skratt. Och så började de tala i kors, svåger och svägerska. Men nu talades lågt och i mun på varann, med blickar åt sidorna, som ville de se efter om orden hördes av grannen. Torkil drack ohejdat, glömde klokhet, och lutade sig fram viskande med skön Inga.

Då tändes Ragna och hon sade högt till Ragvald:

— Se då, de där!

Torkil hade nu tagit Ingas hand.

— Ragvald, min svåger, återtog nu Ragna; hjälper du mig, när nöd tränger?

— Det kan du fatta! — Är du i olycka?

— Han slår mig.

— Det skall han böta. Du har ett litet barn, utom rövaren Åke som tar mina skepp?

— Jag har en liten flicka.

— Kom hit över nästa gång.

Nu visade Torkil oro, och blev kärvänlig.

— Vad snackar ni om? sade han.

— Detsamma som ni!

— Är du ond på mig? sporde Torkil.

— Nej, bevara oss! svarade Ragvald.

Nu började dansen. Torkil tog upp Inga på golvet, och det var ett skönt par, sade alla.

Men Ragvald och Ragna blevo sittande.

— Nu har du förlorat hustru, sade Ragna.

— Förlorat det man aldrig ägt.

— Inga skulle sluta illa. — Men hör, svåger, du litar väl icke på Torkils vänlighet?

— Jag? Är jag barnslig?

— Han är värst när han är vänlig.

— Jag känner ju honom!

Konungen bröt upp för att gå till sängs; hade sett de dansande, och blev glad som alltid när han fick se något ont, som han slapp göra själv.

Och så skulle de skiljas:

— Ses vi igen? sade Torkil.

— Ja, det lovar jag! svarade Ragvald.

Och så foro de.

*

Ragvald visste vad som förestod honom, ty en karl som Torkil kunde han icke tävla med. Denne var bonde endast som stor jordägare, eljes var han krigsman och hovman, domare även. Och köpmannen var föraktad. Därför låste nu denne in sin hustrus smycken, som hörde till hemgiften, och andra dyrbarheter även.

Det sved i honom och det sjöd; han ville komma ifrån värsta skammen genom att icke visa sig ovetande.

— Nå, när ska du ge dig av? frågade han Inga, en dag, när han tyckte det dröjde.

Hon svarade icke, men blev häpen att mannen visste hennes tankar, som ännu icke voro mogna.

En morgon vid midsommartid var Inga borta.

— Nu blir det krig! sade Ragvald. Men han var en klok

karl och väntade in på sommaren tills mörka nätterna kommo igen. Men under väntan, roade han sig med krigsplaner och utmaningar. Björkön är skild från Adelsön genom det smala sundet Kogghamn. Ragvald ägde Birkastranden, och Torkils gård låg mitt emot på andra sidan. Man kan se över, men icke höra, när vind blåser. Här samlade Ragvald alla sina släktingar och vänner, och de höllo tysta rådslag om aftnarna.

— Stäm honom för ting! sade en äldre man.

— Honom? Nej han har tolv falska vittnen och friar sig. Vi få bränna honom inne i hans hus.

— Det kan vi inte, vi äro för få.

— Gå till kungen.

— Han bara skrattar och säger: ta igen henne.

— Röva hans hustru!

— Hon kommer självmant, när tider bli.

— Ja, då få vi finna på något annat.

Det var detta de nu lade råd om.

*

Kungen hade satt sig i Sigtuna, och nätterna voro mörka. Torkil Svarte hade befunnit sig i okvald besittning av den sköna Inga, och hade upphört sätta sig i försvarstillstånd. En dag syntes olyckan dock vara kommen över honom. Hans sädeslada brann upp, och tjugu tusen tegel i hans ugnar voro förstörda av överhetta.

Ingen visste vem nidingen var. Men sedan kom det slag i slag. Alla hans båtar voro borrhade, idgarnen och största noten fördärvade. Men han vågade icke klaga, för det skulle inte hjälpa. Han misstänkte Ragna och låste in henne. Men nu blev det värre än någonsin. Hans skog brann upp, och hans gröda. Och en dag var hans lilla dotter försvunnen. Då blev han vild. Först sände han över gode män, att undersöka Ragvalds hus, men där fanns barnet icke.

Adelsöarna samlades och lade onda råd:

— När ingen rätt finns i landet, så låtom oss hämnas! det var slutet.

Och nu fingo björköarna annat göra än sova om nätterna. Men byn tog eld lika fullt och det började i Ragvalds varuhus.

Ett lögnryckte från Adelsö gick ut på att Ragvald själv tänt på.

Rövaren Åke hade åter visat sig och tagit skepp från Birka-bornarna. Därjämte spordes ester nere vid Agnestrand, och snart tärpå i Mälaren.

Under detta förvildades människorna; ingen trodde en annan, och öarna runtomkring, Selaön, Ridön, Munsön, Ekerön togo del i striderna.

Då kom Ragna en dag över till Ragvald.

— Nu är jag här! sade hon.

— Varför icke förr?

— Nej, jag ville se hans nedergång först. Nu har han fått sitt! Inga har ledsnat och tar en ny!

— Var är barnet då?

— Det är på Ekerön!

— Låt hämta henne hit, så ska vi börja i en annan ända.

*

Torkil hade icke goda dagar sedan Inga drog av till Selaön. Men hans saknad gick åt sidan, och fästade sig på dottern, som han sökt över allt. Han sörjde och vanskötte vad han hade om händer, så att rikedomerna gick över styr. Lusten att arbeta försvann och all kraft åtgick till hatet.

Han vandrade och grubblade. Kom han så en afton ner till stranden, och själv i skuggan av Adelsöns alar, såg han solen lysa upp Björkön. På koggarnas brygga syntes tre människor vandra, en man, en kvinna, ett barn. Det såg lyckligt ut, mannen ledde barnet som var en flicka, och de voro svepta i solsken, deras kläder förgylldes, och ansiktena skeno i aftonfrid.

Torkil stod länge och såg på dem; så gick det plötsligt upp

för honom vilka de voro. Han kände först sin dotter på hennes små trippande steg; då visste han det var hustrun och svågern.

Utom sig, vild, steg han upp på en sten och började ösa bannor, lyfte händerna mot himlen, skrek av hat och sorg. Ragvald hörde icke orden över sundet, men han förstod; och som han icke tordes vända ryggen till, steg även han upp på en påle och sade trollrunor, onda svarta ord, manande mörka makter till sin hjälp. Hans ord hade vinden med sig och fördes över till svågern, som fick dem i sig likt en toltt pilar.

Ragna och barnet flydde; men de båda svågrarna stodo kvar tills mörkret föll; de bannade genom mörkret, och när vinden lagt sig, hörde de båda varandras ord.

Så stodo de tills fradgan flöt om munnarna; Torkil tröttnade först, föll till marken och slog huvudet i en sten, dock ofarligt.

Lyckan övergav dem båda; allt vad de vidrörde var förbannat; arbetet gav ingen frukt, maten smakade icke, sömnen flydde dem, och fattigdomen kröp över dem, fort och säkert.

Ragvald hade en gammal far som han försörjde, hittills hade de dragit jämnt, då den gamle var undergiven och förnöjd; men nu med fattigdomen kom split i huset. Den gamle kunde icke lida att Ragvald satt med en annans hustru och barn; han teg först, men en dag talade han. De voro till bords; Ragna tog före gubben, och delade bröd åt sin lilla dotter. Detta stack den gamle, och han sade ifrån:

- Är jag icke närmast till ditt bröd, Ragvald?
- Du är närmast att gå hädan.
- Menar du det?
- Utlevad man förtjänar intet i mun!
- Så sade icke våra fäder, ty gudar hägnade om ung och gammal; nu är andra tider, ve och fy vare över er!

Gubben gick ut.

— Han går till stupan! sade Ragna.

— Må han gå! Jag kan icke föda'n.

Gubben gick sakta men stadigt uppåt berget, där branten

var, men Ragvald gick efter, ty det var icke ärofull död för ätten.

När de kommit högst upp, ställde sig fadern längst ut; såg nedför hällen som var blodig efter föregångare. Men han kunde icke taga språnget; lade händerna för ögonen och jämrade som ett barn.

— Stöt på mig! sade han.

— Nej, du skall göra't själv, harhjärta.

— Skäller du mig, usling, niding!

— Du skulle icke sagt niding, hade du fått leva! svarade Ragvald, och stötte till fadern.

Det var en ömklig syn; och sonen gick strax ned en omväg där han fann liket. Men fadern var icke död; och då förbarmade sig sonen över hans lidanden, slog honom med stenar i huvudet. Sedan risade han ner liket att icke vilda djur skulle riva't.

— Hade jag icke tänkt på Torkil, vore det icke skett, sade Ragvald åt sig själv.

Och saken var den att han var liksom intagen och besatt av sin fiende.

Åt han, så hade han Torkil under tänderna; högg han ved, var det Torkil yxan tog i; rensade han fisk, skar han ut Torkils hjärta och såg hur det hoppade på brädan. Men varje afton i solnedgången mötte han och Torkil vid sundet. Där hade de rest nidstänger mot varandra, där kokade de sejd, och där bannade de varandra. De stodo och slungade förgöringsrunor mot varandra till de föllo i svett som hästar när maran rider dem; håret tovade sig som torv och kunde icke redas med kam; de hade upphört att bada, och deras kläder föllo i trasor. De voro tiggare båda, och skyddes av allt folk.

Men då gick Ragna med barnet hem till föräldrarna på Munsö. Och alldenstund hon var förskjuten och skämd, började Munsöborna att fejda.

*

Ragvald stötte till fadern.

Konung Erik hade kommit igen till Birka, men han var nu gammal och trött, följdes icke mer av lyckan. Vid juloffret i Uppsala vägrade han gå med.

— Vad nyttar det att slakta djur, sade han; gille kan man hålla hemma. Aldrig ha gudar hulptit mig; det har jag gjort själv, bara jag haft lycka.

Folket tyckte ungefär detsamma; och blevo de flesta hemma. Men offergudarna, som funno sig överflödiga, fattade agg till konungen.

Gudarna ansågos vara döda, och i stället för glada givare, som offrade för välgång, frid och god årsväxt, växte nu ett släkte som mutade onda dunkla makter, och manade ont över fiender.

Konungen själv ansågs vara en hemlig sejdare; han kunde som Odin kasta sin kropp i dvala, under det anden gick ut på vandringar. Han förstod även förgöra fiender på långt håll. Detta hade han lärt av finnar, och han var mycket hatad, men även mycket fruktad.

*

En morgon stod konungens hovmästare nere vid torget, då det hölls trälmarknad. Det hade hållits boskapsmarknad dagen förut, jorden var därför mycket smutsig, och trälarna stodo i spiltor med ett rep om benet som grisar. Hovmästaren sökte en skosven; och bland de yngre fann han en frank med gott utseende, vilken behagade honom, även därför att han var utlänning. Konungen hade nämligen ledsamt, och hörde gärna nytt utifrån världen; därför var honom varje främling välkommen, huru ringa han än syntes.

Franken stod där, men såg på ingen; hans blickar riktades över hopens huvud, hans händer voro knäppta och han småsjöng på en okänd sång.

När köpet avslutats, fördes främlingen upp till kungsgården; hans skägg och hår klipptes och han ifördes en anständig dräkt. Mot aftonen, när konungen ville ha gamman, inkallades främlingen, och enär hans språk liknade norrœna krävdes ingen tolk.

— Du kommer fjärran från, sade kungen. Vad kallas ditt land?

— Rhenlandet, herre.

— Ett gott land, där växer druva. Vem har du tjänat?

— Närmast har jag tjänat hos kejsaren.

— Du, kejsaren? Ljuger du inte?

— Nej, herre, det vågar jag icke.

— Är du feg?

— Hos oss ljuger endast den fege!

— Vad heter kejsaren nu i våra dagar?

— Han heter Carolus Magnus, Karl den Store!

— Å, ja, visserligen; en väldig man, bor i Romaborg.

— Nej, herre, han bor mest i Aachen, Worms, Goslar, men han är kejsarkrönt i Roma.

— Så, så! Vem kunde kröna honom?

— Den helige fadern, eller påven.

— Vänta nu, påven är kejsare i Rom?

— Nej, herre, fadern i Rom, hans rike är icke av denna världen.

— Det förstår jag inte; sagorna tala visserligen om Gimle, Lidskalv, Bredablick i andra världen; är det sådant?

— Något sådant.

— Och ni tjänar Roms gudar då?

— Romas gudar äro döda...

— Si, si, si, gudar kunna dö också; det har jag alltid sagt, och våra äro döda! Roms gudar äro döda, sa du, alltså vilka äro edra?

— Den ende och sanne guden, Jesus Kristus världens Frälsare.

— Den har jag hört omtalas, vita Krist; den är god. — Hör du... vad heter du?

— Jag heter Fulco eller Folke.

— Folke, du skall icke vara skosven, du har vita händer, du ljuger icke men du kanske stjälar?

— Nej, herre, det gör endast tjuvar!

— Här äro alla tjuvar! — Det är med dig som de berättar om Odin; han hade nämligen gåvan att tala så, att alla trodde vad han sa. Jag tror allt vad du säger! Därför skall du sitta vid skattkammaren. Men om du bedrar mig, så ristar jag blodörn på dig! Från denna stund är du en fri man, och du skall tala för mig varje afton.

*

Folke blev hos konungen, räknade skatten om dagarna, men om kvällen talte han om främmande land och utländska seder. Han berättade om kejsarens tåg mot saracener, spaner, lombarder och blåmän; förtäljde om Muhammed och hans härskaror som redan sutto i Spanien, men om vita Krist ordade han aldrig ospord, ty han var en klok man. Däremot gick han ofta ut bland folket, på torget, i hamnen och i bodarna; hörde vad de sade, svarade när han frågades, men förteg vad han erfarit. En dag sporde konungen:

— Nå, Folke, vad tycker du om det här folket?
— De hata ju varann, alla människor.
— Ja, vad kan man göra åt det?
— Och så äro de trötta; de arbeta alla dagar året om, utan vila.

— Hur gör ni där i Rhenland då?
— Vi arbeta sex dagar, men varje sjunde höra vi opp.
— Då förlorar ni ju var sjunde arbetsdag.
— Men vi vinner likafullt; ty utvilade längta människorna till arbetet som till en fest, och äro aldrig trötta och leda. Dina undersåtar äro leda, herre.

— Då ska vi införa den seden, sade konungen, och lyckas det, är oss väl.

Det blev påbjudet att sjunde dagen skulle arbetet upphöra. Trälar och tjänare jublade, dragande djur och ök trivdes bättre; själva vagnarna och båtarna mådde väl av vilan; redskapen hämtade sig och syntes hålla längre.

Husbönderna knotade först; men när de fingo sova ut och klä sig bättre på den sjunde dagen, njöto de. Söndagen blev visserligen lång, så lång att de längtade till mödan och arbetet, som till något gott; och det var huvudsaken.

Av sig självt uppstod vanan att bada på lördagen; och om söndagen besökte man varann; talade om gammalt och nytt, och med tystnaden, som man aldrig hört förr, kom man att tala mera dämpat, begagnade mildare ord, blev liksom försongligare i sinnet.

Det var ett gott påfund, och det lyckades. Vanan vid friden och tystnaden utvidgade sabbatshelgden, så att ingen på den dagen fick fejda eller klaga för domaren; däremot gick Folke omkring och sökte bilägga tvister med goda ord, vilket den dagen gick lättare än eljes.

De som icke kunde lida nyheten voro offerprästerna, och de stodo Folke efter livet, spejade på honom; men han var oförvitlig, mild, undfallande, så att de icke kunde få sak.

En dag talade konungen och Folke samman, och de hade ordat om gudarna.

— När jag stod i min kraft, sade kung Erik, så trodde jag på kraften, och när jag hade lycka, trodde jag på lyckan; men nu: jag fruktar prästerna stå mig efter livet, och jag är villrådig.

— Nämnde icke sagorna om någon som stod över Odin, och kallades den Fördolde, den vars namn icke får nämnas?

— Jo, visserligen.

— Han kan väl icke vara död.

— Nej, det synes.

— Varför dyrkar man icke honom då? Det är honom vi dyrka. Han är fridens gud, och frid är ju likare än strid.

— Är det den gode Balder du menar? Den vite Asen?

— Svårt att säga!

Där stannade de den gången.

*

Striden och vigarvet mellan Adelsö och Björkö hade icke avstannat, och i Torkils och Ragvalds personer samlades hatet.

Fulco hade hört talas om dessa två som nu voro förfallna till ett slags dårar. Han gick därför ner till stranden vid Kogghamn och hörde på dem när de bannade. Ragvald var vorden blind, tålde icke ljuset, och infann sig först i mörkningen.

Fulco lyssnade på dem; och han kom i gråt när han hörde de gamla männen slita sina sista krafter på att bannas.

Ragvald åtföljdes av en svärm pojkar, som kastade sten och smuts på honom, så djupt var han föraktad.

När den blinde tröttnat och skulle gå hem, räck en av pojkarna ifrån honom hans käpp, hans enda stöd. Därpå sprang en annan fram och låtsade bjuda honom sin ledning, men den blinde hörde vad de sade: »För honom till lagårdsgropen!» Då slet han sig lös, ville gå själv, men föll omkull; reste sig, men vågade icke gå.

Där stod han orörlig som om han ämnade stå där hela natten.

Då gick Folke fram, tog hans arm och ville leda honom.

— Kom, gamle, så gå vi nu, sade han.

Men den blinde slog honom i ansiktet.

— Du vet icke vad du gör! sade Folke åter. Eljes sloges du icke din vän.

— Vill du stjäla mig?

— Du har ingenting att stjäla, och jag behöver icke något.

Den blinde for över Folkes ansikte, vädrande:

— Du luktar gott, din röst är god, jag följer dig.

— Var bor du?

— Bor? I grannens lada.

— Då skall du bo hos mig! sade Folke; och de följdes åt.

Skattmästaren ägde ett litet hus med en bakkammare och badstuga. Där införde han sin gäst; lät honom bada, gav honom rena nya kläder och satte fram mat. Ragvald lät ske och teg av förundran. Han visste icke var han var kommen; slutligen gick en misstanke upp för honom:

— Är det meningen jag skall offras? Hängas i träd, skäras upp? Av prästerna?

— Intet av allt detta! svarade Folke. Du skall endast ha det bra.

Ragvald tänkte en stund, och så bröt han ut:

— Varför slog du icke igen nyss?

— Av det skäl, min vän, att då hade du slagit tillbaks, och så hade jag åter slagit dig, och så hade vi stått där än och slagits. Kan icke tappra män finna bättre göromål?

— Det är nog klokt sagt, men jag tror dig inte.

— Prova mig!

— Kan du ge mig min syn åter, så skall jag tro på dig.

— Du skall icke tro på mig, men på min goda vilja; du skall tro att det finns en god vilja.

— Låt mig se den, och jag vill tro.

Folke undersökte hans ögon, och sade:

— Du är icke obotlig, men allt beror av dig om du vill bli botad.

— Tala; jag skall lyda.

— Du skall sitta tre dagar i ett mörkt rum, här hos mig; men — här är villkoret: Du får icke tala om Torkil...

Vid namnet Torkil flög Ragvald upp. Och nu började han en historia om alla oförrätter han lidit av sin fiende. Folke lät honom hållas tills han tröttnat. Därpå tog Folke ordet:

— Väl, jag tror vad du säger, och Torkil är en ond man; detta har han gjort dig; nu ska vi se vad du vållat honom. Du har lockat hans hustru och hans enda älskade barn. Du har bränt hans skog, hans lada, hans gröda; du har borrarat hans båtar, fördärvat hans fiskbragder och gjort honom utfattig. Nåväl, du som köpman, bör kunna räkna ut att ni äro kvitt.

— Kvitt? Nej inte förrän jag tagit hans liv.

— Hör du; vad är hans värdelösa, usla liv för dig? Vad skall du med hans liv? Kan du äta't eller dricka't? Och tror du inte han får det bättre i döden, än han har det i livet?

— Må vara! Men jag hatar honom; och mitt hat bränner som eld!

— Bränner dig, ja. Varför skall du brinna för den där uslingens skull? Är han värd att du plågar dig så?

— Jag kan inte svara, ty du är en bedragare, och du står på det orättas sida...

— Jag står ju på din sida...

— Tala inte mer, nu går jag!

Han gick till dörren, men där åtrade han sig, ty han tänkte på pojkarna.

— Jag kan icke gå ut i natten, får jag sitta här hos dig?

— Du skall få ligga i min säng...

— Det vill jag inte, där skall du ligga själv, och för övrigt... jag drar ohyra åt dig! Låt mig ligga i badstugan.

— Som du vill!

Folke följde sin gäst ut i badstugan och fick honom i säng.

— Vill du sova strax eller vill du språka? frågade han.

— Jag vill tala, om Torkil!

— Folke lät honom tala om Torkil tills han icke orkade mer; orden voro lite nötta, minnet svek, och han kunde icke säga mer om honom.

Det är skönt att få utgjuta sitt hjärta, icke sant? frågade Folke.

— Du är den förste som velat höra på mig.

— Men Torkil är ju en högst ovanlig usling också. Han tog ju hustrun från dig.

Här vände sig något i den vilde mannens hjärta, och han reste sig i bädden med ett förnöjt leende:

— Ja, men jag tog både hustru och barn från honom.

— Det vill säga, att du tog mera, och följaktligen är du skyldig honom för barnet.

Detta köpmansmässiga sätt att göra räkning, skulle ha övertygat Ragvald, men det retade honom bara, och sömndrucken kastade han ut sista ordet:

— Du kan aldrig förstå mig; och i morgon går jag.

— Godnatt då! Jag ställer vattenkrukan här vid huvudgärden, och fällan lägger jag vid fötterna i fall du får kallt. Sov gott!

*

Följande morgon gick Folke i sin tjänst utan att se Ragvald. Denne hade icke sovit en lugn natt på flera år av fruktan för Torkils hämnd. När han nu vaknade befanns han styrkt och lugn; åt ett bröd som låg till hands; därpå satte han sig ute i solen och grubblade.

Vid middagstid kom Folke hem, förde en trälkvinna med sig som redde mat.

Ragvald var liksom ond och högfärdig, ty han var förödmjukad och återfann icke sig själv. Full av misstänksamhet var han också, ty han kunde icke fatta vad Folke, den främmande mannen, ville honom. Något gott hade han aldrig sett i ett samhälle av bedragare, tjuvar och mördare, därför trodde han mest att Folke ville honom ont.

— Har du sovit gott? frågade Folke.

Det hade han gjort, men han fruktade en snara, och han var så van att ljuga, att han måste svara ett tvetydigt nää.

— Bättre lycka nästa gång, svarade Folke.

— Bara jag fick min syn igen, komme nog lyckan.

— Det får du, men det kostar.

— Är det pengar du räknat på; det har jag inga.

— Men jag har, om du vill dela! Nej, min vän, det kostar inga pengar, men litet tålmod och lydnad. Tre dagar mörkt rum och inte tala om Torkil.

— Är den någonting att tala om? Är han så märkvärdig?

— Visst är han märkvärdig, då han upptagit hela ditt liv nu på sistone.

— Jag bryr mig inte om Torkil! sade den blinde och vände sig bort.

— Då kan vi börja när som helst. Jag skall sitta hos dig och tala, om du vill.

— Det behövs inte, jag är inte mörkrädd.

— Börja vi denna afton? Men det är sant, du skall gå i stranden att banna.

— Jag går inte till stranden mer; där är så mycket pojkar.

— Kan du fasta i dessa tre dagar, så går det säkrare? Du kan få ett bröd och en kruka vatten om dagen; räcker det?

— Jag kan vara utan! snäste Ragvald.

De gingo in i bakkammaren, som var mörk. En kruka vatten och tre bröd lämnades, jämte en skål med en salva för ögonen. Dörren stängdes och Ragvald satt där.

— Om tre dygn hämtar jag dig i soluppgången, sade Folke. Herren vare med dig!

— Ja, men narra mig inte! var Ragvalds sista ord.

*

I soluppgången på tredje dagen öppnades dörren, och Folke förde ut den blinde. Denne var vit i ansiktet, och hans händer voro rena. Han hade icke magrat, men han såg tvättad ut och sund.

— Var har du varit med dina tankar? frågade Folke.

— I Helhem! svarade Ragvald.

— Då gå vi till Gimle nu!

Folke tog den blindes hand och ledde honom genom en lund. Solen var icke uppe än, men skulle strax gå. De stego uppför ett berg genom en granskog, långsamt uppåt. På bergets hjassa stannade de, och Folke vände den blinde mot öster.

— Öppna ögonen och låtsas du såg rätt fram.

Folke lade sin hand på den blindes huvud, talade något på ett främmande språk.

Sålunda stodo de en stund.

— Et lux perpetua ei luceat! sade Folke.

Nu syntes solkanten i fjärran över Munsö skogar.

— Ser du något?

— Jag ser ett eldkol i en mila.

Solen steg.

— Vad ser du nu?

— Ett brinnande ljus.

— Och nu?

— En eldsvåda.

— Nu?

— Himmelens krafter! Det är solen, utropade Ragvald, och föll ned på knä för Folke. Du är gud!

— Stig upp i Jesu Kristi namn, du hädare! — Du är botad, men du kan förlora din syn än en gång.

— Vad må jag göra att jag får behålla den?

Folke tänkte, och så svarade han:

— Du skall icke ljuga, icke stjäla, icke hata!

— Jag vill försöka.

— Det är nog! — Men nu skall du söka ett arbete, som icke är köpenskap.

— Varför skall jag arbeta?

— Därför att då tänker du icke på Torkil; därför, att maten skall då smaka dig och sömnen vara dig ljuv.

— Det är sant, endast den trötte kan sova och den hungerige äta!

De gingo nerför berget talande om det arbete som Ragvald skulle välja; och de stannade vid korgflätning.

*

Konungen hade lagt alla möjliga snaror för Folke i avsikt att pröva hans redlighet, men denne föll icke i en enda. Det förargade den onde mannen först att han fick orätt; men hans själviskhet fann snart sin fördel vid att kunna lita på en, ty det besparade honom arbete med räkningen.

En dag kom skattmästaren inför sin herre och fann honom ljus i sinnet.

— Det säges att Torkil Svarte börjat arbeta igen och blivit lugn; är det Ragvalds förtjänst? sporde konungen.

— Ja, det är; ty när Ragvald upphörde gå i stranden, så slutade Torkil också, då han ju inte kunde gå ensam.

— Det vore alltså ett sätt att få slut på kiv och nit.

— Så gör vi i Rhenlanden; ofta, icke alltid.

— Och Ragvald arbetar?

— Ja!

— Har du talat vid Torkil?

— Jag har aldrig sett honom; men när hans eld icke får någon näring, så slocknar den.

— Man har även lagt märke till en viss försonlighet mellan Adelsö och Björkö.

— Det följer med.

— Strid är ju livets öljäst, men frid är humlen. — Kan du lita på Ragvald nu?

— Nej, icke fullt; men ganska mycket.

— Hur botade du hans blindhet då?

— Han var förblindad av sitt hat; därför började jag med hatet, som satt i det inre ögat.

— Du kan bota sjukdomar alltså?

— Ja, liten smula.

— Du har stort rykte här, och det finns enfaldigt folk som tror att du är en gud. Ja, de vill se fel för att finna en människa. Vem är du?

— Jag är — en Herrans tjänare.

— Vad gör du i din bakkammare, när du är ensam?

Folke rodnade och böjde huvudet:

— Jag gör min gudstjänst.

— Vad har du i kitteln som röker? Kokar du sejd?

— Nej, jag renar luften från onda inflytelser medelst rökelse.

— Som när man röker för sjuka?

— Ja!

— Vilken är kvinnan och barnet du har avbildade?

— Det är modren och sonen.

— Och så är det en man på ett kors?

Här tvekade Folke, ty det som var grekerna en galenskap,

Det är solen, utropade Ragvald, och föll ned på knä för Folke.

en korsfäst gud, det måste här hos dessa vildar bliva hans död. Han svarade därför, inläggande en folklig betydelse:

— Det är den lidande mänskligheten.

— Du har rätt, ty när styrkan och lyckan överge en, då är det bara ett stort lidande. — Men vad är det vita brödet och det röda vinet?

— Det föreställer offret, men är oblodigt.

— Slaktar ni inte djur?

— Aldrig till offer.

— Det är ju vackrare, förstås, och jag har aldrig lidit blod.

Så lär ni vattenösa barn, alldeles som vi?

— Ja!

— Ser du, allt det där är ju oskyldigt, men Ragvald har framställt detta för prästerna på ett skändligt sätt.

— Ragvald? Hur vet han?

— Han har spejat.

— Och förrått! O Judas, Judas!

— Litade du på honom?

— Egentligen icke...

— Ja, du har gjort honom gott, botat hans syn, och han har svikit dig; men jag skall straffa honom.

— Nej, han förstod icke bättre, förlåt honom, herre!

-- Som du vill! Men akta dig nu för prästerna! Och gå så i frid!

*

Folke kom hem, och vänligt frågade han Ragvald varför han spejat och angivit.

— Konungen bad mig! var allt han svarade.

Som detta kunde vara sant, frågade icke Folke mera, men han blev som förr mot Ragvald.

*

Om denna höst blev missväxt i landet, och man motsåg dyrtid. Därför utsattes nyfödda mer än eljes i skogarna. Folke grät i sin kammare och gick sedan till konungen.

Det blev ett långt och hårt samtal den gången, och om även man ville hjälpa, så kunde man icke finna alla utsatta barn.

Slutligen kom hungersnöden; folket sorldade, och skatten uteblev. Kungen ville driva in den, men Folke avrådde.

Pesten följde på hungern. Då blev ett ting-sammankallat; lagmän, hersar, odalmän trädde tillhopa, men även offerpräster voro där.

Och prästerna från Uppsala ledde. De talade om gudarnas vrede som måste blickas; men denna gång nöjde de sig icke med osjäligena djur.

Påpekningen var tydlig, och tankarna länkades på ett större människooffer. Man hade inga krigsfångar att tillgå, därför tänkte man hit och dit. Någon erinrade sig då Domald, drotten, som gavs Odin för hela folkets skull, till att avvärja en hungersnöd, och det ropades på ett drott-offer.

Folke, som åhört överläggningen inför konungen, berättade vad tingsmännen krävde:

— Man står dig efter livet, herre.

Då for konungen tillsammans och förskräcktes.

Men ropen utifrån hördes: »En skall dö för folket.»

Då talade Folke till konungen tröstande honom:

— Herre, jag har en halv osanning på samvetet. Du frågade mig en gång vem den mannen var som var hängd på kors. Jag svarade den gången: »Den lidande mänskligheten.» Men sanningen är den: att det var bilden av Guds son, som dog för mänsklighetens räddning. Nu kanske du fattar det; och då du blivit utsedd till det stora försoningsoffret, så följer du endast Herren Kristus' föredöme och ger ditt liv för folket.

— Det vill jag inte, ropade konungen; jag vill inte dö, allra minst för detta packets skull.

Och som han var en listig man, lät han bära sig till tings-salen.

Där talade han om gudarnas vrede, och sökte dess orsak i nya läror från främmande land, om trollkarlar som kommo och undergrävde den gamla tron, gjorde människorna veka och fega, föregåvo sig bota sjukdomar, stulo utsatta barn som voro helgade gudarna, och sådant mera.

Detta var att utpeka Folke; prästerna skriade, mängden stämde in, och främlingen skulle dö.

Folke kunde icke försvara sig, han endast åberopade Ragvald som vittne för sin goda vilja och sitt fromma leverne. Denne drogs fram, och han vittnade:

— Främlingen har sagt att de gamla gudarna äro döda, och att den nye guden blivit död på ett kors för mänskligheten...

Här skrattade hela församlingen högljutt.

— På ett kors! ropade de. Låt oss se främlingen på ett kors!

Och där timrades ett kors, som restes uppe på en backe åt sjön. Folke blev fastnaglad, utan klagan, utan motstånd. Han kände som en ära att få just en sådan död.

I två dagar hängde han där och i nätter; såg solen gå upp och solen gå ner.

Folk gick därut för att akta på honom; men han tycktes icke lida. Hans ansikte var friskt, och han log emellanåt, hälsande sina vänner.

Men Ragvald gick icke ditåt, utan höll sig undan. När Folke kände slutet nalkas, bad han en närstående kvinna gå att hämta Ragvald. Men hon ville icke. Då sade Folke:

— Giv honom min sista hälsning: jag har förlåtit honom, ty han förstod icke bättre. Men kommer han en dag att förstå, skall jag vara när honom, och giva honom tröst att han icke förtvivlar.

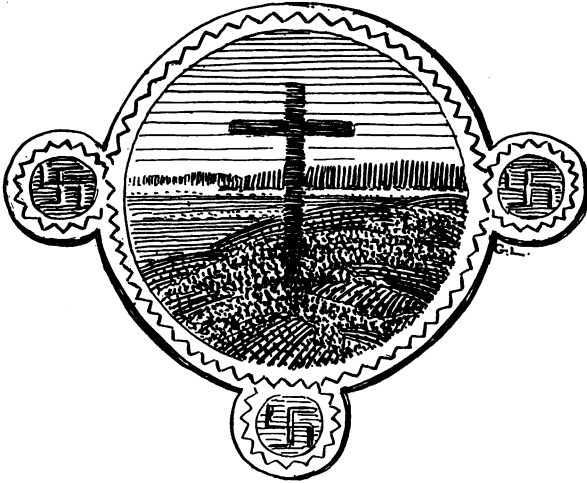
När Folke var död, togs han ner och begravdes. Men korset fick stå kvar, och blev ett sjömärke som visade skeppen till Birka. I tjugu år begagnades det till inseglingen; det syntes i nattens mörker mot den gråa himmelen, med sina stora utsträckta armar. Och när så de första kristna sändebuden från konung Ludvig i Frankerriket anlände till Birka, fingo de se

det stora korset på berget; och undrade de om hedningarna redan kände kristenhetens stora hemlighet.

— Nej, det är bara en vägvisare! sade skeppshövdingen.

Detta togo de som ett tecken, och stego i land.

Men då var kung Erik död för länge sen. Efter Folkes bortgång hade han varit svag i förståndet och ämnade resa ett tempel åt sig själv, berätta sagorna, ty han trodde sig vara en gud. Men när ingen ville dyrka honom, lät han rista sig geirsodd, med nio styng kring hjärtat.

V I K I N G A L I V .

ÖSTERUT FRÅN UPPSALA, öster om Fyris' vallar, öster om gården, skogar och lundar, i Roslagen vid Östersjöns magra strand levde Torwald Långe, storbonde, med sina tolv söner. Han uppgav sig själv vara storättad, åtminstone ägde hans fäder det stora landstycket, där han nu satt. Inga rågångar märkte gårdens gränser, utan alltefter som ätten ökades, tog man in ett stycke från allmanningen och flyttade ut. Jorden var usel, nerregnad med sten. Därför svedjade man och hackade; för plögen fanns intet djup i myllan.

Torwald var en hård man, aktade ingen annan lag och rätt än sin yxa; grannar drev han bort och åbor tålde han icke. I Uppsala hade han aldrig varit, visste endast att där satt en konung, och att där fanns gudahov. Men det var sagor för honom. Åskan, olyckan och döden fruktade han; och när nöden var stor, ropade han på Tor.

Utanför stranden lågo öar och skär med fisken och fågelberg. Dem tog han, ty de hade ingen ägare. Men jord, fiske och jakt

var bara för husets mat; Torwald och hans söner idkade storsjöfiske de kallade. De byggde snäckor och drakar, seglade österut, gjorde strandhugg, plundrade vrak, togo även köpmansskepp med last och allt, men dessa voro sällsynta fåglar så långt norrut från inseglingen till Mälaren. Allt, vad tagas kunde, togs: människor, boskap, båtar, handelsvaror. Män gjordes till trälar att sköta gården, kvinnor våldfördes och blevo trälinnor.

Tolv söner hade Torwald, och han hade sagt hustrun:

— En tolt broddar, men den trettonde blir icke min.

Nu var den trettonde på väg likafullt. Torwald stod vid stuguknuten och lyddes; när skriken upphörde, gick han in. Jordemodern var där med vatten och väntade.

Torwald tog den nyfödde i foten, höll honom mot ljuset — det var en pilt — synade honom, och sade:

— Duger intel

Han dolde barnet under kappan och gick ut. Modern reste sig i sängen, grät och bad.

Torwald blev borta mycket länge, gick på skogen mol ensam, och så kom han hem. Samlade så sina tolv och gick till sjöss.

På andra dygnet steg modern upp, tog gårdshunden med sig och gick till skogs; men hon sökte först på skräphögen en skosula som suttit på husbondens stövel; den gav hon hunden att vädra på; och så började den sorgliga färden. Över mo, över myr, gården och tegar, fällor och svedjor; men hustrun var sjuk ännu efter barnsörden, och sjukare blev hon; lämnade blodspår efter sig, men gick alltjämt.

Så började storskogen med ris, rotvalv och skatar; gångstigar med blanka rötter i mylla; och i mullen syntes nu mannens spår, med hälarna stora som bakvända hästskor. Till sist stannade hunden vid en myrstack...

Modern grät icke, men hon tog i att yla som en varg; och när hunden det hörde, satte han i att tjuta som för lik. En svärm kråkor flög upp kraxande, väckte räven i grytet, och han gapskrattade; mössen flydde pipande i sina håll, trärännaren,

olycksfågeln, spillade och hamrade på den tomma tallstocken, ormarna striglade sig mot blåbärsriset, skogen suckade och hela naturen lyste.

*

Emellertid hade Torwald med sina tolv hissats seglet på största draken och lagt ut till sjöss. Fadern stod till rors och sex man på var sida. När de släppt land, togo de fram stålhuvor och yxor, de enda vapen som de brukade.

Pojkarna, fullvuxna karlar, fula och elaka, lydde fadern, men med motvilja; de syntes frukta honom av gammal vana och på samma gång hata honom, ty han misshandlade dem. Men de fruktade och misstrodde även varandra, ty de visste vad de voro i stånd till, visste hur många brott och fega handlingar de utfört tillsammans.

Tystnad rådde ombord, under det skeppet sökte sig ut genom sista skären. När det blev för långsamt att tiga, frågade den äldste, som hette Grim:

— Vart ska vi hän?

— Det rör dig inte! snäste fadern.

Grim mumlade något, och de andra viskade sinsemellan.

— Du har grunt föröver, upplyste utkiken.

— Håll din käft! svarade fadern.

Han talade nämligen bara med snäsor. — Pojkarna började nu språka inbördes, men nerhutades igen:

— Tyst i båten!

När de kommit utanför alla skären, vände skeppet och tog in nordosten akterifrån. Då förstodo alla att de skulle gå långtur söderut.

— Men vi äro ju inte rustade, vi ha ingenting med oss, sade Grim.

— Vi skaffa oss! svarade fadern.

Därpå satte han dem i arbete. En skulle ösa, en annan vira tåg, en tredje lappa segel, en bryna yxor och så vidare. Fadern var nämligen rädd för sysslolösheten, ty då sutto de och malde,

det vill säga lade onda råd, häcklande allt. Han litade icke på sönerna, men han hade lärt sig hålla dem stängnen genom att hetsa dem mot varandra, väcka split där en vänskap hotade uppstå, reta dem med avund. Till den ändan begagnade han det säkraste sättet, att ställa någon till rors. Tog han en yngre, så knotade de äldre, ty den som styrde, hade befälet, och de andra måste lyda.

Som han mest fruktade den yngste, emedan den var en ogärningsman, utsatte han honom för de andras hat. Ulv hette han, hade pinat både djur och människor sedan barndomen. En gång hade han lyft hand mot sin far, men blivit övermannad och bränd under fotsulorna, så att han hade svårt att gå. Därför vistades han helst i båt, där han tog sig ståtlig ut sittande vid roret, med benen uppdragna under sig.

När det blev afton begärde pojkarna mat.

— Nej, vi ska arbeta först, och vi ha ingen mat ombord.

Det var faderns sätt att reta deras stridslust: icke föra med sig mat eller dryck, utan allt skulle erövras. Inga överkläder, inga bäddar funnos heller, ty han ville härda dem.

— När vi kommer till Gutska Sandön, får ni mat, sade han.

— När äro vi där då?

— I morgon!

Aftonen kom, vinden höll sig. De voro hungriga, törstiga trötta och sutto i dovt raseri. Om någon somnade, så lät fadern skeppet gira så att seglet slog om och drog dem om öronen.

När knötos nävar och skars tänder. Men vid midnatt lade sig vinden, nu tänkte de få sova, men fadern befallde:

— Ut med årorna!

De mumlade, men lydde; sex tunga åror sattes ut, två man vid var. Nu hade han dem som vilda hästar i selen, och ingen vågade vila, ty då gick rodden sönder, då knuffades i ryggen med årlommen.

Så gick det på till morgonen utan ett uppmuntrans ord, utan ett leende eller ett skämt.

Det var som skeppet drevs fram med hat och raseri. Så

restes morgonbrisen, seglet sattes åter, och det gick framåt. Men försenade av stiltjen sågo de icke Sandön förrän mot middagstid.

Alla sutto nu som skuggor med håliga kinder och sjunkna ögon; men med hoppet om vila och förfriskningar vaknade även misstanken om ett sviket hopp.

— Får vi nu inte mat och dryck, så måste vi äta varandra! sade Grim.

Fadern blev lite rädd, och var nödd att ge ett löfte ifrån sig:

— Jag har så det räcker på Sandön, upplyste han. I en grotta! Var lugna bara!

De sex årorna stuckos ut.

— Vem har befallt årorna? skrek Torwald.

— Vil svarade Grim, tvärt. Och vill du inte, så får du simma hem.

Torwald letade efter sin yxa, men genast lyftades de sex årorna till att slå ut i försvar. Och där växlades blickar så vilda, att fadern lät yxan ligga; men han ville själv ge befallningen för att icke visa sig besegrad:

— Alle man, sätt ut med årorna!

Pojkarna grinade och hade redan årorna i sjön.

Nu voro de helt nära ön; Torwald hade varit där förr, men sönerna icke. Mitt i havet låg den, utanför Östgötaskären och ovanom Gottland. En sandöken med martallar, mycket sjöfågel kråkor och harar.

Torwald ville av ren elakhet fördröja landstigningen och förebar hinder varje gång de ville gå i hamn.

— Där är för grunt! Där är för djupt!

Slutligen genomskådades han, och sönerna satte skeppet i land.

Grottan blev snart funnen; där hängde på gällstänger salta fårsidor, rökt fläsk och torkad fisk. Som svultna hundar kastade de sig över maten, slet o åt sig stycken; och så gick var och en för sig att sluka. De lågo framstupa på magarna, tillräckligt långt ifrån varandra för att övervaka den ene den andre. Några

av de svagare gömde sig i buskarna av fruktan att väcka avund. När de ätit, begärde de vatten.

Torwald led själv av törsten, men han njöt så obeskrivligt av sönerns kval att han låtsades ha glömt var källan var.

Den salta maten hade verkat, och alla tolv med yxor i händerna uppfordrade fadern att genast föra dem till källan.

Han förde dem vilse med avsikt, men när de märkte det, spridde de sig och började själva söka.

Ett anskri inne i skogen samlade hopen kring en grop, som skulle vara källan, men den hade sinat. De röto och tjöto, tills Torwald blev rädd, ty detta fallet hade han icke tänkt sig. Han förde dem tillbaka till grottan, där han glömt ett mindre fat, vilket sprundades upp och befanns innehålla vitt vin. Träskålarna räcktes, var och en fick sin full. Det var ljuvligt; törsten lade sig, och sinnena befriades.

Men efter en stund visade sig olika verkningar hos de unga kämparna.

Grim gick rakt på fadern och fordrade mer. Då denne nekade, lyfte han hand, men fick tillbaka ett slag vid örat så att huvet skakade under det näsan gick i blod.

Men Torwald fann för gott låta dem få rus, och han gav fatet ifrån sig. De drucko, de slogos, tills de slutligen föllo i sömn.

Fadern blev ensam nykter, och nu gick han och samlade alla yxorna, som han låste in i skeppets krapp. Sedan vandrade han ut på ön för att finna vatten, och han fann verkligen regnvatten i en bergskreva.

— Nu har de smakat vinet! sade han sig själv. Nu gå de vart jag vill för att söka det! Söderut alltså!

När Torwaldssönerna vaknade, voro de törstiga och sura, ondsinta och bortkomna. De fingo vatten att dricka, badade och voro åter sjödugliga.

Men det fanns en, den näst yngste, som hette Dag; han var mer människoliknande än de andra vilddjuren. Ljus och blid, veksinnad, fridsam var han föremål för de andras förakt,

även därför att modern älskade honom. När han fick höra de skulle segla längre bort, blev han bedrövad och ville gå hem.

— Gå då! hånade skaran.

— Du är blödig ännu, sade Torwald. Det ska vi snart ta bort.

— Jag vill hem till mor, som är sjuk, svarade Dag.

— Du tigger för din sjuka mor.

— Hon behöver någon hemma, och ingen av er bryr sig om henne, svarade Dag.

— Har du badat av dig ruset, gosse?

— Jag har icke tagit rus, icke heller badat.

— Då skall du få bada!

Torwald fattade honom i benet och kastade honom i sjön. Dag sam i land, torkade sig och tog sin plats, undergiven utan att visa missnöje.

Så hissades seglen och man gick till sjöss igen.

— Nu, gossar! sade Torwald och styrde sydväst nedåt Smålandsskären.

Vid Ölands norra udde väntade man möte med köpmansskepp, och där skulle första bragden utföras. Under gräl och slagsmål gick dagen; natten indelades i vakter, så att en satt till rors och en stod utkik, under det de andra sovo. I gryningen varskoddes en kogg, och utkiken gjorde alarm; alla reste sig, huvorna och yxorna togos fram; Torwald ställde sig i framstammen och utdelade befallningar; Dag fick sitta till rors.

Det främmande skeppet nalkades.

— Vad är detta för en landsman? sade Torwald.

— Säg själv, du som är hemma i't! svarade Grim.

— Kan du se märket?

— En vit duk med ett rött kors.

— Då är det kristenmän, alltså fiender! Fram, fram!

Skeppet gjorde intet för att fly, utan höll god gång. När Torwald och hans tolv kommit i hörhåll, ropade Torwald an:

— Stryk seglet!

— Vad önsken I, gode män? svarade en röst från koggen.

— Stryk seglet!

— Ären I rövare då?

— Rövare? Å skäms!

Nu lade bord vid bord.

— Försvaren er! ropade Torwald.

— Det kan vi icke, ty vi äro fredliga och vapenlösa män.

— Men vi äro stridsmän som försvara vårt land mot främmande intränglingar och deras usla krämagods!

Därpå äntrades; de främmande vräktes i sjön, med ett yxhugg åt var över nacken vid relingen.

Dag satt kvar vid roret och vände sig bort; ty han vänjdes vid en så litet ärofull bragd.

När blodbadet var slut, borrades Torwalds skepp, och koggen bemannades av hans folk. Det var ett välbyggt, vackert fartyg med god last, som pojkarna genast ville undersöka.

— I land först! sade Torwald, tóg roret och höll ned i Kalmarsundet.

Grim ville stryka märket, men fadern menade det skulle sitta.

— Härnere är det gott skydd, sade han. Men nu blir det andra ordningar, och den som icke lyder, den dödar jag.

Skeppet gick, men trögt, och det styrde illa; ibland rök det bakut och stannade.

— Jag tror att trollen tagit vid koggen! sade Torwald. Man undersökte nu kölvattnet, och fann tre lik fastnade vid roret. Sedan man lösgjort påhängen, sköt koggen fart och höll ned på ön Jungfrun, där de landade.

Nu började undersökningen av lasten. Den första packan innehöll en mängd saker av okänt bruk: bilder, böcker, skålar, ljus.

— Det är trolltyg, vräk det i sjön! befallde Torwald.

En del kastades i sjön, men somt gömdes.

Därpå landfördes tunnor med salt, lådor med kläden, vapen,

dynor, färgämnen. Allt detta skulle gömmas i en grotta som Torwald kände. Men då steg Grim fram för fadern:

- Vi må dela ljuvt, som vi delat lett, sade han.
- Ska ni dela? Ja, när jag ä dö ska ni få dela!
- Mätte du dö snart då! svarade Grim.
- Tyst, Grim! sade Dag.

— Jag klär inte av mig, förrän jag lägger mig! menade fadern.

Ulv, den värste och lömskaste, tog bröderna med sig uppåt ön för att söka vatten, som han förebar, men Dag fick stanna, emedan de icke trodde honom. När de kommit på andra sidan ön, satte de sig ner att lägga råd.

- Den gamle vill icke dela godset, väl, må han behålla det. Men vi tar koggen och gå ut på egen delning, föreslog Ulv.
- Menar du att vi lämna den gamle kvar? frågade Grim.
- Det är mitt råd!

En tystnad uppstod, varefter Ulv sökte häva de sista betänkligheterna.

— Antingen slår han ihjäl en av oss, eller vi honom. Är då icke bättre skiljas i godo, om icke som vänner?

Återigen vart tystnad.

— Hur skall han komma hem? frågade Ottar, en inbunden man.

— Det blir hans sak; för övrigt, vad skall han hemma att göra?

— Att sätta ut sin far? Det står vi inte till svars med, inföll Yngvar.

— Har inte han satt ut vår bror? skrek Ulv.

Detta hade ingen haft att invända emot förut, men nu tog det sig bra ut som samvetsfredare.

— Han har satt ut vår bror! medgav Grim. Ska vi kasta lott, för att vara rättvisa?

Förslaget antogs; svarta och vita stenar samlades i en hatt, skakades och fingo falla på marken. Svart rādde, och Torwald skulle bli kvar.

Följande natt satte de segel och reste av, medan fadern sov i sin grotta på varorna, ty han misstrodde sönerna. Dag togs med ombord; när han frågade, så ljögo de andra och sade att de skulle hämta fadern senare.

Grim som den äldste skötte roret och befallde. I två dagar gick det lugnt, alltjämt söderut, men de råkade inga köpmansskepp att röva. Mötte de andra fartyg med väpnade män, så hissade de sina medförda fisknät i vanterna, och anropades de, uppgåvo de sig vara fattiga fiskare.

Vid Ölands södra udde funno de sig utan mat och måste göra strandhugg. Om natten gingo de i land och stulo boskap. När bonden vaknade och kom emot dem för att skydda sitt, så dräpte de honom, de måste dräpa honom. På tredje dagen hittade de i skeppskräppen en säck av läder, som var fylld med något vått. När de trampade på den, så blödde han rött. Det kunde vara ett okänt djur, ty den hade fyra benstumpar kvar och halsen hängde. Men det luktade gott, och när någon slickade på't, befanns det vara vin.

Då blev det rus och slagsmål igen, sång och dans; under tiden växte storm, och koggen ilade fram. Ottar satt till rors, ingen utkik fanns; ibland skrapade skutan i botten, men stormen röck henne genast loss och hon fortsatte i rasande fart. Slutligen tog hon törn på en sten, vickade åt sidan och stjälppte ut sex man, som råkade i sådant skratt över den kostliga färden att de gingo till botten, fastän de kunde simma. Vinet och den vilda framfarten hade bragt dem i det galnaste sinnesrus, att de drunknade, när de kommo upp till ytan, ännu brusto i gapskratt; och så drunknade de i gapskratt.

Bland de döda var Grim; nu var Ulv nästa man att ta befallningen, och sedan de stakat sig loss med årorna, fortsatte de färden, alltjämt söderut.

Emellertid skulle lastrummen undersökas om där var en läcka; Ottar gick ner och lyfte upp skotten, fann en lönnlucka. När han öppnat den, märkte han en kista med skurna sidor och lock samt med starka järnbeslag. Den var honom för tung

att lyfta ensam; han ropade på bröderna; och när de fått upp kistan, måste de bryta upp henne. Hon var fylld med guldmynt.

— Dela! ropade alla.

— I land först! svarade Ulv och styrde mot ett skär. Strax märkte han hur han haft samma ordfall som fadern när denne blev landsatt, och han beslöt vara klok. När de tagit i land, förklarade Ulv att han icke ville vara med om delningen och ingenting ville ha.

Bröderna förvånades, men voro för enfaldiga att misstänka svek.

Dag förklarade också att han avstod:

— Det är ju icke vårt, sade han.

Guldet delades. Under tiden satt Ulv och täljde på en träbit, först fyrkantig; sedan gjorde han ett hål i den och trädde en pinne igenom. Tog så en spik och glödgade, brände märken på fyrkanten, udda och jämna till tal.

— Vad har du där? frågade Yngvar.

Det var den frågan Ulv väntade:

— Det är en pirk, svarade han.

— Vad är en pirk?

— Man spelar med den.

— Då ska vi spela!

Ulv snurrade pirken, och udda föll opp.

— Men ni ska inte spela, för då slåss ni.

Det var just vad han ville. Och nu gick spelet lös. Men de andra skuro pirkar också, och de fyra spelade, liggande framstupa på det blanka berget. En förlorade och en vann, och guldets stannade hos två, som voro nöjda, under det de två andra voro missnöjda. De lyckliga voro Yngvar och Arnkel.

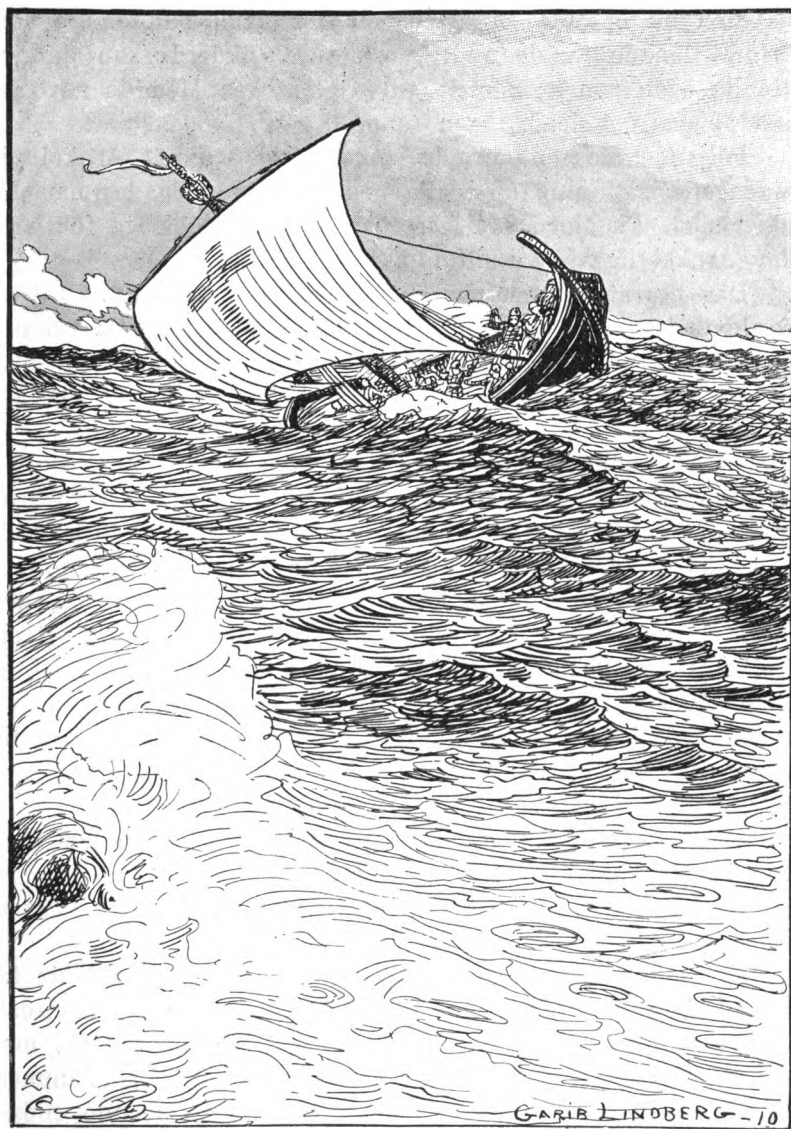
— Nu ska vi spela dubbla, sade Arnkel.

De två spelade, och Arnkel satt ensam med allt guldets.

— Du spelade falskt! skrek Yngvar.

Och så slogos de; men Dag satt och grät.

Ulv hade under tiden sysslat med annat, som ingen lade märke till. Han hade rustat lilla skeppsbåten med ett segel, fiskredskap och annat, under förevändning att han ville fiska.

7. — Svenska öden. I. Koggen fortsatte i rasande fart.

Men nu började en ny vända hos de spelande. De som förlorat lånade av de andra, och så kastade lyckan om, så att alla ägde pengar när de gingo att sova. Men de sovo på sina pengar och hade ingen ro.

Följande morgon började spelet igen, och när Arnkel vid middagstid satt inne med alla penningar, anklagades han för falskt spel. Då slogos de igen, och som de tre slogo för hårt, blev Arnkel liggande i sitt blod.

Dag begrät honom, men han var också den ende. De tre överlevande delade guldets och spelade återigen tillsammans, med samma påföljd, men nu voro de så uppretade att de togo till yxorna. De hasslade vall och slutade icke förrän de lågo alla tre.

— Nu kommer jag! sade den kloke Ulv.

Han var den yngste och hade alltid varit förtryckt av bröderna; därför hatade han dem liksom han hatade allt levande som stod honom i vägen, med undantag dock av Dag. Ehuru äldre med ett år, hade han av Ulv alltid betraktats som den yngre emedan han var så vek; och detta var Ulvs enda mänskliga känsla att han höll av sin broder, snarare som en liten syster dock.

— Gråt inte nu, sade han till brodern, så ska vi fara till danerkungen.

— Men vi skulle hämta far.

— Han har tagit sig hem själv och sitter redan hos mor. Men jag är född att tjäna konungar!

Och han samlade allt guldets i lilla båten, borrade koggen, tog Dag ombord och seglade, alltjämt söderut.

De följde kusten och skötte sig väl. Dag sörjde både far och bröder: den frid, som inträtt i båten, gav honom tröst; hoppet att få se nya, vackra länder stärkte hans mod; men ofta måste han vara ensam, och då gick han ut i framstammen, satte sig på sprötet med ryggen åt båten, och seende endast vattenspegeln framför sig, tyckte han sig gå fram på vattnet. Ulv lät honom hållas, snäste honom aldrig.

Ibland hördes Dag sjunga små sorgsna visor, som han sannolikt gjort själv, ty Ulv kände dem icke. De handlade mest om mor och far och stora bröder; men ibland kom den lille i skogen fram. Dag tycktes känna honom, men icke hans öde; och han sjöng sina önskningar om hans välgång. Han bad skogens små fåglar plocka undan mygg och flugor för honom; manade skällkon ge honom dricka; anropade vallaremannen taga honom upp i sin päls, värma honom och bära honom hem till kvinnorna. Så skulle hans egen mor komma dit och finna honom, lägga honom vid sitt bröst, men då måste fadern vara död, eljes blev det ont igen. Fadern måste vara död, annars kunde han komma igen.

Årstiden var varm och de sovo om dagarna, seglade om nätterna. En morgon i gryningen hade de kommit in i Öresundet. Dag satt framme i stammen, och när han fick se det blåa vattnet mellan gröna skogsstränder, då förstod han de voro komna solen närmare. De tycktes dock segla uppföre något, uppåt där vatten och himmel gingo samman, och mellan gröna molnväggar:

- Är det moln? frågade han Ulv.
- Nej, det är skogar.
- Men skogarna äro ju taggiga hemma hos oss, och de här äro runda som åskskyar. Är det lindar?
- Vet inte, kanske ekar.
- Det är inte ekar, det skönjer jag på stammarna. Men det är inga stenar i stranden, inga berg. Växer skogen i vattnet då?
- Nej, det är sand, det vita.
- Därborta är en vit ö, vad är den av? Är det socker?
- Det skall vara krita, lilla barn. Och det är ön Ven.
- Vän är den, vit och grön som en brud. Men själva himlen är annorlunda här; molnkåporna stå rätt upp, men hos oss ligga de efter jorden. Växer vinet här, det måste det?
- Nej, icke här; men apeln och de stora nötterna.
- Hur stora äro de?

— Som kajans ägg.

— Å, tänk!

Så vände de för Ven, och med en gång finga de se: det var väl tusen skepp med vita segel och röda korsmärket på alla seglen.

— Se, se!

— Det måste vara sundsflottan!

— Skall de kriga då?

— Nej, det är kristna köpmansfartyg som samlats för att gå in i Östersjön och skydda varandra på vägen.

— Mot rövare! tillade Dag betänksamt. — De hjälpa varann, de, och äro vänner alla; annat folk det här än vårt, där alla äro ovänner! — Jag tänker på far och bröderna, som alltid kivades. Och det var inte rätt att taga den där koggen.

— Vill du hala in lite i seglet! avbröt Ulv.

— Nej, vad är det?

— Det är en stad, du! Skall väl vara Helsingör.

— Är det en stad, o! Allting är vitt här i landet, hos oss är det så svart; här skola människorna vara godare också, annars äro de otacksamma.

Men nu kom flottan ner på dem.

— Tror du de seglar på oss? frågade Dag.

— Inte gör de det.

— Tar de vårt guld då?

— Inte ta de här något.

Så kom hela flottan strykande; de väjde för den lilla båten, och ett vänligt ord tillropades dem då och då.

Och strax efter landade de i Helsingör. Män stodo i stranden och drogo upp deras båt. Ulv trodde att de ville taga den från dem, men de ville bara hjälpa främlingen och välkomna honom.

*

När Torwald vaknade på ön Jungfrun och fann sig vara ensam, blev han vild. Han rasade i två dagar, gjorde sig sedan

en utkik i ett örnbo uppe i en strandtall, där han även sov om nätterna.

En natt vaknade han och hörde röster under trädet. Han tyckte sig känna igen dem, trodde först det var sönerna, ty de talade som Roslagens folk. Men det var icke hans söner. Han hörde namn nämnas, och slutligen upptäckte han det vara landsmän, unga pojkar med ett dåligt skepp som de stulit. När han gav sig till känna, befanns det vara bekanta och i någon avlägsen frändskap. Som de icke fått något, löste han sig in hos dem med sitt gods, och de beslöto härja i Östgötaskären på andelar. Torwald som äldst, djärvast och kunnigast fick styret ombord; varpå de seglade av i nordväst inåt Östgötaskären.

Där gjorde de ett strandhugg efter boskap, dödade bonden, och Torwald rövade hans dotter som han tog in i skeppet. Hon var svartögd och fager, lätt att trösta, men falsk i hjärtat.

Pojkarna hade knotat, och funno det omanligt segla med kvinnor, men det halp icke.

Dock från den stunden var det ute med hövdingens frid. Tärnan satt uppe och valde med ögonen bland pojkarna, vilka glammade med henne och önskade henne med tecken och åtbörder. Torwald var ursinnig och skickade henne ner i rummet. Hon lydde och gick, men nu såg han på pojkarnas grin var de hade sina ögon, och ehuru han icke såg tärnan, märkte han hur hon gjorde narr av honom. Men även pojkarna hade ögonen på varandra, och de sutto bevakande, spejande, outtröttliga som hundar kring en tik. De sovo icke, magrade och förlorade all lust att gå i land; främmande fartyg läto de gå oantastade, och de voro lika fattiga som förut.

En dag satt tärnan bredvid Torwald, som alltid skulle ha henne i sin närhet; han höll armen om hennes liv för att reta pojkarna. Men som han böjde sig ner att dricka, såg han i skålens vatten som i en spegel huru tärnan lekte med den äldste pojken skägg. Då lyfte han handen och slog jäntan på kinden, så att märke efter fyra fingrar syntes i blått och blod.

Alla pojkar gingo föröver i en klunga och lade tysta råd. Torwald hörde intet, men han såg i deras ögon att han måste dö. De voro sju mot en, och han fann den enda möjliga räddning i flykten.

Om natten gick han icke ner i rummet utan blev uppe, och i tjocka mörkret släppte han sig ner i sjön, simmade till en skogbevuxen holme, steg i land och lade sig att sova.

När han vaknade och såg upp, trodde han sig vara i Nastrand. Runt omkring stodo nämligen gestalter av människor klädda i vita och svarta dräkter, men de sågo icke levande ut, de voro som lik, vilka legat i jorden och stigit upp, halvt förtärda av maskar och förruttnelse. Näsor fattades, ögon hängde ner på kinderna, fötter saknades, händer likaså.

Den gamle ogärningsmannen darrade och svettades, vände sig mot marken och dolde ansiktet i sanden.

Så låg han en stund, tills ljudet av en harskramla väckte honom till besinning. När han reste sig, var synen borta, så att han trodde det var en drömvilla. Men han låg på heta sanden och kunde icke röra sig, hans ögon svedo, det susade ord i hans öron, gamla minnen ur fornsånger och heliga kväden.

Sanden brände, men han frös, tungan var tjock i hans mun av törst; solen stod blodröd och havsströmmen väsnades. Han sökte välta sig för att komma i skuggan; råkade en svart fläck, och troende den vara våt jord, lade han sig på den för att få svalka, men då brände hans kläder som gnistor, och han såg där var kolglöd med aska efter en eld. Han rullade sig ner till vattnet för att släcka, men det var iskallt, och när han drack var det salt så att törsten ökade.

Han föll i vanmakt igen och låg så länge, länge. När han kommit sig, hörde han röster tala:

— Det är han, som satt oss ut här. Må vi bränna honom.

— Han är redan död, svarade en annan.

Torwald vände huvudet och såg återigen de samma liken i en lång rad en och en.

En kvinna föll på knä vid hans huvud och lutade sig fram

till hans ansikte; då såg han en mun utan läppar med två tänder, och ur munnen utgick en stank så gräslig, att han ryste. Hon lade sin hand, som var berövad huden, på hans kind och sade:

— Han lever, men det är icke han, som förde oss hit!

— Måske han kan föra oss härifrån.

— En kan spörja honom.

Torwald började fatta, och med hoppet försvann skräcken.

— Vilka ären I? frågade han.

— Vi äro kranka.

— Vad för sjuka?

— Kan du se't?

— Sköran eller bjuggen?

— Ja, ditåt; spitälsk snarare.

— Han I mat och dryck?

— Fyra gånger i månskiftet sätter man hit.

— Kan I ge mig något?

— Följ oss!

Torwald reste sig, men föll ner igen; då kröp han på händer och knän, tills de kommo i skogen. Där satte sig skaran i en ring kring en tunna och bjödo honom äta. Men där funnos endast avlevor, sura, stinkande som man ger svinen, och han kunde icke äta; endast en dryck vatten tog han.

De sutto så och sågo på varandra; de sjuka suckade och jämrade, vaggande med huvena.

Då kom fram från skogen en ung kvinna, vitklädd med en svart huva. Hennes ansikte var ljust och rent, och det syntes icke hon var krank. Med en skål vatten i handen gick hon omkring och tvättade de sjukas sår. När hon fick se Torwald, stannade hon:

— Vem är du, främmande man? frågade hon.

— Icke frågar man gästen! svarade Torwald.

— Förlåt, broder, sade kvinnan.

— Vi kallar du mig broder? frågade Torwald.

— Därför att jag är allas syster, mest barmhärtighetens.

- Är du icke sjuk, syster då?
- Nej, jag vårdar de sjuka.
- Och fruktar icke?
- Vad skulle jag frukta? Döden? Den är min vinning, min mödas lön, den goda sömnen; skulle jag frukta den?
- Kan du skaffa mig i land?
- Nästa färja skall föra dig.
- När kommer den?
- Snart, om du är tålig. Res dig nu upp!
- Hon räckte handen, och Torwald reste sig.
- Är du en soljungfru från vite Balders land? frågade Torwald.
- Du kan få tro det, svarade hon och gick.
- Torwald vandrade i stranden och tänkte på allt han upplevat; så kom han till färjan och satte sig att vänta.

*

När Ulv och Dag inträtt i staden, förvånades de över allt nytt de fingo skåda. Här lågo varor från alla kända länder utbredda och upphängda utanför stora vackra hus och mest på en öppen plats som kallades torget. Men där fanns även en byggnad större än de andra, med fönster höga som portar och vid ena ändan ett spetsigt hus flera gånger högre än det andra.

De gingo in, eftersom där var öppet. Taket inne var rundat som ett klivet rör, stenarna syntes hänga i luften utan stöd, och pelare stodo tätt som trädstammar i skog. Men längst bort var en tavla med ljus framför, och där stodo vitklädda gossar med små kittlar, ur vilka det rökte något som spred en ljuvlig vällukt.

- Här ville jag bo! viskade Dag.
- Tyst! sade Ulv.

Nu hördes en sång från ett rum som icke syntes, och aldrig hade de hört vackrare. Tysta och stilla gingo människor fram till den stora tavlan, föllo på knä och lade händerna på bröstet.

När hon fick se Torwald, stannade hon.

En vitklädd man tecknade över deras huvuden, som om han smekte dem, och det ringdes i en liten klocka av silver. De knäböjande reste sig upp, omfamnade varandra, kysstes på kinderna och gingo att sätta sig. Allt var vänligt, fridsamt och så olikt det bullrande råa livet ute i världen.

— Här vill jag bo! upprepade Dag.

— Det är ju ett tempel, lille bror.

— Jag vill bo i templet.

En präst kom nu fram räckande en skål med vatten; men bröderna förstodo icke meningen. Då log den gamle mannen, doppade två finger i vattnet och vidrörde sedan de bådas pannor, sägande:

— Jesus Kristus världens frälsare beskydde och välsigne eder.

Nu slutade sången, och bröderna gingo ut i staden att handla. De köpte vackra kläder, vapen och var sin häst, ty de skulle nu söka konungen i hans hov. Men först måste de vila i härbärgat och få sig mat.

När de anlönt till gästhuset, mottogos de som herremän, och deras hästar fördes till stallet.

Värden ledsagade dem in i en stor sal, där mat och dryck fanns i överflöd. Och så blevo de anspråkade:

— Unga resande komma ifrån långväga?

— Från Sverige! svarade Ulv.

— Då ha de haft lycka, ty just nu har svenske konungen Styrbjörn förhulpat danerkungen att få igen sin krona.

— Vad heter danerkungen då?

— Harald Gormsson, må en veta. Och nu är frid i danska riket, ty allt folk är vordet kristmän. Men nu skall konung Harald — de kallar honom Blåtand emellanåt — förhjälpa Styrbjörn till sitt arv och rike mot hans farbror Erik, även benämnd Segersäll i Uppsala. Tolv hundra skepp skola samlas, och här sökes män i vapen.

— När kan flottan vara redo? frågade Ulv angeläget.

— Om ett par månskiften eller så! svarade värden.

Detta var goda underrättelser, och när Ulv frågat vägen till Leire, som var danernas huvudstad, bröto de upp till avfärd.

De redo först i stranden utmed fiskarhyddor och vaktstugor med Sundets blåa vatten ledsagande. Deras klippare gingo snällt, nickande stolta att bära vapenföra män, och vid första biväg togo de av in i skogen. Under lövvalvens skugga styrde de efter solen sin färd, hållande söderut. De frågade en vandrare vad de stora träden kallades, och fingo veta det var bokträd. Slät var marken luktande av god mylla; inga gråberg, inga stenar; allt var mjukt och rundat. Okända djur sprungo upp ur under-skogen, rådjur, hjortar och vildsvin. Detta nya muntrade dem, och de tyckte livet nu först började. Ulv tog upp en sång och gjorde låtsade utfall, med sin lans sårande trädstammar så att barkflisor flögo. Dag var mera sluten och stilla, tänkte på mor och far, de förlorade bröderna och det rövade skeppet.

Vid en källa gjorde de halt och togo något ur matsäcken.

— Livet är skönt! sade Ulv.

Dag svarade med Odins höga visa:

Vid kväll skall dagen rosas,
hustru jordad,
svärdet prövat,
mö äktad,
is över,
öl drucket!

Ulv svarade:

Gott förstånd
var bör äga,
ej för mycket dock.
Ingen i förväg
forske ödet;
honom är sorglös anden.

— — — — —

Ty den vises hjärta
sällan av glädje rörs,
om det en allvis äger.

Dag svarade:

Ofta spares åt led
ämnat åt ljuv,
mycket går emot förmodan.

- Varför är du sorgsen, Dag?
- »Hoppets stjärna flög mig från bröstet då jag föddes...»
- Nu först går den stjärnan upp, broder lille!

Dag svarade:

Män såg jag,
som hade mångom
liv och gods berövat.
Dessa männens
bröst igenom
runno starka
etterormar.

- Vad kväder du? Ej är det Odins höga sång.
- En ny sång, jag lärde av moder.
- Vad kallar du den?
- Solar-sång.
- Den likar jag icke!

Nu hördes hojt och rop borta i skogen. Ulv for upp, gripande sitt spjut; men Dag bleknade, lade händerna på bröstet, som om han väntade ödet.

Tre beridna män rusade fram.

- Här äro de! ropade den förste.
- Vad gäller? sporde Ulv.
- I köpten hästar, kläder och vapen i staden?
- Ja väl, och betalade i gott guldmynt.
- I falskt mynt!

Ulv blev svarslös, tänkte ljuga, men erinrade sig rovet, fann han gott att invända:

- Vi ha tagit det för gott, ha icke gjort det själva.

Detta var ju idel sanning, då de tagit det och tagit det som gott.

— Följen till fogden; han skall få ut sanningen, att köpmännen må gäldas för sina varor.

Här fanns ingen hjälp, och så gick den sorgliga färden tillbaka.

Det var afton när de nådde Helsingör, och där sattes de i tornet för att vänta förhöret dagen efter.

Ulv blev ond på Dag för hans klagan.

— Bättre att du blivit satt i skogen, när du inte kan fördraga livets vedermödor.

— Kanske det varit bättre. Leva är mig för tungt!

— Men nu ska du inte tala om för domaren att guldets är rövad, ty då sluta vi i galgen.

— Vad skall jag säga då?

— Du skall säga att vi hittat det.

— Men det ha vi inte gjort.

— Du skall säga det likafullt!

— Det kan jag icke; domaren måste se att jag ljuger.

— Hur skall det synas?

— På ögonen.

— Vänd bort ögonen då!

— Då syns det ändå mer!

— Du är en stackare.

Under det talet så gick, öppnades en lucka i taket; och ett huvud syntes.

— Jaså, ni äro rövare, sade huvudet; alltså icke falskmyntare. Nå! För er ungdoms skull slippen I galgen, men jag vill bortskänka er som trälar.

— Vem talar där? frågade Ulv.

— Domaren! svarade rösten, och luckan stängdes.

*

Atta dagar hade gått, då Ulv och Dag befunno sig nere på Fyen som trälar köpta av amtmannen. Denne ägde ett stort stenhus med förborg och en trädgård, i vilken Dag arbetade, under det den starkare fick gå i åkermarken.

Ulv hatade jordarbetet, men Dag fann sig förträffligt; och de blevo väl behandlade.

Aldrig hade Dag sett något så ljuvligt som denna örtagården. Där stod ett litet lusthus med en grön matta utanpå, och den nya plantan hette murgröna; runt omkring huset var en rosengård; rosor från Damaskus i heliga landet, rosor från Bagdad, där den store Harun hade härskat över de otrogna; rosor från Egypten, stora träd; men även rosor från Bengalen slingrade sig uppåt lusthusets väggar och hängde ner från takkanten. Därnedanför vidtog apelgården, som nu var i första höstskruden med guldgula, rosenfärgade, blodröda frukter i sådan mängd att löven voro mest dolda. Och mellan träden växte blommor, av vilka ingen var Dag bekant, men vilkas namn han snart fick lära; och där fanns liljor, gökblommor, solsiklar, nejlikor, blåa klockor, röda hjärtan, saffran och randgräs, många, många flera.

Nedanför voro lök- och kålgårdarna; längst nere mot sjön stod en vit mur, och mot densamma rände vinrankor, som nu buro sina blåa daggiga druvor; det var underverket.

Muren öppnade sig med en gallergrind till båtbyggnaden och badhuset, men i stranden växte ett valnötsträd, som böjde sig ut över badhuset och gav skugga.

I trädgården vandrade ofta amtmannens dotter; hon var femton år och schön. Hon märkte snart på trälen att han haft ett hem och levat bättre liv förr; hans höviska sätt och veka väsen behagade henne, och han fick ofta hjälpa henne med blommors avplockande till amtmannens bord.

Dag var strängt tillsagd att aldrig röra frukter eller bär; och han var så trogen och samvetsgrann att han aktade sig trampa på ett nedfallet äpple. Varje nedfallen frukt lade han undan i lusthuset.

Ibland trodde han sig märka att man spejade på honom, men han fann det i sin ordning, då han ju tagits i trældom som rövare.

En dag kom jungfrun ner i trädgården och syntes mindre nådig än förut.

— Har du några blodäpplen till mig? frågade hon.

Dag lämnade några av de allra vackraste.

— Har du inga vackrare? frågade hon.

— Nej, det har inga fallit i natt!

— Skaka ner då!

— Förlåt mig, men jag får icke röra träden.

— Om jag befaller dig?

Dag tvekade:

— Icke ändå! Endast amtmannen kan jag lyda!

Flickan bet i ett äpple, så att hennes röda läppar blevo ännu rödare.

— Smaka här, sade hon och räckte frukten.

Dag rodnade.

— Det anstår mig icke, sköna fröken.

Flickan såg honom i ögonen.

— Icke är du en rövare, sade hon.

— Icke jag, svarade han, men jag har varit i sådant sällskap.

— En liten rövare! skämtade flickan. Jag är dock icke alls rädd för dig.

— Det skall ni icke vara.

— Men din bror är icke snäll.

— Har han uppfört sig illa?

— Nej, men han har onda ögon; det har inte du!

Och så gick hon.

Dag hade lätt arbete och trivdes; men han hade det bäst när den sköna jungfrun talade vid honom. Då var trädgården vackrare än eljes; hans kärve husbonde mjuknade och de andra trälarna upphörde kivas.

Sin broder Ulv fick han icke se, men hörde att han hölls strängt, emedan han var hård, och det sörjde han över.

En dag kom amtmannen ner i lusthuset förande en präst med sig. De talade länge, varpå Dag blev inkallad.

— Min son, sade prästen, du heter Dag, och din far?

— Hette Torwald kallad Långe, svarade Dag.

— Han var viking?

Här avbröt amtmannen:

— Säg sjörövare, fader abbot; vikingar plundra icke, utan försvara fredliga köpmän.

— Varje land sina seder! Icke så sträng, amtman, fortfor abboten. Nu har emellertid den avlidnes änka velat friköpa en träl för att hedra den dödes minne, och summan är redan i mina händer. Du, Dag, jag har hört gott om dig och amtmannen vill lämna dig friheten.

Dag tänkte, och så svarade han:

— Mig går ingen nöd på, men kan jag få min broders frihet utbytt mot min trälldom, så har jag mera glädje av det.

— Du vill friköpa din broder? Du vill lida för en annan? Vad säger amtmannen härtill?

— I sanning, ja, men brodern är en vild man.

— Sätt honom i hären som nu går till Uppsala, och hans vildhet kan komma till bruk.

— Skall man skilja bröderna åt, är det icke grymt?

Dag svarade:

— Jag vill icke återvända hem, och jag är ingen stridsman.

Amtmannen och abboten överlade en stund tillsammans, och Dag kallades igen.

— Din broder är friköpt, sade abboten, för den fromma ankans pengar; och du är given fri, för din barmhärtighets skull, och din offervillighet. Porten är öppen, vart vill du gå?

— Om jag får följa er...

— Mig, kära barn? Jag bor i ett kloster, och de som följa mig, de ha tagit farväl av denna världen.

— Det vill jag!

— Så ung och redan färdig...

— Jag har sett så mycket fult och ont; jag vill glömma, och jag vill göra gott det som är brutet.

— Tag ditt kors då, unge man, och följ mig!

*

Dag inträdde i klostret, men Ulv följde Styrbjörns här uppåt Sverige. Där stupade han på Fyrisvallen i striden mot konung Erik, och så var han ute ur sagan.

Men fadern Torwald hade då kommit hem och var död. Efter många äventyr återvände han hem från de krankes ö. När han en dag skulle simma ut i viken, att hämta en skjuten fågel, fastnade han i snärjgräs. Han skrek på hjälp, men ingen mer än hustrun var hemma. Hon gick ut på bryggan och såg hur det var fatt.

— Tag båten och hjälp mig, hustru! skrek Torwald.

— Nääj! var allt vad hon svarade.

Men hon gick icke ifrån, utan stod och såg på hur mannen arbetade i dödskampen.

Han tiggde, han bad om förlåtelse, han lovade allt.

— Nääj, svarade hustrun bara. Aldrig tillgiver jag dig!

Då sjönk Torwald Långe till botten. Och därmed ändades hans saga.

BJÄLBO-JARLEN.

FRÅN ÖSTRA SIDAN av Brantberget vid Norreström syntes en pilgrim sträva uppför sandbacken. Han var en sextioårs man med hår och skägg förvildat; otvättad, okammad, trasig; med pilgrimssnäckan på en hatt som grönskade av regn och sol, vandringsstaven halvsliten så att endast en käpplängd återstod, skorna järnbeslagna. Utsläpad, förtärd av hunger och törst stapplade han i den lösa sanden; och när han föll blev han liggande en stund som död; men han reste sig snart och klättrade vidare.

Några barn plockade stenar, som de läto rulla utför branten tätt förbi gubben, som i början var alldeles för likgiltig att fästa sig vid en törn mer eller mindre. Men när en sten träffade honom i pannan, reste sig hans självkänsla, och som en blixst var han över pojkarna låtande käppen gå runt. Vid deras skrik kom en man springande och hojtande:

— Ska du slå barnen, din gamle kältring?

— Ja när inte du vill göra det! svarade pilgrimen.

Den tillstädeskomne ansåg sig vara en betydande person, ty han vaktade vårdtornet och kasen uppe på Brantberget, men

när han såg pilgrimsmärket, fick han aktning och bad undskylla.

— Fromme fader, lät det nu, värdigas glömma mina ord i hastigheten, och stigen in att vila i min stuga...

— Stor tack! svarade gubben, vill I ge mig en dryck vatten, så är jag er skyldig.

— Så men ett glas öl, svarade väktaren.

Nu voro de uppe på åsen, som var bevuxen med hög tallskog och krönt av en väderkvarn.

Gubben haltade vid varje steg, måste stanna och se ned på sina nötta skor.

Utanför vårdtornet hade väktaren byggt en lövhydda för den rådande värmens skull, och i den satte sig pilgrimen efter att ha avböjt bjudningen inträda i stugan.

— I kommer från en långfärd, fromme fader? sade väktaren, och satte fram ett glas öl.

— Intet öl, jag bad om vatten! sade främlingen.

— Efter behag! svarade väktaren och hämtade en stenkruka. I kommen långt ifrån?

— Mycket långt.

— Från Danmark måske?

Gubben log.

— Från Tyskland?

— Det är inte långt till Tyskland.

— Från Italien? Rom kanske?

— Jag kommer — från — den Heliga graven.

— Å trösta mig, från Jerusalem, och till fots hela vägen?

— Utom på vattnet!

— Må jag då taga av era skor, fader?

— Det må du icke; jag icke heller, förrän jag avlämnar dem i Heligandshuset. De ha suttit där de sitta sedan jag lämnade Linköping, jag har sovit med dem, och jag har gått på spikarna sedan Blockhuset på Vagnsön.

Väktaren såg att skorna voro blodiga, och han korsade sig:

— Trösta mig, trösta mig...

— Är jarlen i staden? frågade pilgrimen.

— Jarlen? Vi säger kungen, och det hör han icke ogärna... Nej, han är på Årsta eller Håtuna, kan icke säga så noga.

— Det är fred i landet?

— Lugnt och stilla!

Pilgrimen reste sig och kastade sina blickar nedåt det ny-anlagda Stockholmen.

— Här är nytt vordet medan jag varit borta, sade han. Kvarnar och laxkistor i strömmen; Helgeandshuset känner jag; men murarna med tornen såg jag aldrig. Vad är det jag ser där uppe?

— Där? Det är kungshuset med tornet.

— Såå? — Men där bakom synas stellage...

— Det blir nya bykyrkan åt Sankt Nikolaus, alla sjöfarares gud... jag menar skyddspatron.

— Jarlen är icke i staden; nå, farväl och tack då för mig!

— Ingen orsak, fromme fader.

Pilgrimen haltade nerför branten, mot Strömbrons huvud, suckande av smärta:

— Herre, huru länge? På stenskärv och törnen gick min väg tillföre, skall jag nu vandra på spikar?

Vid brohuvudet blev han anropad av väpnad vakt, men för snäckan på hatten öppnades stadsporten genast. Och han styrde sina steg till sjukstugan eller Helgeandshuset. När han ringt och blivit insläppt, mottogs han av föreståndaren, som hälsade honom välkommen utan att fråga hans namn.

I förhallen sköt pilgrimen av sig skorna.

— Häng opp de här, min broder, sade han; de ha gått till den Heliga graven och åter.

Därpå föll han på knä och tackade Gud för en lycklig färd, jämförelsevis lycklig, ty han hade dock kommit åter med livet.

Efter ett bad fick han gå till sängs. Och han sov i tre dagar och tre nätter som om själen lämnat kroppen.

*

Jarlen gav en stor fest med anledning av slottets fullbordande och Stockholms stads begåvande med privilegier. På åttio år, alltsedan Sigtuna brändes av esterna, hade de sex holmarna vid Mälarens utlopp börjat på allvar bebyggas, och det urgamla fiskläget artade sig till att bli stad och befästad ort. Under striderna mellan svear och göter hade Uppsala förlorat sin plats som residens, och drotten förde en ambulatorisk tillvaro, alldeles som tyske kejsaren. Birger Jarl bodde omväxlande på Kungs-Lena i Västergötland, Bjälbo i Östergötland, Håtuna i Uppland, Näs på Visingsö; men nu höll han mest hov i Stockholm eller på lantgården Årsta vid Mälarviken av samma namn.

På själva Stadsholmens högsta ås var Adelshuset eller slottet färdigbyggt, försvarat av runda tornet. Framför låg förborgen med öppen borggård och en mycket stor trädgård med lejongrop, ett efter korstågen oundgängligt tillbehör till en furstes residens; men fanns icke alltid djurens konung där, så höll man några björnar eller lodjur, vilka vid högtidliga tillfällen hetsades, alldeles som på Roms cirkus under kejsartiden. Och det var Rom, som slutligen tryckte sin stämpel på norden, så att allt vad vi kalla medeltid icke är annat än romerskt. Slottet var ett romerskt hus men med brant regntak på, fordrat av klimatet; kyrkan var en basilika som välvdes; borgen var ett fäste. Konungens kröningsdräkt var imperatorns; riddarnas och knektarnas rustningar med hjälm, sköld och brynja varierade endast de romerska legionernas. Möblerna hos herremannen fortsatte icke de fornnordiska mönstren, utan togo nytt från södern, efter korstågen även orientaliskt. Detta allt under inflytande av tyskromerska kejsardömet och romerska påveväldet, med vilka norden trätt in i ett mer eller mindre direkt vasallförhållande vid kristendomens införande. Genom Linköpings kyrkomöte 1152 och Skeninge 1248 hade Sverige blivit skattskyldigt till Rom, men ett visst beroende av romersk-tyske kejsaren synes även ha förefunnits ehuru mera svävande hållet, då det kanske uttryckte sig i aktförklaringar, utdelande av riddarvärdighet och rangbestämningar. Vid medeltidens utgång bestämde dock påven

de europeiska staternas rang sålunda: Kejsaren, konungen i Rom, Frankrike, Spanien, Aragonien, Portugal, England, Sicilien, Skottland, Ungern, Navarra, Cypern, Böhmen, Polen, Danmark (inclusive Sverige och Norge då unionen ännu fanns kvar på papperet). Skandinavien bar alltså numret 15, men var därför icke sist, ty efter följde Venedig, hertigdömet Bretagne, Bourgogne, Bajern, Saxen, Brandenburg, ärkehertigdömet Österrike, Savojen, Florenz, Milano, Lothringen. Europa liknade alltså ett statsförbund, uppkommet genom trycket utifrån av fruktan för den gemensamme fienden i öster, saracenen eller turken.

Ifrån att ha varit rövare blevo nu de skandinaviska folken erövrare: Norrmännen togo Normandie, danskarna togo England, och svenskarna gjorde först en fredlig erövring av norra Ryssland, sedan en mindre fredlig. Men även furstliga giftermål hade förenat de små nordiska rikena med de stora europeiska ända upp till kejsardömet; och sinsemellan voro de skandinaviska furstehusen ingifta till en enda stor släkt. Folkungarna räknade sin härledning från Knut den Helige i Danmark; Birger Jarl var gift med Erik X:s dotter Ingeborg, men Erik X själv var gift med Valdemar den Stores ena dotter Richissa, under det den andra dottern Ingeborg hade äktat Philip August i Frankrike. Kung Sverre i Norge var gift med Erik den Heliges dotter, och Birger Jarls dotter var nu förmäld med norske tronföljaren Hakon, son av Hakon den Gamle. Och så vidare.

Många stormän hade nu infunnit sig i jarlens hov för att övervara firandet av den nya stadens grundläggning. Ty från den dag Stockholm fått privilegier och egen stadslag (Björköarätten) kan den anses vara till såsom självständig kommun, frigjord från allmän landsrätt.

Festen öppnades med en procession till bykyrkan helgad åt Sankt Nikolaus. Den var visserligen bara kommen något över grundmurarna, men man såg fotstyckena av de fyra pelarraderna, som sedan skulle bilda de fem skeppen; och inom grundmurarna var ett litet träkapell upprest.

Processionen var lysande av färgprakt, guld och silver,

blänkande stål, mörkblått järn. Först kom jarlen med ett slags hertigkrona, och vid hans vänstra sida rikets konung, den unge mannen Valdemar som var krönt. Denna jarlarnas självtagna makt erinrade om frankiska majores domus, som under sista merovingerna regerade, och ur vilkas led den första kejsarätten, den karolingiska, skulle uppstå. Sedan följde ärkebiskopen i Uppsala Lars Lilje, biskoparna Lars i Skara, Magnus i Västerås; konungens äldre broder lagman Eskil i Västergötland; rådet Peder Andersson Brahe i Tiunda, rådet Nils Sixtensson Sparre från Tofta på Adelsön, gift med Erik X:s dotter, och således jarlens svåger; Benedict Oxenstjerna, Arvid Ulv Trolle, Jon Persson Bååt. Efter dessa kommo utländska sändebuden: ryske storfursten Andreas Jaroslawitsch, Alexander Newskis broder; Englands utskickade från konung Henrik III, Albert av Braunschweig, franska sändebudet från Ludvig IX den Helige; rådsherrar från Hamburg och Lübeck, med vilka makter jarlen nyss avslutat fördrag; förnämliga män från Kristofer I i Danmark och Håkan i Norge. Därpå följde Stockholms fogat, borgmästare, råd samt en otalig mängd väpnare, borgare och småfolk.

Prinsarna Magnus, Erik och Bengt hade stannat hemma för sin ungdoms och oförståndighets skull. Efter moderns död uppfostrades de i frihet på Bjälbo, och Magnus särskilt hade svårt att lära sig behandla broder Valdemar som krönt huvud, ty den unge konungen själv uppförde sig mycket ungdomligt och deltog aldrig i allvarligare regeringsärenden; lekte, spelade och sprang efter flickor. Med Magnus följde alltid Erik såsom beundrare; allt vad den mörke, dystre Magnus tog sig för hade Erik velat göra. Den yngste Bengt gick för sig själv, sörjde sin moder och var bestämd för det andligaståndet; hade redan inträtt på banan som djäkne och var för övrigt en grubblare.

Medan mässan nu påstod uppe i Nikolai-kyrkan gingo prinsarna med sin tuktomästare, den beskedlige mästare Matheus, omkring i slottet och skådade tillrustningarna till gästabudet. I förstugan hängde vapensköldarna, som just började komma i bruk, och en prins måste lära känna alla sköldmärken.

— Nå, junkrar, började mästern Matheus, nu ska vi läsa vapen. Vet ni vem den där med lejonet som trampar på hjärtan är?

— Det är hertigen av Braunschweig, svarade prins Magnus.

— Men vi ha också lejon som går i hjärtan... inföll prins Erik.

— På tre tvärbalkar ja, det är annat det, och dansken har också hjärtan med tre blå lejon...

— Varför ska lejon alltid trampa på hjärtan? invände den lille Bengt.

— Ja, det är stygt, mitt barn, ett stygt djur, svarade mästern.

— Det är hans art och natur, så dum du är, inte kan han hjälpa det, inkastade Magnus.

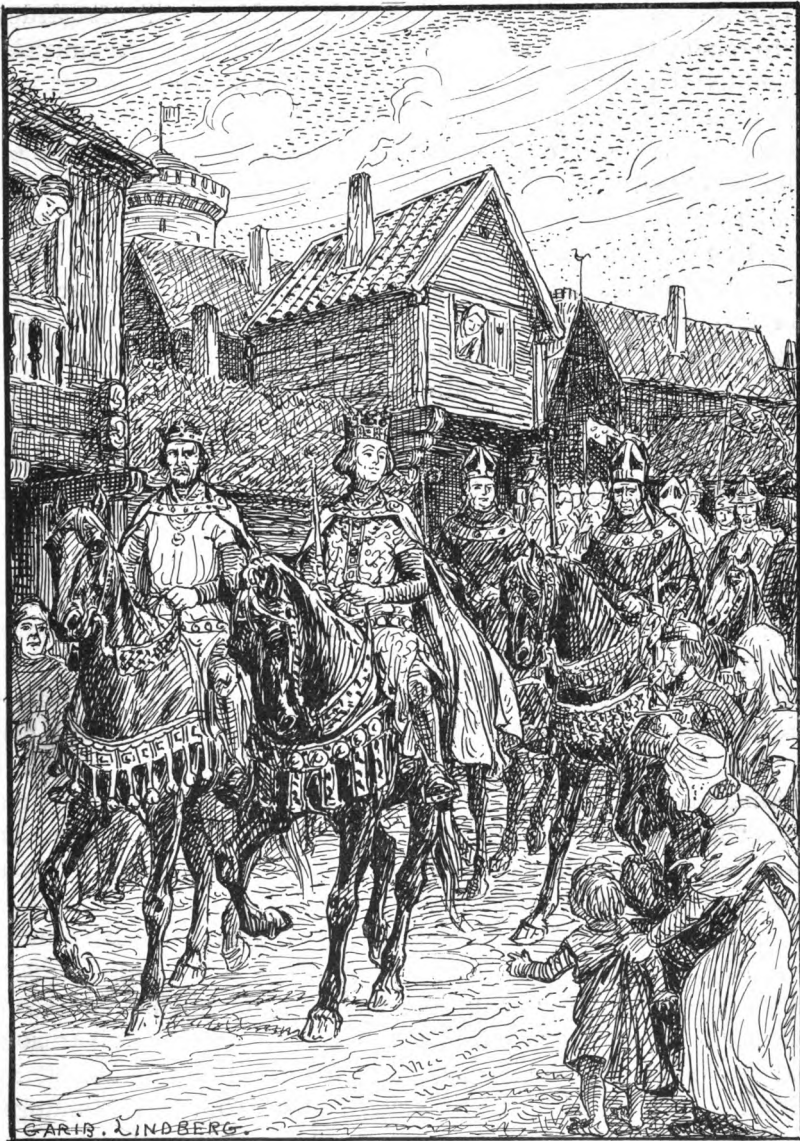
— Men nu ska vi klä oss, små herrar, så få vi gå ner i trädgården och vänta till gästabudet börjar.

De gingo upp i härbärgshuset, där de voro inhysta i anseende till det knappa utrymmet.

Små rum, lågt i taket, små fönster, allt för värmens skull; halvdager med mörker i vråarna och under möblerna, starka enkla färger i förhängen och möbeltyg utmärkte det nya som efterträtt hedendomens öppna lider, där alla voro packade i ett rum, varest livets mångfaldiga bestyr utträttades. Boningshusets många kammare antydde dessa människors benägenhet att avsöndra sig, skydda sina personer mot slitning, vilket dock fann sitt högsta uttryck i klostret. Medeltidens folk började individualisera sig, som en filosof skulle säga.

Tuktomästaren och hans disciplar passerade skolorummet, matsalen, sovkammaren och lekrummet, inträdde i klädkammaren, där de ungas dräkter i sammet, siden, silver och guld voro hängande. Kammarsvenner voro tillstädes och påklädseln var snart gjord.

Därpå gingo de ut, över borggården ner i trädgården, där det var ljuvlig svalka under alla slags träd. Där fanns fiskdammar med ruda och karp, fågelhus med fasaner och pärlhöns;

Först kom jarlen och vid hans vänstra sida rikets konung.

i björngården syntes endast björn och lo. Men intill örtagården voro stallarna, med sköna hästar; och där ville Magnus in, men det fick han inte för sina nya kläders skull. Bengt såg helst på träd och blommor, och där fanns många sällsamma nyheter dem mästare Matheus demonstrerade, bland andra ett litet mullbärsträd i en balja, hemfört av en pilgrim från Österlandet.

Under tiden hade mässan slutat och tåget begivit sig till rådhuset, där jarlen överlämnade stadens nya privilegier, på pergament präntade. Det ringdes i klockor, trummades och trumpetades. Och där hölls tal, varpå man återvände till kungliga borgen för att sätta sig till bords.

Salen var prydd, borden voro dukade med blommor och frukter, silver och guld, venetianska glas, rhenska krus. Vildsvinshuvud och påfågelsstjärtar, hjorthalvor, hela harar, torkade druvor och mandel. De världsliga herrarnas lysande dräkter, biskoparnas violetta, benediktinernas svarta, dominikanernas svart-vita, kartusianernas vita kåpor, allt bildade ett skådespel som man icke sett förr i Sverige. Musik fanns på en läktare, pipor, trummor, trumpeter, lutor och gigor; men gycklare och narrar voro förbjudna, dels i anseende till rådande sorg efter drottningen, dels därför att jarlen icke kunde lida skämt och upptåg. Några fruntimmer syntes heller icke, då jarlen var änkring och den unge konungen var ogift. Prinsarna med pedagogen hade fått sina platser på en läktare. Men i fonden satt jarlen med konung Valdemar mitt emot, dock så att ingen kunde se vem som satt före.

Ärkebiskopen läste bordsbön, därpå sjöngs Mariæ minne, och så var festen börjad.

Jarlen satt där, hövlig men stel, slutet, otillgänglig. Hans två stora sorger hade präglat hans person med ett allvar som var orubbligt och endast gav plats för ett tillfälligt utbrott av bitterhet. Att han icke blivit kung, ehuru han var av konungasläkten och styrt riket en mansålder, det kunde han icke glömma; och när han såg sin oduglige son mitt framför sig med alla

kungliga insignier, så plågades han av mödan att dölja sin förtrytelse. Det andra såret hade han fått genom meneden, varigenom han kunnat taga folkungarnas huvuden vid Herrevadsbro. Själv hade han förlåtit sig och aldrig erkänt skuld, då han endast avrättat upprorsstiftare, men kyrkan och påven själv hade dömt honom till sträng botgöring, vilken han dock friköpt sig från och delvis fått uppskjuten. Folket hade dock skräck för honom, och han visste sig vara fruktad men icke älskad. Därför tröstade han sig medelst outtröttligt arbete för landets förkovran, dess framfärd och dess yttre anseende befastat genom förbund med utländska.

Den första minnesbägaren höjdes av ärkebiskopen, som utbragte skålen med hyllning och välgång åt kristna kyrkans överhuvud, påven Alexander IV.

»Vad de romerska kejsarna drömt om ett världsvälde, hade nu Roms ärkebiskop förverkligat. En tro, ett dop, en gud och allas fader. Alla voro vi blivna från barbarer upptagna i Roms beskydd, och vi goter och svear hade nu sist blivit romerska medborgare — Cives Romani.»

Trumpeterna bekräftade det ärofulla budskapet, men talaren hade glömt något mycket viktigt, som ryske fursten Andreas icke glömt; och uppvärmd av vinet gav han sin granne biskop Lars av Skara en vördsam och godmodig påminnelse.

— Hälften osant, förstår sig, sade han. Den gode ärkebiskopen glömde att Ryssland icke hör till det fårahuset och icke vill höra dit. Han glömde att salig Innocentius IV för några år sedan skickade sändebud till min broder Alexander Newski för att förmå ryssarna övergå till romerska från grekiska kyrkan, men fick ett bestämt nej!

— Ja, svarade biskop Lars, mellan skål och vägg får man inte sikta ord...

Rysen var godmodig och lät gå utan protester.

— Kan ni säga vad braunschweigarn gör här? frågade han.

— Ja, det rör väl Lübeck! Braunschweig är ju nederlagsort för Hamburg och Lübeck och station på handelsvägen nedåt

Franken och övre Pfalz... För övrigt, hela det här bordsällskapet förefaller mig som schackpjäser på en bräda, det spelas, rockeras och schackas, tro mig, jarlen har placerat varenda pjäs, och det är icke för nöjes skull han satt mig bredvid er.

— Å kors, vad skall ni lura på mig då?

— Det får ni gissa! Men vet ni varför jarlen har tagit dansken på hedersplatsen?

— Är det giftermål, kan jag tänka?

— Det spörjs och det synes! Men vet ni att det synes mest av det som icke syns. Saknar ni ingen storman här i dag?

— Låt mig tänka!

— Konungamakarn är inte här!

— Ivar Jonsson Blå? Var är han?

— I Danmark!

— I friarärenden?

— Ni sade't!

— Det var det ni skulle inbilla mig.

Biskopen skrattade.

Ärkebiskop Einar i Trondhjem hade fått en ringare plats nedvid bordet, vilket retade honom. Jarlen var visserligen nära släkt med norske konungen, då dennes son Håkan var gift med Richissa, Birgers dotter, men det var alltid skört förhållandet med Norge, ömtåligt och lite förställt. Både Sverige och Norge friade till Danmark, som ägde största reputationen, alltsedan Knut den Store erövrat England och fått sin dotter Gunhild gift med tyske kejsaren Henrik III. Jarlen ville nog hålla frid med norrmännen, och han hade vid dödsstraff förbjudit svenskarna begagna öknamnet baggar, men han såg icke ogärna att den högmodige Håkan den Gamle fick veta att Sverres legitimitet varit omtvistad en gång.

Emellertid satt ärkebiskop Einar mellan Jon Persson Bååt och Nils Sixtensson Sparre, vilka icke ledο honom. Norrmannen hade försökt få dem att höra och inleda samtal, men de visade sig tankspridda och talade till varandra. Biskopen fortsatte sin

svada ut i luften, till grannarna mitt över bordet, ty vinet hade gjort honom uppblåst.

— Kung Håkan, gick han på, blev krönt av kardinalen Vilhelm av Sabina i egen person, och många ha icke blivit det. Men det herrarna icke veta kanske, är den saken, att konung Ludvig IX, kallad den Helige, av Frankrike, erbjöd vår nådige konung befälet över sina korsfararhärar.

Nu kunde inte Sparre tåga:

— Känner franske kungen den norske?

— Om? Han? Känner?

— Nå, varför tog inte kung Håkan befälet?

— Han ville inte! — Men, vet herrarna det kanske? Att påven Innocentius IV uppfordrade vår norske konung att sätta sig i spetsen för härarna emot kejsar Fredrik II Hohenstaufern, mot bestämt löfte att konung Håkan skulle få kejsarkronan.

— Det ljuger han bestämt! viskade Bååt.

Och därpå med hög röst:

— Varför tog han inte emot kejsarkronan då?

— Han ville inte!

— Var det blygsamhet då?

— Blygsam — het?

— Förstår inte en norrman vad blygsamhet är?

Ärkebiskopen sväljde ett glas vin och fortsatte:

— Och, fortfor han, konung Alfons av Kastilien anhöll nyligen om konung Håkans syster Margareta för sin broder Filip's räkning.

— Ville han inte det heller då?

— Nej, han ville inte.

— Vad fanen i helvete vill han då? skrek lagman Eskil mitt över bordet.

Ärkebiskop Einar korsade sig och försjönk i en olycksbådande tystnad.

Gästabudet pågick i timmar och tre. Samtalen fördes högljudda, men avbrötos då och då av musik. Halvrusig syntes nog

mången, men ingen gick under bordet. Slutligen gavs trumpet-signal till uppbrott, alla reste sig och efter en kort bön gick man ut i trädgården.

Jarlen hade endast hunnit ut i förstugan, då en bernhardiner stack honom ett litet papper i handen så omärkligt som möjligt. Jarlen läste endast tre bokstäver skrivna med runor: $\vee \neq \uparrow$ eller uttytt, k, o, l. Han tänkte en stund och stavade: kol. Då förstod han.

- Var finns biskopen? frågade han.
- I Helgeandshuset, där han ligger sjuk.
- Säg att jag besöker honom genast. — När kom han?
- I förrgår, men sen dess har han sovit.
- Väl! Jag skall komma!

*

En halv timme senare satt jarlen nere i Helgeandshuset vid biskop Kols sjuksäng.

- Varför ligger du här? frågade jarlen.
- Därför att jag är sjuk, och därför att min plats är här.
- Har du icke frid än med ditt samvete?
- Nej! — Har du?
- Icke ångrar jag att jag lät slå huvet av upprorsmakare.
- Men meneden?
- Jag har aldrig trott på eder och löften.
- Du är en gammal hedning!
- Icke fullt; jag har börjat med god vilja och god tro; jag söker och kämpar, men jag finner icke min väg. Jag iakt-tager fastedagar och helger, jag ber och vakar, men det blir bara utvärtes. Inom mig är jag tämligen oförändrad; mina tankar gå sin gång efter vana och natur...
- Det blir ju hyckleri.
- Kalla det så; jag fruktar du har rätt. Hyckleri, hycklare...
- Kan du inte förlåta en fiende?
- Jo, jag hämnas icke i handling, men jag hatar min fiende och älskar min vän.

- Då är du icke kristen.
- Möjligt! Vem är då kristen?
- Den som förlåter!

— Det ljuger du! Det finns ingen som förlåter förrän straffet har gått fram. Biskop Bengt brukar översätta för mig ur Septuaginta, och ur Mose böcker har jag lärt detta språket: »Du skall icke hata din broder i ditt hjärta, utan du skall straffa din nästa, på det du icke skall lida skuld för hans skuld.» Detta att straffa det kallar du hämnd. Vill du nu tala om din färd?

— Du vet, att jag för din skull gjorde denna vallfart; jag kom till det Heliga landet, men aldrig in i staden. Den var återtagen av seldschuker...

— Återtagen?

— Ja, den är förlorad för de kristna och Ludvig IX ligger i fångenskap hos saracener.

— Det blev slutet alltså på hundrafemtio års krig. Herrens vägar äro förborgade. Har du slitit ont?

— Jag har varit i fångenskap hos turkar; jag har gjort två skeppsbrott på Tyrrenska havet, jag har suttit i fängelsten i Tyskland.

— För min skull! Är det nog lidet nu? — Hur är det i Tyskland?

— Påven och kejsarn strida. Fredrik Hohenstaufern förlorade sin sista här vid Parma, Enzo blev halshuggen. Och till kejsarkronan finnas nu fyra sökanden efter Henrik: Raspe av Thüringen, Wilhelm av Holland, Richard av Cornwallis, Alfons av Kastilien...

— Är det sant att Håkan i Norge varit erbjuden kejsarkronan av påven?

— Det vet jag inte; det kan ju vara möjligt...

— Men det är i alla fall påven som tillsätter! Vi börja få nog av det här andliga överväldet som är alltför världsligt. Man är ju icke herre i sitt rike; man stiftar lag, och så befinns

den stridande mot den kanoniska; det sliter och drar tills det brister.

— Säg icke ont om Rom; hellre lyder du väl under Petri stol än under tyske kejsarn?

— Petrus? Tala inte vid mig om den! Rom har gjort oss till en nation, och när vi alla tala dess språk, så förstå vi varann till och med ryssen — — Du stannar här alltså?

— Tills jag går hädan; jag har inträtt här som tjänande broder.

Nu hördes genom väggen ett kvidande som ibland steg till rop och rytande.

— Vad är detta? frågade jarlen. Han I dårar här också?

— Ja, både sjuka och dårar.

— Vem är som skriker så?

— Du känner honom.

— Han ropar en kvinnas namn.

— Ja, det är domprosten Lars i Oppunda, som genom Skeninge beslut om celibatet blivit skild från hustru och barn.

— Och därför mistat förståndet?

— Ja.

— Men det är ju rysligt!

— Det är rysligt att en andans man skall binda sitt kött så fast vid det jordiska och vid ett så bräckligt ting som en kvinna.

— Säg icke ont om kvinnan!

— Vad säger den helige Krysostomus om kvinnan? »Vad är kvinnan annat än en vänskapens fiende, ett oundvikligt straff, ett nödvändigt ont, en naturlig frestelse, en önskvärd olycka, en städse rinnande tårekälla, ett ont naturens verk, överdraget med skimrande fernissa.»

— Å, tig du!

— Ämnar du gifta om dig?

— Inte jag!

— Men Valdemar skall giftas?

— Ja, han måste giftas bort.

— Med Erik Plogpennings dotter Sofia?

— Det visste du?

— Du har stora planer fortfarande? Norge först, Danmark sedan. Men du är ett denna världens barn, Birger.

— Måtte väl det! — Nu måste jag återvända till mina gäster. Men när jag får tid, kommer jag igen och hör dig berätta om resan.

— Farväl, och välkommen åter.

*

När jarlen återkom till slottet, fann han sällskapet upplöst och skingrat; många hade gått att sova i härbärgets, andra drucko i lövsalarna.

— Var är konungen? frågade jarlen en tjänare.

Denne blev bestört.

— Konungen avlägsnade sig strax efter uppbrottet från borden.

— Var är han?

— Det kan väl ingen säga! svarade tjänaren tvetydigt.

— Var är lagman Eskil då?

— Lagmannen är i kapellet!

Jarlen gick hastigt över inre borggården och nådde det lilla kapellet, där han fann sin broder lagmannen i bön.

— Var är Valdemar? frågade jarlen utan hänsyn till ställets helgd, avbrytande andakten.

Lagmannen, Birger Jarls äldre broder, fullföljde sin bön, och först när den var slutad, reste han sig och frågade:

— Vad ville min broder?

— Var är Valdemar? Du har lovat ansvara för honom.

— Du vet var han är, vi frågar du mig, om icke för att få skuld på mig?

— Då är han hos arklämästaren?

— Jag är ingen spejare.

— Men landets ära ligger väl dig om hjärtat? Gå dit och hämta honom, tag två knektar med dig.

— Det vill jag inte; han är min konung dock.

— Men du är hans äldre frände!

— Ja, som sådan, men då utan knektar! Vad skall jag säga?

— Först må du låta den gamla kopplerskan och hennes dotter veta att Valdemar är trolovad med en dansk prinsessa, sedan ber du gossen komma ut på murstigen, där jag väntar honom!

Lagman Eskil gick före och jarlen efter; över gravar med broar, under valv, tills de stodo vid foten av det runda stentornet, Kärnan i kungaborgen. I detta torn förvarades vapen och skytte, blidor och slungor, men i bottenvåningen bodde arklimestaren med hustru och dotter.

Därinne satt nu den unge konungen och glammade med den sköna Else, hans lekkamrat från barndomen, och vid vilken hans hjärta var fäst. De hade lekt trolovade i yngre år, och bådas föräldrar hade lett däråt, men nu hade det kommit allvar i leken. Elses moder hade varnat, men när intet hjälpte, så beslöt hon sig för att vänta. Fadern arklimestarn drack och blundade, även när han icke sov.

Valdemar hade i afton smugit sig till mötet i sin stora galadräkt och blivit mottagen därefter. Else såg i honom sin konung och herre; hon låg på knä framför honom och tillbad:

— Du, älskade, har övergivit allt och alla för en fattig flicka som jag är, du som har alla hovets sköna damer att välja ibland, du, min herre, min lilla konung...

Ynglingen tystade hennes mun med kyssar och kammade hennes hår med sina vita ring prydda fingrar.

— Du, kära hjärta, min glädje, min härskarinna, min drottning...

Han tog av sin riddarekedja och virade ett diadem som han lade kring hennes panna.

— Min, min, min är du...

Han strök av den minsta ringen och lät glida över hennes finger.

— Nu fäster jag dig, och du mig, inför Gud och himmelens änglar, må vi aldrig ångra denna stund.

Lagman Eskil hade stått i öppna dörren med handen på låset; han hade sett och hört, ämnade vända om och gå, men när ederna började växlas, blev han räddhågad, bullrade och steg in.

Den eljes försagde Valdemar, upptänd av den mäktiga kärlekens eld och stålsatt av den älskades närvaro, sprang upp.

— Vem söken I, varför lyssnar I?

— Undskyll, konung Valdemar, men jarlen ber att få möta ute på vallen.

— Och därför bryter I hemfrid?

— Konungaborgen är icke arklimästarns hem.

— Konungaborgen är konungens hem, är mitt hem! Därför ut, eller han I brutit konungs edsöre!

— I har rätt; men...

— I har orätt alltså!

— Kanske...

Lagmannen gick och sökte den väntande jarlen.

— Här är vår makt slut! sade han. Där är älskog av det stora slaget.

— Min makt är icke slut! var allt vad jarlen svarade, och så gick han själv.

Valdemar stod mitt på golvet med den skrämde flickan i sin famn. Men så stark var faderns personliga makt att sonen genast blev försagd, när jarlen tog hans arm och sade: låt oss gå?

Till flickan, som började gråta, väste han endast:

— Du skulle ha ris, du! som inlåter dig med en annans trolovade!

Ute var nu månsken där fadern och son gingo på vallen, med strömfåran under, där båtar och skepp foro med bloss för att fira den betydelsefulla dagen.

— Vet du icke att du är trolovad danska prinsessan? började den vredgade jarlen.

— Men jag vill icke! svarade Valdemar.

— Vill du icke, så finnes andra som vilja!

Och den gamle ruskade ynglingen.

— Är jag konung eller icke? frågade denne.

— Du är vald konung, men det kan väljas om; och vad värre är, det kan väljas ur en annan släkt än vår! Vill du det? Eller vill du ha bror Magnus till kronan?

Det ville ju Valdemar icke och han teg, men jarlen fortsatte:

— Dina flickhistorier har jag icke blandat mig in i; men från denna stund är det slut. Tänk på ditt bröllop som förestår; prinsessan Sofia är konungadotter, är ung, skön och av mäktig släkt. — Men nu en annan sak: varför har du övergivit våra gäster?

— De voro så tråkiga! Och så talade de falskt, så fort de kom från bordet. Där fanns icke en vän till oss och vårt land.

— Du unga dåre; just därför hade jag bjudit dem. Om jag skulle bjuda vänner, vem skulle då komma?

— Jag förstår icke sådant, och därför...

— Därför skall du låta mig råda! Alla människor äro födda fiender, men samlevnaden fordrar att man behandlar dem som vänner. Minns Odins höga lärdom:

Har du en man
som du tror illa,
men vill klokt begagna;
fagert skall du tala
och slugt tänka,
med list förställning gälda.

— Så har jag icke lärt av biskop Lars.

— Nej, jag kan tro det. Röja sitt spel, sticka huvet i snaran, lägga kinden till slaget, det är dårars visdom; därför går

Vem söken I.

dem illa på sistone! — Återvänd nu, tala vid danska legaten, säg honom att du är tillfreds och hedrad av anbudet. Gift dig sedan snarliga, få en son eller par; du vet att många vänta på kronan; akta dig för Magnus; håll ögat på din brud, när du väl fått henne. Nu går du!

*

Tre månader senare var Valdemar gift med den mördade Erik Plogpenning's dotter Sofia. Mord ingick i tidens seder och kastade icke någon skugga över förbindelsen. Under Sverkerska och Erikska ätterna var svenska tronen regelbundet besatt med en mördare som efterträdde den mördade.

Bruden var ung, skön, livlig; bröllopet stod i Jönköping och var lysande. Brudgummen hade glömt sin ungdoms Else, som genast jämte föräldrarna blivit avlägsnad från Stockholm och skickad till det befästade Kungslena.

Den som vunnit mest på giftermålet var dock jarlen, ty han blev nu ytterligare och närmare besläktad med danska konungahuset, då Kristofer I var Sofias farbror. Denne Kristofer, Erik Plogpenning's broder, hade undanträngt mördarebrodern Abels son från tronen, men Abels änka Mektild levde ännu i ett kloster och arbetade för sin sons tronföljd samt hade ett parti för sin sak. Den unge pretendenten, Valdemar kallad, hade dock blivit tillfångatagen av ärkebiskopen av Köln under en resa från Paris, men var nyss lössläppt och satt såsom hertig av Sönderjylland. I detta grumliga vatten älskade jarlen att fiska, och om icke något fanns att vinna direkt, så fick den härsklystne dock tillfälle att känna sin makt. Kristofer dog nämligen helt hastigt, förgiftad av en abbot, och hans änka, Margaretha, kallad Spränghäst, blev förmyndare för sonen Erik (Glipping). Strax förut hade Lunds ärkebiskop Jakob Erlandsson satt sig i spetsen för ett uppror med dubbelt syfte: först att utvidga kyrkans makt på statens bekostnad, sedan att stödja tronföljden åt Abels ättlingar. Birger hade då fått det ärofulla

uppdraget att medla mellan Kristofer och Erlandsson, och parterna råkades i Fjällhem i Halland, där Sveriges jarl satt skiljedomare. Hur han utförde uppdraget är okänt, men han hade fått ett finger med i den danska väven och började spinna planer.

Emellertid sutto nu de nygifta på Bjälbo, stamgodset i Östergötland, mellan Skeninge och sjön Tåkern; och där voro även gästande bröderna Magnus, Erik och Bengt. Sommarboningen eller hovgården låg nere vid sjön jämte därtill hörande trädgårdar. Det var ett stenhus i två våningar med en gång mitt igenom huset, så att de som bodde ovanpå hade sin ingång från öster, och de som bodde i jordvåningen från väster. Nu hade jarlen inrättat sig i bottenvåningen och anvisat de unga den övre. Detta behagade icke den unga drottningen, och hon lät strax göra en omflyttning trots Valdemars gensägelser:

— Du känner icke jarlen, varnade Valdemar.

— Jo då, men det är han som icke känner mig, svarade Sofia.

Brodern Magnus, som var närvarande, höll med svägerskan, ty han älskade strid och förändringar. Sofia kunde icke lida den svarte Magnus, som hon kallade kettilflickaren, men hans medhåll var henne av värde, isynnerhet som Erik alltid röstade med.

Flyttningen verkställdes och det unga hovet levde i fröjd och gamman, med spel och lekar en tid framåt.

Där rann en å förbi kungsgården och den var övervuxen av alar och pilträd som bildade en välvd gång. Det var hovets förnöjelse att i en förgylld drake, med musik och förfriskningar följa med strömfåran ner till sjön och sedan låta ro upp båten av tjänare. En dag hade de sålunda drivit ner halvvägs till sjön, och där båten fastnade, blevo de sittande att fiska. Inga tjänare voro i dag befallda att passa, emedan man ville ha det otvunget. När det nu började regna, önskade Valdemar vända om hem, men Sofia lät spänna upp ett tjäll och ville fortsätta, emedan fisken tog bättre när det regnade.

Magnus höll med som vanligt, vilket retade Valdemar.

— Du skall alltid hålla med henne, sade han i vrede.

— Man måste vara artig mot damerna, svarade Magnus.

— Men nu vill jag hem, gentog Valdemar, och jag befaller dig sätta ut årorna.

— Du befaller?

— Ja, vet du vem jag är?

— Hör på den! Du menar du är kung! Men jag är hertig, och det är mera; nästan lika mycket som jarl.

Sofia skrattade, vilket retade Valdemar än mer. Emellertid hade ån börjat svälla, draken blev flott och drev med stark fart neråt sjön.

— Sätt ut årorna! befallde Valdemar.

Men Magnus kastade i dess ställe årorna i stranden, ställde sig i fören och vickade båten. När de kommo till åmynningen skulle Magnus hejda farten och fattade i en trädgren, men denna brast, och båten drev ut. Här blåste hårt, tjället slets och alla blevo dränkta av regnskurarna.

Då överfölls Magnus med förebråelser; han och Valdemar kivades och fällde hårda ord, som røjde gammalt agg; Sofia skyllde allt på sin gemål, ehuru han var oskyldig. Sålunda drevo de redlösa allt längre ut på sjön.

*

Under det konungaparet drev omkring på den milslånga sjön Tåkern, hade jarlen kommit på besök. Han älskade överraskningar, ty det var enda sättet att få reda på folk, menade han.

När han icke återfann sin bostad sådan han lämnat den, föll han i raseri, men som det var för sent att flytta om, bröt han in i de ungas våning och slog sig ner jämte en främling han medförde, och vilken såg ut att vara förklädd.

Allt som låg framme och påminde om intrånget, kastade han ut genom fönstret, och när slutligen han fått så pass i ordning att han kände sig hemmastadd, lät han reda en måltid.

Då han hört att de unga voro ute på fiske, bekymrade han sig icke vidare om dem, utan gick in i ett gemak med den främmande mannen och stängde dörren.

När nu de skeppsbrutna kommo hem i sin ordning och funno dörren stängd, så blev Valdemar rädd, men drottningen blev ond. Hon hade endast sett jarlen på bröllopet, och då var han gunstig och blid, därför trodde hon han icke var så farlig; och i förlitande på hans kända artighet, knackade hon. Men svaret blev endast ett rytande. Hon bultade; och inifrån befalldes hon laga sig därifrån och gå upp en trappa på sina rum.

Och därvid blev det; de unga måste upp och tillbringa natten i främmande möbler.

*

Följande morgon sände jarlen en kammarsven upp till konungaparet och bad dem stiga ner till jarlen. Efter överläggning beslöto de unga att avvakta ett nytt bud. Detta kom efter en stund, och det var jarlen själv. Valdemar föll till föga, men Sofia blev sittande, spotsk, utmanande.

— Du vilar dig, mitt barn? började jarlen som hälsning.

— Jag är trött, svarade drottningen utan att resa sig.

— Tänk på mig då, som är så gammal att jag kan vara far åt din gemål, och har fått gå i trappan till.

Sofia svarade icke, ty nu förstod hon var udden satt. Jarlen fortfor:

— Din man är oartig som går och flyttar mina möbler. Ser du, mitt barn, denna gård är mitt fädernegods, här är jag född och här önskade jag dö; och i jordvåningen trivs jag bäst.

— Det var icke Valdemar, utan det var jag som flyttade möblerna, inföll nu Sofia. Jag trodde nämligen att Bjälbo var kungsgård, och att jag som landets drottning ägde rätt att bestämma om rummens indelning. Hos oss i Danmark är det kungen som avgör sådant, och hans drottning.

— Hos oss i Sverige, genmälde jarlen, är det lite annorlunda, och man får ta seden dit man kommer.

Nu reste sig Sofia; vändande ryggen åt svärfadern gick hon in i kammaren och smällde igen dörren.

— Hon är icke artig, din gemål, knotade jarlen.

— När hon blir van vid dessa särskilda och ovanliga förhållanden, kanske hon fördrar det bättre. Men, min far, om du icke bemöter oss efter vår värdighet, så skall aldrig herrar och folk göra det, när vi en gång enligt naturens ordning måste regera själva — vilket icke kan dröja så länge.

— Vad rasar du, pojke? Väntar du livet ur din far? Är jag så gammal, menar du, att min grav är grävd? Du skall snart få se... Du skall få se!

Och för att icke narras säga mer än han ville, gick han ut ur rummet och ner till sitt och sin gäst.

Det var danske ärkebiskopen Jakob Erlandsson som väntade honom. Nyss sluppen ur fängelset, där han suttit för sina stämplingar mot konungamakten för kyrkans supremati, hade han sökt upp sin gamle vän Birger för att vinna hans bistånd i nya uppsatser.

— Du sade, upptog Birger deras tappade tråd, att prästerskapet ligger under och påvedömet försvagas. Men du har orätt. Här hos oss blomstrar det oskicket att föräldrar göra sina barn arvslösa och testamentera all sin egendom till kyrkor och kloster. Fortgår det, skall slutligen Rom sitta inne med svenska jorden, och vi få existera som vasaller...

— Vänta lite: att det oskicket florerar, det beror på er olydnad mot påvens reskripter, bullor och encyklikor. Ty Alexander III kallar detta ofog alldeles otillåtligt i sin bulla av 1172...

— Den känner jag inte!

— Men den existerar, och med dess existens förfaller din anmärkning! Vad har du däremot ställt till med din oförsiktiga lagbestämmelse om systers arvsrätt? All primogenitur skall ju därigenom förhindras uppstå, hemmansklyvning skall alstra

torpare av bondsöner, och ni skall få ett nytt stånd av ogifta kvinnor, halvbesutna och olustiga att ingå äktenskap.

— Följderna har jag icke kunnat betänka; avsikten var endast att befria fäder och bröder från tungan att i sitt hus försörja dotter och syster. Men vi talade om kyrkan och dess växande makt! Jag erkänner alla våra stora förbindelser till Rom; vi ha blivit utförda ur vår obemärkthet; vi ha dragits in i de civiliserade nationernas krets; era präster äro de enda som äga kunskaper, och era kloster hava förvandlat landet till åkerfält och trädgårdar; fridslagarna hava gjort riket beboeligt; man kan ju sova i sin säng tämligen trygg, man kan färdas på vägarna, besöka kyrkan och tingstugan utan att bli ihjälslagen...

— Du talar vist... låt mig då fråga: när du erkänner alla dessa kristendomens välsignelser, som utgått från Rom, hur kan du sakna hedendomen, ty du är i själ och hjärta en gammal hedning...

Här avbröts samtalet av en vördnadsfull knackning på dörren, men som den var beledsagad av vapenslammer, förstod jarlen att det var ett ridande bud. Han öppnade dörren och mottog ett brev, som han genast läste. Därpå vände han sig till Erlandsson.

— Min svärson, Håkan, tronföljaren i Norge, är död, sade han, så långsamt att han under tiden kunde tänka på följderna.

— Vad skall därav följa?

— Jag vet inte, svarade jarlen. Lycka bringar icke det budskapet; och — däruppe (han pekade åt taket) kan jag icke heller vänta något gott.

— Vad står där på?

— Jag fruktar vi fått en drottning i landet; den lilla Sofia har lärt av fastern Margaretha Spränghäst att vilja regera!

— Så, så? Vad ämnar du nu då?

— Det må du spörja!

Erlandsson teg en stund; därpå kastade han fram som ett löst ord:

— Skaffa dig en egen drottning.

— Gifva om mig? Med vem?

— Inte kan jag säga det. Sofia, din svärdotter, är svägerska med norske tronföljaren, Magnus.

— Vet nog det! — Erik Plogpennings två döttrar borde inte ha fått Sverige och Norge. Det är för mycket för den ätten!

— Därför har jag alltid arbetat för Abels efterkommande.

— Rörande Abel, var sitter änkan nu?

— Hon finns i ett kloster.

— Det är ett kraftigt kvinnfolk; har hon parti för sig?

— Abel svor sig fri från brodermordet, och många anse honom oskyldig.

— Men det var han icke.

— På visst sätt oskyldig, ty han begick icke mordet själv.

— Tysta förbehåll!

— Ja, varför icke!

Nu hördes larm i förstugan och Valdemar störtade in i rummet, som förblivit olåst efter budet:

— Far, jag måste tala!

— Tala då!

— Sofia vill resa hem till Danmark igen; hon kan icke hålla ut här.

— Vad, vad säger du? Det får icke ske; hon skall få hela huset; jag reser genast till Stockholm.

Jarlen blev utom sig; skyndade upp till drottningen, gjorde undskyllan, lovade allt vad hon ville och förmådde slutligen få henne blidkad. .

När han åter satt ensam med ärkebiskopen hade hans planer hunnit mogna.

— Jag måste ha en drottning för att få ett hov, sade han; eljes blir jag utanför.

— Skall jag peka på Mektild nu?

— Det behöver du inte! Men tänk på brodermördarens hustru!

— Hon är änkedrottning dock, har burit kungakrona och kan hålla tuktt med unga Sofia!

— Men unga Sofia är den mördades dotter!

— Det är glömt! Och Mektilds söner sitta som hertigar i Sönderjylland, icke utan förhoppningar på tronen.

— Mina styvsöner — på Danmarks tron! — Men det duger inte! Nej, nej, nej!

— Äpplet är surt, men det är ett riksäpple!

— Följ mig till Kungslena, Erlandsson, så har vi god tid att tänka på saken. Här stannar jag icke en timme till. De unga vänta livet ur mig, men de skola se annat; de skola se!

Jarlen bröt upp; lämnade Bjälbo i orubbad besittning åt de nyförmälda. Med många fagra ord skildes han från sin svärdotter, som icke anade vad oväntat hon skulle få se i en snar framtid.

*

Det var julafton i Stockholm, som nu var bliven en köpstad av betydighet. Storkyrkan var under tak, korsverks- och trähus bildade gator och gränder; murar och torn försvarade norra och södra strömfåran, Mälarens och Saltsjöns stränder.

Vespern var slut i Storkyrkan; folket vandrade ut i staden för att köpa julgåvor och hälsa på varandra. Södra stadsmuren var på insidan klädd med trätak, hyllor och bord, bildande en räcka bodar, upplysta av lyktor. Där gick folkströmmen fram, men trots den livliga handeln, rådde en viss förstämning. Stadstjänare gjorde visserligen vakt, men där syntes även en myckenhet röda tröjor som retade ögat. Det var danska hovtjänare, vilkas antal ökats sedan även jarlen förmålt sig med en dansk kvinna. Dessa rödjackor föreföllo övermodiga, snodde efter borgarnas döttrar, voro närgångna och behandlade stadens tjänare med öppet förakt.

I en öppen ölbod sutto hantverkssvenner, knektar och stadstjänare drickande kring en julbrasa, tänd i en stor hängkorg av järn. Alla talade halvhögt och om samma ämne:

— Varför har jarlen gift sig, och med denna?

— För att skrämma Valdemar, som började komma honom för nära.

— Det var ärkebiskop Erlandsson som ställde till det där, för att schocka danskarna mot holsteinskan.

— Jarlen fikar efter tronföljden i Danmark, sen han miste taget på Norge.

— Inte! Det var herren till Gröneborg, Ivar Jonsson Blå, som hämtade bruden, och den räven vet vad han gör.

— Kungar kunde han skaka ur kappan, men nu ville han göra en drottning också, för att få fatt i jarlen.

— Det är alltså Ivar Jonsson som råder nu omtider.

— Ja, känner I visan om Ivar Jonsson?

— Nej, må vi höra!

En hantverkssven började sjunga upp:

Vi känna väl Ivar Jonsson,
han var ock en man,
som förde den danska drottningen an
till Sveriges land —

Vi känna väl Ivar Jonsson!

Nu hade några danska knektar stannat vid elden att värma sig, och när de hörde sjungas, lyssnade de.

— Vad är det I sjunger om? frågade en röd.

— Vad vi sjunger? Här skall du höra:

Contigit in Lenom
två danska lupo för enom;
av svenskom svenom
togo dorsum verbere plenum.

Dansken kände icke visan om slaget vid Lena, och latinet var honom obekant, men han vädrade oråd:

— Det var inte den visan du, och latin förstår vi inte.

— Nå, var det denna då:

När danskarna redo till Valaberg
så voro de tolv tusen krigsmän;
men när de kommo tillbaka igen
så voro de inte mer än fyrtiofem.

Nu förstodo danskarna, och där föllo slag. Så stod hela boden i slagsmål; stadsvakten kom tillstädes beväpnad. Danskarna flydde åt slottet till, kommo inom portarna, som stängdes, men folket stannade utanför och mumlade.

*

Biskop Kol satt om samma afton i Helgeandshuset på sin kammare vid ett talgljus och läste. Det lilla bordet bar ett krucifix som var virat med kvistar av barrlind eller idegran. När den gamle höll upp att läsa i boken kunde han se framsidan av adelshuset eller slottet. Där syntes nu tända ljus i hela nedra våningen, men innanför i stora salen måtte någon ha vandrat fram och åter, ty ljusen på bordet förmörkades och återtändes omväxlande.

— Där går jarlen, tänkte gubben för sig själv. Han har det väl icke så ljuvt, efter vad som spörjes.

I slottets övre våning såg det halvmörkt ut; men det största fönstret, som var belagt med rimfrost, belystes då och då av ett rött flammande sken från en eldbrasa.

— Har de sjukt oppe hos de unga? På själva julafton, eftersom de gjort eld i spisen?

Han återtog läsningen, då det knackade på dörren:

— Ja, du skall få komma in, Lars, om du är lugn och om du lovar att icke tala om — det andra du vet.

Den sinnessjuke domprosten i Oppunda, som av biskopen blivit skild från maka och barn, inträdde nu i cellen.

— Jag vill bara sitta hos dig, Kol, bara sitta lite, för det är julafton.

— Alla dagar äro julafton för oss, ty Kristus födes i vårt hjärta på nytt med varje ny sol.

— Står det i den heliga skrift?

— Ja, läser du den?

— Jag lånar fascikler av kapellanen; men jag önskade aldrig ha skådat den.

— Vad har du då läst, broder, och huru har du läst?

— Senast såg jag Hieronymus' översättning av Salomos predikare, och där stodo följande visdomens ord: »Ty det går människors barn såsom det går djuren, och det går dem båda lika. Såsom djuren dö, så dö ock de, och enahanda anda hava de alla, och människorna hava intet framför djuren!»

Och domprosten slog upp ett fånigt skratt, men biskop Kol häpnade.

— Var står det att läsa?

— I slutet av predikarens tredje kapitel av vulgatan.

— Här har jag septuagintan på grekiska, må vi se!

Han bläddrade i de sjuttio uttolkarna, fann stället och läste. Och när han läst, sjönk han ihop och förblev stum som om hans ande lämnat kroppen.

— Nåå? frågade domprosten skadeglad.

— Herre, föröka oss trona, sade biskop Kol och började läsa om igen. »Och människorna hava intet framför djuren.» Men det är judarnas visdom och icke vår! Det kommer oss icke vid, »ty jag vet att min förlossare lever och han skall på sistone uppväcka mig av jorden. Och fri från min hud och från mitt kött skall jag skåda Gud.» Men du, gå bort, satan, ty du är besatt av en oren ande, som jag skall låta utdriva, om så med eld och vatten.

Nu föll domprosten ihop och började gråta:

— Det var inte mitt fel, jag förstår inte bättre, ser du, broder.

— Vem har pekat på detta för dig? Det finns en kättare och en albigenser här i gården, som sitter och plockar ut agnar och ogräs ur Herrans åker. Är det läkaren, är det magister Isak?

— Jag skulle inte få säga det, kvidde den sjuke prosten.

— Nu gråter du, men du skrattade nyss, ty du förstod inte bättre; du förstod inte att den vise Salomo, som säger att all

"Du är en skräpk, en liknelse," röt prosten.

visdom är fåfänglighet, även menar denna lära vara fåfänglighet, och därför slutar han med denna bekännelse, som du skall hålla i minnet: »Stoftet måste åter komma till jord igen och anden till Gud igen»; och huvudsumman av all lärdom blir den: »Frukta Gud och håll hans bud.»

— Jag söker hålla Guds bud, gentog domprosten, men det står i Guds bud: Vad Gud förenat, skall människan icke åtskilja, och ändock har man skilt mig från maka och barn...

— Är du där igen?

— Ja, ja, jag kan aldrig glömma dem, och denna kväll allra minst; jag fick se dem i morse genom gallret — min lilla dotter, min Agnes, och hon sträckte ut handen för att få en julgåva, men jag ägde intet att ge... Kol, min broder, hav medlidande, släpp mig ut, i kväll bara, denna enda välsignade kväll, du har makt till det, du kan med ett ord... De bor nere i staden hos en faster som är änka efter köpman Holst, jag vet var de bor, ännu är det icke för sent...

Han föll på knä och grät. Biskopen, som trodde sig ha lidit all livets bitterhet, var dock främmande för denna sorg.

— Det är icke barnet du sörjer, det är kvinnan du åtrår! dömde han.

— Det är båda, det är modern och barnet, det är hemmet, det är det högsta, det bästa som vårt usla liv kan bjuda...

— Det där förstår jag inte!

— Därför är du ingen människa heller, röt prosten och reste sig; du är en skräpuk, en liknelse, ett torrt skinn, och det är om dig den vise Salomo talar när han kallar dig ett djur...

Biskopen hade dragit sig mot dörren, ty han fruktade ett anfall, och i samma ögonblick prosten fick fatt en stol för att kasta i huvet på sin obarmhärtige domare, stod denne ute i gången och stängde dörren i lås.

Han skyndade nerför trapporna, förföljd av det rysliga bullret från den instängde.

Nere i refektoriet väntade honom ett bud från jarlen, som anhöll om ett besök, nu genast.

*

Det hade rustats till jul uppe i konungaborgen, och många bjudningar voro utfärdade, men endast till släktingar. Jarlen vågade icke bjuda andra, ty hans bröllop hade väckt missstämning i landet både bland lekt och lärd.

Men när julafton var inne kommo återbud under dagens lopp även från släktingarna.

Jarlen satt i sitt skrivrum om eftermiddagen och räknade de mottagna breven, då drottning Mektild inträdde. Hon lät kalla sig drottning, därför att hon varit en konungs gemål, och jarlen lät det ske, då han därigenom erinrades om att han var kungen.

Fru Mektild var vid denna tid omkring fyrtio år; hatad som drottning, emedan hon var holsteinska, hatad än mer som änka, då hon misstänktes delaktig i mordet på Erik Plogpenning, avskydd såsom svenska jarlens maka, emedan hon lämnat klostret, hade hennes yttre antagit en dyster prägel, som blott förvärrades av hennes gränslösa högmod. Hon hade mottagit svenske jarlens erbjudna hand, endast för att få stöd vid sina stämplingar för Abels tronföljd, men detta blev henne en stor misräkning, enär jarlens makt och inflytande var slut i samma stund han äktade henne, men därom hade hon ännu icke fått full visshet.

— Så ensam, min gemål, började hon, kastande en blick på de många breven som jarlen sökte dölja.

— Jag var mest ensam; den som har inne makten är icke älskad...

— Munskenen frågar hur många bord han skall täcka.

— Hur många bord? Ett räcker.

— Barnen komma väl? Någon gång måste vi ju ses.

— Jag har fått budet från Adelsö, och de kunna vara här när som helst. Mina barn äro väl uppfostrade, och av dem har du som styvmor icke annat än vörndnad att vänta...

— Men du fruktar Sofia?

— Frukta? för din skull, ja! I han ju icke råkats, sedan ... händelsen med...

— Varför skall du påminna?

— Om jag icke gör det, så skall hon, din fränka, med sin

blotta närvaro erinra om detta förflutna — som aldrig kan glömmas; jag såge helst att I aldrig råkades.

— Kommer ärkebiskopen?

— Nej, han uteblir.

— Av vilka skäl?

— Vill du veta't?

— Eftersom jag frågar.

— Nåväl; han fördömer mitt äktenskap, emedan jag blir i släkt med min son.

— Då är Valdemars äktenskap ogiltigt, emedan han är gift med sin syssling.

— De finnas som påstå sådant också.

— Kommer lagman Eskil?

— Han är sjuk.

— Nils Sixtensson?

— Nej!

— Alltså, ingen kommer?

— Nej!

— Men Ivar Jonsson Blå kommer.

— Honom har jag icke bjudit.

— Men jag har bjudit honom.

Jarlen sprang upp från stolen.

— Har du? Med vad rätt?

— Jag ansåg honom självskrivnen som vår giftoman, och för övrigt är han din släkting.

— Den siste jag ville se vid mitt bord.

— Min enda vän...

— Min värsta fiende.

— Han är av konungablod.

— Av Sverkerska och Erikska blodet som runnit ut, men jag är Folkungaätt, och min son desslikes.

— Birger, jarl! Du är icke den jag trodde, och din makt är på upphällningen.

— Min makt? Vad vet du om den?

Mektild pekade på brevhögen.

— Där ligger din makt; en pappershög färdig att kastas på elden! Du lovade skaffa kronan åt mina barn, det kan du inte, ty du har icke en hövding som inställer sig när du blåser i hornet.

Detta var hela sanningen, och jarlen satt förkrossad, svarslös. Slutligen måste han tala:

— Ett ömsesidigt misstag är begånget, det är för sent att rättas; nornorna hade skrivit så; låtom oss ta emot och bära... Jag hör bjällerklang och vapendån — barnen äro här.

— Då går jag att kläda mig, vi ses om en stund när du vill kalla på mig.

Mektild gick ut att söka sina rum; jarlen blev kvar. Hans sextio år som förut skonat honom, syntes nu på en gång ha fallit ner. Den stund han fruktat var nu kommen: den mördades dotter och mörderskan måste råkas. Och så skedde. Steg hördes ute i salen; jarlen samlade sig och gick ut.

— Välkommen, mina barn, hälsade han. — Ordet barn begagnade han med förkärlek för att avvisa alla kungliga anspråk från den krönte.

Valdemar och Sofia stodo där, bleka, upprörda, kastande blickar åt alla salens dörrar, undrande genom vilken dörr olyckan skulle komma. Men den lilla drottningen var blekare än vanligt och hennes ansikte sken av en inre lycka som gjorde henne skön. Jarlen märkte nu hennes välsignade tillstånd och blev gripen både av den glada bebådelsen och av fruktan för mötets följder, som nu kunde bli allvarligare än han trott. Därför gick han emot sin svärdotter, tog henne i famn och viskade:

— Gud välsigne din ingång och din utgång; hoppas på Herren, han skall väl göra't.

Det var första gången man sett jarlen rörd, och han lade sin arm om hennes hals, förande henne fram och åter i den stora salen.

Prinsarna gingo till ett fönster och sågo utåt, för att dölja sin oro.

— Vad skall vi kalla henne? frågade Erik.

— Jag säger styvmor, för det är hon, svarade Magnus.

— Inte kan man säga så, invände Bengt. Jag säger mor, jag.

— Jag säger ingenting, det är bäst, genmälde Erik.

Väntan blev olidlig och jarlen måste lugna den unga drottningen genom att stryka hennes kind med avigan av sin hand, ty att säga något vågade han ej.

Då hördes mummel nere på borggården, slottsporten slogs igen och vapen skramlade.

Jarlen gick till ett fönster, som han öppnade, för att se vad som stod på. Men då rusade den kalla vinden in i salen, släckte några vaxljus och kom de andra ljusen att flämta och röka. Sofia blev uppskrämd och började ropa:

— Ni dödar mig; stäng, jag fryser ihjäl!

Förhängena för fönstren flaxade och sleto sig, bordstacket låg ut som en flagg, rök ikull en stake. Men jarlen hade gått ut på en altan, och där möttes han av folkmassans skrik:

— Ner med danskarna, och danskan!

Ini salen öppnades nu en dörr av tvenne kammarsvenner. Änkedrottningen Mektild syntes i stor galadräkt, blek som ett lik, stelnad av fasa vid de fientliga ropen nerifrån. När den unga drottningen fick se vålnaden av den kvinna hon en gång känt i maktens dagar, rusade minnena över henne, och med utropet: min far! föll hon i sin makes armar, vilken genast bar ut henne med prinsessans tillhjälp.

Då jarlen kom in i rummet var det tomt och halvmörkt.

Drottningen låg sjuk på sina rum, och änkedrottningen hade stängt sig inne på sina.

Det var då som jarlen i sin stora nöd skickade efter biskop Kol från Helgeandshuset, sedan han tillsagt hovmästaren att intet bord behövde dukas i salen, utan stode det var och en fritt befalla måltid på sina rum. Till herr Ivar Jonsson nere i staden skulle bud genast avgå med underrättelse, att det var sjukt på slottet och att julfesten vore uppskjuten.

*

Jarlen satt med biskop Kol om den aftonen och talade samman.

— »Mycket går emot förmodan», anförde biskopen ur Håva-mål.

— Väl, svarade jarlen; ett misstag är begånget, det är för sent att rätta...

— Din härskarlystnad vållade allt...

— Erkänner! Stora krafter reste sig i min själ, och de måste verka; det svaga böjde sig som det skall, och min styrka växte. Icke säger du åt eken, böj dig, ty då brister den; stormen stod han mot, men åskan slog honom...

— Därför ligger du där...

— Endast därför ligger jag!

— I ånger och ångst...

— Ingen ånger, men grämelse! Jag grämer mig, att jag icke fick leva i öppen fejd, utan måste dölja min sanna natur och lisma med fiender. Men det har er kristna tro vållat. När man icke fick slå, måste man ljuga; jag har bett påven om förlåtelse för det som jag aldrig ångrat; så blev jag hycklare; förfädrens ridderlighet har jag förstått: hugg mot hugg, mod och tapperhet, seger åt den starke. Men dessa nya seder som vänt upp och ned på världsordningen, dem har jag aldrig erkänt inom mig; lejon ha blivit rävar, den friske får ställa sig sjuk och den kloke spela dåre för att kunna leva; män låta regera sig av kvinnor...

— Det göra de icke!

— Nej, men de låtsas, och därför är livet förfalskat! Allt är vordet lögn och bedrägeri, förställning och sken. Jag kan icke leva längre; jag har stiftat lagar, som alla kringgå, jag har byggt vad andra riva...

— Vanitas vanitatum vanitas, och se det var allt fåfänglighet, ty du verkade endast för dig själv, din makt, din ära.

— För mig själv, ja, ty jag var mitt land, vi voro ett; och därför var min makt landets, min ära rikets, liksom Birgers huvudstad är Sveriges!

— Du är otrolig, och din vältalighet liknar Odins, ty när han talade funno alla att han hade rätt! Men mig omvänder du icke! Vart går du nu?

— Jag går till Visingsö; där har jag mitt rede, där vill jag dö, och låter man mig hållas, skall jag be min bäste kämpe ge mig nio spjutstyng kring hjärtat, och så skall jag sjungande mitt drapa gå till Odin!

— Dina vägar äro icke mina; gå i frid, Birger, dö som du vill; du har levat som du kunnat; och vad vi båda brutit, ha vi gäldat; jag har lidit, du har verkat; men du, hedning, har kristnat Sverige och dess gamla lagar.

KARL ULVSSON OCH HANS MODER.

MOT DAGENS SLUT stannade en liten skara resande utanför ett hus på Via Panisperna i Rom. Ryttaren i tēten, som av kedjan och sporrarna visade sig vara riddare, ropade uppåt ett öppet fönster men fick intet svar. Då vände han sin häst, strök honom, och med ett maningsrop lät han kampen bulta med vänstra bakhoven på den stängda porten, ett konstgrepp han lärt på tornerbanorna. Då intet svar följde, befallde riddaren sin häst att slå bakut; och nu började ett trummande av järnskor på den murkna porten.

— Inte så, inte så! varnade en yngre riddare med ett tamt utseende och veka later.

Men en kvinna syntes i fönstret.

— Vad är för buller; har de börjat igen med sina rövar-

bragder? Är det Orsini eller Colonna? Har Cola di Rienzi stigit upp ur Tibern, eller manne den helige fadern återkommit ur babyloniska fångenskapen?...

— När ni tröttnat, avbröt förste riddaren, så säg till; ty då vill jag fråga om den ädla och välborna fru Brigitta Birgersdotter, lejon med tre balkar, är hemma?

— Nej, hon har flyttat!

— Har hon — flyttat? Varför har hon det?

— Därför att hon inte betalade hyran.

— Har det gått så långt? — Var bor hon nu då?

— Det vet jag inte, det rör mig inte, och jag ville ha aldrig känt henne.

Riddaren blev något förvånad, men det var hans mor, och därför ville han icke fråga mer; vände hästen och stannade vid gathörnet nedanför Viminalen.

— Rådplägning alltså, god vänner! Var skola vi söka den bortkomna modern? Du Birger, som varit här förr, hos vem kan hon uppehålla sig?

— Jo, kardinal Orsini bör veta var moder finnes.

— Gott! Till palazzo Orsini då! Visa vägen du, lille bror.

— Det ligger ini Marcellusteatern nere vid Tibern, mitt emot Isola Tiberina.

— Avanti!

Truppen satte sig i rörelse, nådde kardinalens palats, och där upprepades frågan hos portvaktaren, som var en beväpnad knekt och avgav svaret med en aktningslös min:

— Frun i fråga har gett sig av till Bologna...

— Var är kardinalen då?

— Tror ni jag står och talar om det för er?

— Vi ska inte mörda honom! svarade förste riddaren, som hette Karl.

Nu slogs portvaktarluckan igen, och därmed började ny rådplägning.

— När jag har ridit häst från Lübeck genom Bologna, så

inbillar väl sig ingen att jag vänder om till Bologna, yttrade sig riddar Karl.

— Men jag måste, svarade riddar Birger, ty jag har givit ett heligt löfte att icke sova under tak förrän jag träffat moder. Och den mig älskar och min mor, han följ mig.

— Discessus! utropade Karl Ulvsson.

Och på hans sida gingo hans två tjänare samt doktor Laurentius Johannis, vilken var regerande konung Magnus Erikssons medikus, måg till fru Brigitta och följaktligen svåger med de båda riddarna.

Efter ett något kyligt avsked skildes partierna, och riddar Karl drog av med de sina att söka ett härbärke, under det den »heliga skaran» vände om på sina spår och ut genom norra stadsporten.

*

Följande dagen sutto riddar Karl och doktorn i ambassadörernas härbärke, inhyt i ett gammalt palats som slopats under sista upproren då Rienzi dödades.

— Är detta Rom? upprepade för tionde gången riddar Karl. En småstad i ruiner med 20,000 invånare.

— Ja, svåger; barbarerna ha ju aldrig gjort annat än skövlut, och sista gången var det våra landsmän norrmannerna från Sicilien som grasserade värst; svarta pesten har hjälpt till, och påvarnas frånvaro i Avignon har icke förbättrat tillståndet.

De resande sutto på gården som var omgiven med kolonader, innanför vilka gästrummen voro belägna. En fontän gav svalka, då hettan om dagen var olidlig. Härbärgets värd, en calabresare som numera övade sitt röveri här inomhus genom att salta räkningarna, satt och sov i ett hörn under pelargången eller låtsades sova, ty han var spejare åt huset Colonna, som var Ghibellinskt eller kejserligt sinnat och fejdade med Orsini, som var Guelfernas eller de påvliges parti.

En liten livlig man med svarta ögon, och vilken kunde

lika väl vara fransman som italienare, inträdde nu på gården. Han syntes förkrossad av värmen; tog genast av sin huvudbonad och gick fram till värden, som han väckte.

— Har ni sett en kartusianer här? frågade han orolig.

Värden sprang upp, igenkännande främlingen, och svarade ödmjukt:

— Nej, signor illustriss —

— Tyst! varnade främlingen, nämn icke mitt namn; det sitter resande där, och jag vill vara okänd! — Nå, har ni sett min vän Francesco P*?

— Nej, signor!

— Då kommer han snart!

Den främmande gick nu fram till fontänen, sköljde bägaren och störtade i sig ett glas kallt vatten. Men som han gjort det, bleknade han och föll.

Doktor Laurentius sprang upp från sin plats, och som han var en stor, stark man, tog han den lille fallne på en arm och bar honom till en marmörsoffa under några lagrar. Han knäppte upp kläderna, kände på handpulsen och hjärtat, skakade på huvudet och befallde den tillstädeskomne värden hämta en läkare.

— Finns inte en läkare i Rom, denna tiden.

— Hjälp mig då, skall jag öppna ådern, jag är medikus.

Värden skaffade ett fat och tillbehör, men ovilligt och oroligt.

— Det är väl aldrig... pesten som kommer igen? frågade han.

— Tyst, och hav ögonen med er! befallde doktorn.

När blod flutit, syntes den lille mannen komma sig, men ehuruväl han blundade ännu, kunde munnen le, av välbefinnande. Ansiktet mörknade dock strax igen, ögonen slogos upp, och den sjuke frågade om det var kartusianern.

— Det är bara doktorn! svarade medikus.

— Vad var det i bägarn? frågade den sjuke.

— Kallt vatten, alldeles för kallt, och det är gift i denna värme.

Den sjuke lugnade sig och betraktade doktor Laurentius.

— Främling? sporde han.

— Från Sverige, Suecia.

— Suecia? Konung Magnus, prins Erik, gift med lilla Beatrix av Brandenburg!

— Alldeles ja. Och prinsessan Beatrix är dotter av Ludvig i Brandenburg, kejsar Ludvig bajrarens son, och hennes mor är Valdemar Seiers syster.

— Då har jag sett henne, sade den sjuke.

— Har herren besökt Suecia?

— Nej, icke Suecia men Brandenburg; jag sändes nämligen i ett statsärende till markgreven...

— Är herren ambassadör kanhända?

Den lille herren log på sitt obegripliga sätt och svarade:

— Emellanåt, tillfälligtvis, men för ögonblicket är jag endast en gäst, som ni, doktor. — Det var en lång resa, ni gjort.

— Fasansfull! Inga människor, ödeland, tomma härbärgen, hästarna döda, ja djuren dogo också i svarta pesten.

— Pesten, ja!

— Har herren kanske bevittnat den plågans framfart här i landet?

— Om jag? Ja, jag var i Florenz då, reste till Neapel, hos drottning Johanna; jag har till och med... min vän Francesco — Petrarca säger så vältaligt: »Ve mig! ve oss! Sorg överallt, överallt fasa! Husen stå tomma, städerna öde, fälten oskötta, vägarna täckta med lik. Fråga historici: de tiga. Fråga läkarna: de stå bestörta. Fråga filosoferna: de höja på axlarna.»

— Vet man nu varifrån svarta döden kom?

— Nu vet man det! Från stora Tartariet eller Sina. Men jorden var sjuk, vattnet, luften. Det började med en stinkande mörk dimma, jordbävningar, översvämningar, torka, eldkulor till och med visade sig och irrstjärnor. Men till Europa kom han då mongolerna belägrade Kaffa på Krim, och när de första

dogo i den angripande hären, så slungade de sina lik med kastmaskiner in i fästningen; och därmed var smittan spridd. Men det var en hemlighetsfull sjukdom; sålunda smög den in en natt i ett karmeliterkloster i Marseille, det var den första november 1347, och tänk er, doktor, innan morgonen voro alla munkar döda utom en. — Nu äro ju munkar visserligen ett särskilt smutsigt släkte, och nunnorna också för resten...

Här log den lille åter och fortsatte:

— Har ni läst en bok, som heter *Il Decamerone*?

— Usch då, men den talar man inte om.

— Vill ni ge mig lite vin, doktor, så skall jag tacka er.

— Med mycket vatten! Det skall ni få.

Doktorn gick att söka värden; men han var försvunnen; han gick in i skänkrummet utan att finna någon; han ropade inåt köket, fick intet svar.

— Huset är öde! meddelade han den sjuke.

— De hörde oss tala om pesten och ha flytt! Då äro vi herrar i huset, och eftersom jag känner stället, skall jag bli värd... Nyckeln till vinkällaren hänger i köket — jag känner alla kokerskor... och deras konster kan jag också! — — Är det en svensker den gästen också?

— Det är en riddare som söker sin moder!

— Ovanligt fall; eljes brukar man söka förlorade söner; jag har själv varit mycket eftersökt som sådan! Sitt nu, go' herrar, så kommer vinet snart... Med mig är ingen fara, doktor, vatten tål jag sämre än vin.

Den livlige sjuklingen gick in i köket.

— Vem kan detta vara? utbrast riddar Karl, som följt med samtalet.

— Vem han än är, så kan vi ju alltid utfråga honom om det ärende som fört oss hit. Han, som umgås i stora världen, måste känna den ärevärdiga fru Brigitta.

— Isynnerhet som min moder varit här i mer än tjugu år, och efter alla landsmäns utsago åtnjuter ett anseende av helighet, som gått kring världen.

Främlingen återkom med en flaska och tre bägare.

— Falerno rosso! Ab Jove principium, börjom med början! och fällda vizir! — Till er välgång och en lycklig utgång på ert förehavande, långväga resande; vem sökten I?

— Efter herren frågar, svarade nu riddar Karl; så frågar jag om han känner en för sin helighet ryktbar kvinna...

— Jag känner endast oheliga kvinnor! Men vad heter hon?

— Fru Brigitta Birgersdotter till Finsta.

— Obekant! Men det finns i kalendern ett irländskt helgon Santa Brigida från sjätte århundradet; om hon lever bör hon nu vara vid en viss ålder. Emellertid, helgonet i fråga som var mycket skönt, på sin tid, och följaktligen efterlupet av manfolk, utbad sig av världsordningen som en nåd att få bli fult, i avsikt att hålla karlarna ifrån sig. Bönhörd stiftade hon ett kloster i Kildar för unga flickors uppfostran samt desslikes en Brigittinerorden som existerar än.

Riddar Karl, som var femtio år och lagman i Nerike, tyckte icke om den lösaktiga tonen, men hans nyfikenhet var väckt och därför översåg han, även därför att hans naturell egentligen låg åt samma håll som främlingens.

— Ni sade, förlåt, att det existerar en Brigittinerorden?

— Ja, så har man sagt mig, och jag skulle personligen icke ha något emot att recipiera bland de unga flickorna.

— Oavsett de unga irländskorna, men ni har alltså icke hört om fru Brigitta från Suecia, som är min moder, med förlov.

— Aldrig! Men Katarina av Siena är min speciella vän, ty hon söker förföra påven i Avignon — att återvända till Rom. Det är visserligen ingen nyhet, ty det har Cola di Rienzi gjort för länge sen, och min värderade Petrarca är sedan tjugu år den ivrigaste predikaren mot Avignoninternatet.

— Har Petrarca...

— Ja, känner ni inte hans latinska brev till Klemensar och Benedikter om återvändandet ur den babyloniska fångenskapen?

Riddar Karl fann sig något bortkommen, ty hans moder hade trott sig ha fött tanken på påvarnas återkomst, och hon

gick dessutom och bar på stadgar till en Brigittinerorden. Men doktor Laurentius syntes tillfredsställd med de upplysningar som vunnits, ty han hade inga skäl att hysa undseende med den av hans konung förhatade kvinnan.

— Hör nu, återupptog doktor Laurentius, kan ni säga oss vad man här i landet menar med galanterie spirituelle?

— Jo, svarade signor Giovanni, därmed menades fordom, mest i södra Frankrike, den kappa, under vilken man dolde la galanterie charnelle.

Doktorn växlade en blick med riddaren.

— Skulle ni vilja förklara oss lite närmare...

— Närmare kan jag inte komma; men ni har hört talas om dessa cours d'amour, kärlekshov, där riddarna dyrkade damerna...

— Dyrkade?

— Ja, de offrade åt dem på kärlekens altare, bar relikier från damernas toalettrum, av de mest otroliga partier, och så vidare; denna gynolatrie upplöste sig i en mycket naturlig desillusion, liksom riddarna, oskuldens och svaghetens försvarare, i våra dagar demaskerat sig som rövare och banditer. Det är denna återgång till ett sundare tillstånd som vi sett utvecklas vid drottning Johannas hov i Neapel, och det är under denna huldrika dames beskydd som den beryktade boken *Il Decamerone* uppstått.

— Men författaren tar ju heder och dygd av alla damer, inföll riddaren.

— Tar? Han visar att det inte finns något att ta, att intet behöver tas, där allting ges så gärna.

— Men han hånar dygden, predikar lasten och kallar de godtrogna och renhjärtade för dumhuvuden!

Nu visade sig i portgången en kartusianermunk, som, när han fått ögonen på signor Giovanni, sträckte ut armarna som om han ville hindra honom att fly ut genom porten.

Signor Giovanni råkade i synbar ångest, men blev förstened sittande.

“Nu dricker jag mitt sista glas...”

— Där är den ryslige munken som förföljer mig! sade han. Kan ni icke få bort honom?

Varken riddaren eller doktorn funno anledning skrida till försvar, då ingen verklig fara hotade.

Munken stod nu vid bordsändan.

— Signor Giovanni, sade han, var icke rädd; jag har bara en hälsning att framföra till er.

— En hälsning? Från vem?

— Från broder Petroni.

— Men han är ju död!

— Just därför vill han skicka er en hälsning, ty ni skall liksom vi alla dö; men hur snart ni måste hädan, det beror på er själv.

— Giv mig ett bevis att Petroni är död, och att hans bud kommer från andra sidan!

— Vänta! Ett bevis! — Får jag viska er i örat?

— Låt gå då!

Munken tog signorens hand, fick honom att lämna sin plats, ledande honom avsides, varpå han böjde sig framåt och talade lågmält en lång stund.

— Det är nog, avbröt signoren; det är mer än jag vill höra; släpp mig, jag tror!

Därpå återvände han till gästernas bord, upprörd och vit i ansiktet.

— Mina herrar främlingar, I han haft den lyckan bevittna en scen, som skulle utgjort den sista eller hundraförsta novellen i Decamerone, om den uppförts lite tidigare. Nu dricker jag mitt sista glas, sista här i livet, ty nu följer jag denne min broder, Ciani, som på oförklarligt sätt fått mitt öde i sin hand. Och om vi råkas igen, så ber jag er glömma vem jag varit för er i denna dag; och han I misstänkt vem jag är, så kallen mig icke vid det namnet, ty jag är icke längre signor utan fra Giovanni från Certaldo.

Han drack ur sitt glas, kastade det i luften, så att det föll i golvet.

Och så gick han med munken.

— Det var ett äventyr, som man endast får på resor, sade doktorn.

— Här i Rom sker ju så mycket underbart; men vem var han?

— Har du inte gissat det?

— Nej!

— Det måste varit författaren till Decamerone.

— Ja, för visso! Tänk, om mor Brigitta fick veta att vi druckit vin med den!

— Nå, vi äro inga helgon, ska icke heller bli! Men vad betydde sista scenen?

— Slutet på en bana! Han lär varit älskare åt konung Roberts oäkta dotter, som han kallar Fiametta, och alltså liksom i släkt med drottning Johanna — det lär vara en kvinna...

— Emellertid, avbröt doktorn, vi få icke glömma vårt ärende, vår konungs uppdrag, och nu måste jag bekänna för dig svåger, att...

— Det behöver du icke, jag har fått samma hemlighet av konungen. Min moders skrivelser mot konungahuset har med rätta förtörnat dem, vilkas goda rykte hon förstört; hennes tjugutreåriga frånvaro från hemland och familj, hennes kringstrykande äventyrliga liv med dottern, min syster Katarina, har väckt anstöt, och nu är det efter vår fars död min plikt som familjens huvud att söka avstyra vidare förargelser, och med användande av alla medel, alla.

— Låtom oss då skiljas på, sägom tre dagar; må vi kunskapa var på sitt håll och sedan råkas, här eller annanstädes, så få vi granska och sälla vad vi inhöstat. Här stanna vi icke!

— Alltså: uppbrott! Och återseende!

*

Riddar Karl Ulvsson hade gjort bekantskap med unga herrar i Rom, däribland en av familjen Colonna, som ju var kejsarlig och därför hatade allt som kom från de påviska Orsini; men

den svenske riddaren tillhörde intetdera partiet, och var lätt att umgås; blev därför inbjuden till Colonnas villa utanför Rom men glömde icke sitt ärende bland unga adelsmän och courtisaner. I tre dagar hölls en backanal i fornmöresk stil, varunder Karl Ulvsson fick kunskapa; och på fjärde dagen tågade sällskapet in i Rom med damer och tillbehör. Den överståndna pesten hade nämligen efterträtts av en lust att leva som yttrade sig i vilda utsvävningar; staden var övergiven för sommarhettans skull och det bullrande sällskapet passerade den lilla kyrkan San Prassede i närheten av Santa Maria Maggiore. Riddar Karl hade stannat efter med sin dam, vars häst krånglat, emedan en sadelrem råkat i olag. Riddaren steg av för att spanna om remmen, men hur han bar sig åt, så ville icke söljan bita i lädret. Damen blev otålig:

— Skynda på då, Carlino, Carlaccio! manade hon.

— Det är förgjort, förhäxat, svarade kavaljeren. — Det är alldeles som om någon såge på mig med onda ögon.

— Jettatura! skrek courtisanen. Där står häxan, vi känna henne väl.

— Var står hon?

— Där vid kyrkdörren och tigger!

Hästarna började krångla båda två, och ville icke gå framåt, skyggande för kyrkdörren.

— Låtom oss gå till fots, föreslog riddaren och lyfte damen ur sadeln. Hästarna hitta nog hem själva!

Med sin dam under armen gick riddaren framåt gränden och skulle just förbi kyrkan, då en gammal men välklädd kvinna räckte fram handen att tigga. Courtisanen drog sin kavaljer i armen, varnande:

— Giv icke häxan något, hon har onda ögat!

Häxan måtte ha hört, ty hon svarade genast:

— »Tre ting äro mig svåra att känna och fyra kan jag icke utforska: Örnens väg på himmelen, ormens väg på klippan, skeppets väg i havet och mannens väg till kvinnan.»

Riddaren såg upp, ty han kände rösten; och i detsamma släppte han courtsanen, stod stum och förkrossad.

— Är det du, min moder! Efter tjugutre år, och jag finner dig åter som tiggerska.

Fru Brigitta dolde sitt ansikte i änkedoket hon bar, ty hon ville icke se styggelsen.

— Rösten är min sons, men vem är denna kvinna?

— Ja, kära mor, hustrun har jag hemma, och när jag är på färdvägar, går jag vill ibland; men bättre det än brinna i stumma synde!

Damen hade flytt; mor och son stodo där, främmande, kalla. Slutligen hämtade sig den gamla.

— Du mitt sorgebarn, jag vet vem som skickat dig hit, och dina tankar har jag redan sett; jag ser nämligen vad människor tänker, och du tror jag är en tiggerska...

— Den tanken uttalade jag nyss, så det var icke svårt att gissa.

— Men du misstager dig, ty jag samlar endast allmosor åt ett kloster. — Vill du nu följa mig hem, så skola vi tala? Vi ha nog mycket att säga varann. Du och din kung, åsnan med harhjärtat, ni tror att jag förlorat minne och förstånd, och du är skickad att speja på mig, det är doktor Laurentius också, han går bakom oss nu och lurar, jag har inte sett honom, men jag känner att han går där...

Riddar Karl vände sig om, och doktorn gick verkligen där på ett stenkasts avstånd. Denna fru Brigittas förmåga att både läsa folks tankar och förnimma människors närvaro var känd, och dessa hennes färdigheter, jämte flera andra, såsom att skilja vän från fiende genom lukten, hade nog bidragit att giva henne ryktet vara häxa.

Riddar Karl skulle helst ha slutit sig till doktorn för att få höra nytt, men denne försvann i en tvärgränd, och moderns myndighet övade en oemotståndlig makt på honom.

Vid Campo dei Fiori eller Blomstertorget stannade de framför ett litet hus.

— Stig in, min son, sade gumman, men torka dig om fötterna, vi ha skurat, jag ser där är främmande för övrigt, biskop Alfons är min synnerlige vän, han är hemma i Spanien eljes, och ingen förstår mig så som han, men nu håller han Katarina sällskap; de ha fått vänta på mig.

De hade inträtt i en försal liknande ett klosterkonvent med svarta bord och bänkar, krucifix, altare och bokpulpet.

Systemen Katarina, den sköna blonda, hälsade stelt och främmande på den världslige brodern, som skarpt hade klandrat henne att hon övergav sin man och sitt land för att söka en fåfäng ära i främmande omgivning.

Den spanske biskopen Alfons, med vilken Brigitta levde i galanterie spirituelle eller andligt äktenskap, var en skön svart herre med världsligt yttre, och han mottog den främmande riddaren överlägset, nästan högfärdigt.

— Ni talade om den nya ryktbarheten, började fru Brigitta vändande sig till de hemmavarande, om Katarina från Siena, kan jag se. Ja, nu känner jag henne, råkade henne i San Prassedes sakristia, men utan att vilja förringa hennes värde som helig person, må jag bekänna, att hon föreföll mig icke vara samma andas barn som jag.

Biskop Alfons syntes i dag riden av motsägelstens anda, eller ville han begagna den heliga från Siena för att hålla fru Brigitta nere, nog av, han tog sig för att plädera den italienska sierskans sak.

— Min ädla väninna, började han och strök fru Brigittas hand, den unga Katarina av Siena är mycket, mycket långt kommen på helgelsens väg, och dina restriktioner vid hennes bedömande synas mig icke dikterade av kristlig kärlek. Tänkom oss, mina vänner, denna Kristi brud avlade det eviga kyskhetslöftet vid åtta års ålder...

Riddar Karl, som man negligerat, satt i ett hörn och höll på att somna, men han måtte just nu ha Erinrat sig den lustige Giovannis uppbyggliga samtal, ty han dolde sitt ansikte med ena handens fingrar...

— Och, fortfor spanjoren, sedan den tidigaste ungdomen har hon endast levat av örter, aldrig ätande kött...

— Ja, bröt fru Brigitta av, det där ha vi hört...

— Vänta lite, vänta; men numera äter hon aldrig någonting!

— Vad lever hon på då?

— Hon lever endast av nådemedlen som hon anammar tre gånger i veckan. Men därför kan hon också med skäl kalla sig Kristi brud, och hon har bytt hjärta med Försonaren, med den verkan att hon blivit benådad med de fem sårens tecken...

— Det såg jag icke...

— Men, mina vänner, denna ängel, ty det är hon, har redan som ung upptäckt det farliga missbruket av tungan, och därför talar hon aldrig...

— Är det åt mig det där? Du är älskvärd i dag, min Alfons, men gå på du, jag kan tåga.

— Hon talar aldrig annat än vid bikten.

— Skriver hon då?

— Ja, hon skriver, och därför behöver hon icke tala; hon har redan skrivit fem band, och däribland innehållas hennes brev till den helige fadern i Avignon...

— Jaså, hon håller på med det också?

— Med uppmaningar att återvända till Rom.

— Har inte Francesco Petrarca också hållit på med den saken?

— Jo, han var den första och största!

— Du glömmmer en till... gissa vem?

— Jag har icke glömt dig, min väninna, men jag ville pröva dig. Du höll icke provet, du föll för högmodets dämon, och för avundens! Avunden är din skötesynd! Fy, Brigitta, fy! Gå nu i skamvrån och straffa dig.

Den sjuttioåriga kvinnan lydde som ett barn; hela hennes liv hade varit en oavlätlig kamp mot ovanligt dåliga anlag; hon kämpade, men föll regelbundet tillbaka, straffade sig, och återföll.

Nu gick hon till pulpeten, tog fram något ur lådan och stoppade i munnen.

— Där har du, elaka tunga, för ditt tanklösa sladder.

Det var den äckligt bittra gentianan eller baggsötan, varmed hon tuktade sin tunga.

Därpå tände hon ett vaxljus, och sedan detta brunnit en stund, blottade hon sin arm och lät vaxet drypa på densamma.

— Där har du för din avund, du stygga Brigitta; där har du för ditt högmod, och där för din olydnad. Nej, se Karl sitter och sover; mitt sorgebarn, min förlorade son.

Karl sprang upp, ruskade sömn och rus ifrån sig och ställde sig vid öppna fönstret, som vette åt Blomstertorget.

Där fanns något som ådrog sig hans ivriga uppmärksamhet, och det märkte fru Brigitta, vilken dock trodde det var blomsterflickorna.

— Vad ser Karl efter? frågade hon.

— Icke det du tror; jag ser en hop unga herrar som stå i rader och betrakta detta fönster, och de bära blommor i händerna.

— Jaså, de stå där ännu.

— Är det min syster de vänta på, så skall jag snart avfärda dem, utbröt riddar Karl och slog på svärdet.

Fru Brigitta stängde fönstret och innanluckorna, så att det blev halvmörkt i rummet; och vändande sig till dottern:

— Du skall klippa av ditt hår, och jag skall sota dig i ansiktet; så upphör detta löpande. Är det icke som om jag ägde en tik i huset? Natt och dag sitter det ungherrar i rader utanför och med hängande tungor...

— Stilla din vrede, Brigitta, sade spanjoren; och låt mig nu gå; du har att tala vid din son.

Biskopen reste sig och gick åt dörren. Fru Brigitta följde och tog ett ömt avsked som icke var moderligt åtminstone. Därpå återvände hon och intog platsen vid kortändan av bordet som om hon sutte domare.

— Nå, Karl, började hon, säg om ditt ärende.

— Får jag göra en fråga först: Vilka avsikter har du med din vistelse här?

— Att tjäna Gud!

— Det gjorde du lika bra hemma i ditt land; och bättre, ty du har försummat dina modersplikter då du satte ut dina små barn i kloster, skiljande dem från föräldrar och syskon.

— Jag har högre plikter dem du ej förstår.

— Jo, jag förstår att franske kungen skrattade ut dig, när du skickade biskop Heming för att läxa upp honom därför att han förde krig mot England; men du förstår icke att fransmannens krig är heligt krig, då han söker befria sitt land från främmande inkräktare.

— Skrattade han?

— Ja, han skrattade.

— Då skall jag straffa honom!

— Men när du straffar konungar, så skall du icke använda förtal och lögn. Det var du som med dina falska profetior narrade konung Magnus till ryska korståget, och när det misslyckades, så förtalade du honom.

— Vad vet du om mina profetior?

— Jag vet att du siat det Magnus' efterträdare fanns infödd i Sverige. Nu fanns han i Mecklenburg likvisst och heter Albrekt.

— Du känner icke min ställning och mitt rykte härute i stora världen, och du underskattar din mor.

— För tre dagar sedan visste jag icke, men nu vet jag. Jag vet att folket anser dig vara häxa, att de förföljt dig på gatan, och att ungherrar löpa efter din dotter; att du gjort dig löjlig med dina straffpredikningar mot påvarna i Avignon, vilka den store Petrarca hållit före dig. Jag vet att ditt oskyldiga förhållande till biskop Alfons givit anledning till vanvördigt tal; du är sjuttio år och leker galanterie med en man; det är mig vidrigt och alla andra en galenskap. Men jag vet även att du söker bekräftelse på din egen ordensregel för Vadstena kloster.

Nu vet du att inga nya klosterordnar få stiftas, därför söker du kringgå detta förbud genom att få din regel in under augustinernas. Att munkar och nunnor bo tillsammans har alltid visat sig medföra olägenheter dem du känner, men du vill att abbedissan skall härska över män, och det är kärnan i hela din själviska strävan. Härska, trampa, det var hemligheten i ditt liv. Och nu bör du veta att du där hemma är misstänkt eftersträva kronan för din släkt, att du konspirerar mot konung Magnus, genom dina uppenbarelser, där du bland annat talar om hans fula frejd, då det är du som förtalat honom. Men ditt högmod, ditt andliga högmod har även väckt tvivel om du äger ditt fulla förstånd. — Ja, din klosterregel säger du vara »direkt och uteslutande dikterad av Kristus, medan alla föregående regler skrivits av människor». Menar du dig vara heligare än Sankt Bernhard, då får du ändra ditt leverne och framför allt din inre människa, om du kan; och eftersträvar du beatifikationen, som här påstås, så bör du lära dig kristendomens första och enklaste dygder: sanningskärlek, ödmjukhet och lydnad. Nu har du fått mitt ärende, mor, och nu kan du begrunda vad du hört.

— Jag har icke hört ett ord, svarade sierskan; mina öron äro skyddade för allt oheligt och fåvitskt tal; ty dem renom är allting rent...

— Nej, den smutsige kan icke se smutsen, utan finner allting rent.

— Emellertid gör du dig i ordning och följer på resan till den Heliga graven.

— Nej, det gör jag inte, mor; men till Neapel skall jag följa min syster för att vaka över hennes ära...

— Hörde du inte vad jag sade! Du skall till Heliga landet och korsfästa din gamla människa, eller...

— Du vill väl icke ge mig ris heller?

— Nej, du skall dö!

Riddaren Karl, som under denna sittning lärt moderns stridskonst, att icke svara på tal, begagnade lärdomen.

— Alltså: när syster reser till Neapel, så sitter jag upp på min häst; jag är nämligen inbjuden till drottning Johanna, som lär vara ett intagande fruntimmer.

— Är du?

— Ja, genom familjen Colonna.

— Känner du den skurkfamiljen?

— Inte så grova ord, heliga kvinna; Orsinis rykte är icke bättre.

— Han umgås med Colonnas, sin mors fiender! Förbannad vare den stund jag födde dig!

Nu vaknade Katarina ur sin dvala och sprang upp.

— Banna icke, du hädar Gud; om någon hörde oss! Du ser ut, mor, som en furie; ni får icke tala så, jag kan icke lida höra...

— Vill du råka din svärson, doktor Laurentius? avbröt riddar Karl.

— Nej, inte den spejaren, kvacksalvaren, charlatanen...

— Väl, så skall jag se honom! Och nu är mitt ärende framfört. Farväl!

*

Doktor Laurentius och riddar Karl sutto åter tillsammans i härbärget, som återfått sin värd, sedan pestryktet dött bort.

— Summa summarum, sade doktorn, med galna kvinnor är ingenting att uträtta. Hela fru Brigittas strävan har intet för landet eller mänskligheten att betyda. Påvarna sitta i Avignon, därför att Frankrike vill ha dem där, för att kompensera tyske kejsarens makt i Rom, och när den helige fadern är så gott som fången är det icke så lätt att flytta; för övrigt trivas de gott på platsen. Vad gummans kloster beträffar, så är det i sig självt onödigt, enär vårt land är översvämmat av dessa latmaskar, och både albigenser och valdenser ha lidit martyrdöden för sina uppror mot dessa överflödiga institut, vordna överflödiga sedan vi fått universitet i alla länder. Men huvud-

saken för henne synes vara att få härska över män; chevaleriets kvinnokult har hon tagit på allvar och nu skall det förhatade könet bokstavligen ligga under härskarinnans fötter. Om hennes uppenbarelser, som mest innehålla elakheter och ineptier, är meningen här, att språk och stil äro ur bibeln, ur Taulers, Susas och Eckharts fatabur; hennes biktader Mattias har också översatt större delen av skriften — gumman kan inte latin. — Om hon blir kanoniserad en gång, vete fan, men omöjligt är det icke, om hon har lika mycket pengar som vänner. Artigheten mot könet är alltid att bygga på, och pandarer mer eller mindre eteriska finnas alltid tillhanda. Men att hon njutit kärleken allt sedan hon var fjorton år, celebrerat coitus framför åtta barn, borde väl ligga emot helgonförklaringen; dock, som sagt, artigheten mot könet och det där; och en åsna finner alltid andra åsnor som beundrare. För tillfället stå dock icke hennes utsikter högt, ty hon faller alltför ofta för små frestelser att gå ut i sällskapslivet, till och med på dans, någon har sagt på jakt; men kommer hon till Heliga graven, så är ett gott stycke vunnet, ty Birger skall slås till gravriddare där, och sedan har hon förspänt.

— Alltså, låtom gumman hållas så länge hon är oskadlig. Jag följer till Neapel för att roa mig, och du återvänder hem. Kostligt vore i alla fall om jag skulle bli son till ett helgon; varifrån har de fått det där, att förguda syndiga människor?

— Det är hedendomen, gammal romersk hedendom. Apotheosen minns du, ända ifrån Romulus som blev förklarad gud, ända till uslingen Domitianus... Om jag skulle skriva mina uppenbarelser, så skulle jag skildra världen som ett dårhus eller ett helvete...

— Och om jag blev förklarad helgon, svarade riddaren, så skulle jag stiga ur graven och bevisa med ord och gärningar att jag intet varit.

— Du vet icke var du slutar! Minns du vår vän signor Giovanni Boccaccio från Certaldo; han är präst nu!

— Kors, är han präst! Ja, man kan aldrig veta!

Svågrarna skildes, den ene för att fara åt norr, den andre åt söder.

*

Fru Brigitta hade föreställt sina barn för drottning Johanna i Neapel. Denna var nu över sina fyrtio år, skön ännu, kvick, bildad, älskvärd och med en indolens i väsendet, som påminde om en god människas överseende med mänskliga svagheter.

Riddar Karl hade genast fattat eld, i stället för handen råkat kyssa munnen, och detta hurtiga, barnsliga beteende hade särdeles behagat drottningen. Men fru Brigitta fick en annan syn på saken, då hennes Karl var gift för tredje gången och även drottningen var gift, för tredje gången, med Jakob III av Mallorca. Men ögonblicket var olämpligt för ett strängare uppträdande, ty fru Brigitta åtnjöt drottningens beskydd, hade mottagit penningar av henne och ägde löfte få följa ett neapolitanskt krigsskepp till Jaffa. Detta var emellertid en oförutsedd fara, som måste bekämpas. För dottern Katarina var numera intet att frukta, ty modern hade klippt av hennes hår och låtit solen bränna hennes hy, så att hon liknade en tatterska utan ett spår av den förra skönheten.

Med sonen började hon nu en varningspredikan i klostret Santa Croce där de voro härbärgerade. Men han förklarade ingen fara vara å färde, och han hade lovat bevista aftonens fest i Castel nuovo, där man för övrigt gav fest varje afton året om.

Modern låg på knä för Karl och bad honom stanna hemma, men han gick likafullt.

Castel nuovo, grundlagt av Karl I, låg vid stranden, med borgen på en höjd och trädgårdarna i terrasser med marmortrappor ända ned i sjökanten. Palatset, en öppen romersk villa med kolonnader, låg på första terrassen, där orangerna stodo högväxta med sina svarta löv och gyllene frukter. Den andra terrassen var rosornas, den tredje var palmernas; den fjärde

var blomstersängarnas, där nejlikor och liljor härskade; på den femte växte endast vin och meloner, och på den sjätte granat-träden.

Nu om aftonen rådde vindstilla, men havet gick i sakta dyningar; månen stod lågt men fullgången; och i sydost rökte Vesuv, och det pinjeliknande molnet var på framsidan belyst av månskenet, men underifrån av kraterns röda eld.

Drottningen hade visat riddar Karl sina hängande trädgårdar, och hans barnsliga beundran av allt det nya intog hans dame; men han sade icke bara artigheter utan gjorde anmärkningar på det han fann bristfälligt eller eljes misshagligt.

— Ni är skön, mycket skön, sade han till exempel, men era ögon kunde varit något större; och ni skulle icke bära det blåa bandet i ert svarta hår. Er fot har jag sett, den är som ett barns, men era anklar har jag icke kunnat skönja ens i trapporna...

Drottningen skrattade och visade både anklar och smalben.

— Säg något ont emot dem, och jag får tio riddare att bryta lans för dem!

Riddar Karl erkände villigt den oförlikneliga skönheten och förklarade sig själv redobogen att simma över till Capri om hon fordrade detta vattenprov.

— Här är paradiset! utbrast den förtrollade riddaren.

— Och där är helvetet! svarade Johanna visande på Vesuv.

— Tror ni verkligen där är...

— Ja, visst är det! De gamla kände icke berget som eldsprutande, ty det började först kasta eld år 79, eller samma tid som Titus blev kejsare, han som förstörde Jerusalem.

— Tror ni verkligen...

— Ja visst tror jag, och dit komma alla onda människor.

Detta sade hon fromt, barnsligt som om hon aldrig gjort ont. Riddaren, som icke lärt behärska sitt ansikte, betraktade henne alldeles som om han visste det hon mördat sin förste man, Andreas av Ungarn, men det förstod Johanna, och svarade själv på den frågande blicken.

"Och där är helvetet!" svarade Johanna visande på Vesuv.

— Ja, jag vet vad ni menar! Att jag dödat min förste man! Nåja, det gjorde jag, men jag rådde icke för det; en ond ande väckte mitt hat, och så skedde det. Men ni skall veta att jag ångrat mig, fick lida mycken oro, och slutligen fick jag förlåtelse av påven — erlade böter, det var hela Avignon som var mitt; men påven Klemens låtsades köpa det, jag fick aldrig betalt, så att det är ingenting att tala om vidare; nu sover jag lugnt om nätterna, och Gud har förlåtit mig. — Har ni aldrig gjort något ont?

— Nej, svarade riddaren enkelt, inte vad jag vet. Och bara jag får äta och dricka ordentligt om aftonen, sover jag som en gris.

Drottningen skrattade:

— Tänk vad vi två skulle trivas bra ihop!

— Men ni är ju gift, människa!

— Man kan skiljas, svarade Johanna; och för resten...

— Jag är också gift...

Drottningen blev betänksam.

— Påven ger dispens... upplyste hon.

— Nej, tack! svarade riddaren. Men var är kungen då?

— Min gemål? Jag vet inte; ute på äventyr! Ser ni, vi tar det inte så strängt som ni, och i Avignon har vi lysande föredömen...

Riddaren hade flera gånger under samtalet kastat sina blickar inåt palatset för att se efter om gästerna samlats; men han såg inga; där var tomma salar.

— Ser ni efter gästerna? frågade Johanna; det kommer inga; ni är min enda gäst denna afton.

— Men vad skall folket säga om det?

— De säger ingenting, och de känner mig! — Men där kommer verkligen en, jag vet vem det är, han har nyckeln till lilla porten; giv mig en kyss innan...

— Jag tror mig också känna honom; är det icke signor Giovanni Boccaccio?

— Var har ni råkats? Talte han illa om mig?

— Vi träffades i ett härbärke, där en munk hämtade honom...

Den lille mannen trädde nu fram, men han var klädd i en dräkt som kunde vara en abbés.

— Förlåt, härskarinna, sade Giovanni; jag kom endast för att säga farväl, tacka er för det som varit och önska er att ni måtte förändra era tankar i samma riktning som jag.

— Vart skall du gå, stygge Giovanni?

— Till Florenz, att föreläsa...

— Ångrar du då din vackra bok Decamerone, som du skrivit för mig?

— Ångrar icke; men allt skall ha sin tid; denna bok har haft sin, och nu kommer andra böckers tid, allvarligare som mannaåldern...

— Du har skickat mig Il Corbaccio; jag har läst den, men utan nöje; du är elak mot kvinnorna som skänkt dig så mycken glädje, och du predikar mot den sinnliga kärleken; vad menar du med det, min stackars vän?

— Jag menar den kärleken, som icke var Dantes till Beatrice eller Petrarcas till Laura...

— Det är sant, det är mycket vackert, och jag har ofta önskat vara föremål för en så upphöjd känsla, men jag är kanske icke värdig den...

— Ni, min drottning, har, utan att veta det, varit länge föremål för en sådan hög känsla...

— Nej, nej, vem har kunnat älska mig så, en stackars liten kvinna?

— Det har jag! svarade Giovanni och störtade på knä.

— Du, du, kära gosse, och jag har intet vetat; men din Fiametta då?

— Det var något annat! Och därför övergav jag henne och hon mig.

— Kom, Giovanni, skall du kyssa mig på kinden, men sedan får du gå!

— Det vill jag inte; endast tänka på er!

— Hör ni, riddare, han har älskat mig som Laura, utan att jag vetat det, så lustigt! Men det är stort och vackert! Varför kan det icke alltid vara så! Farväl, Giovanni, nu får du gå, ty vi skola ro på sjön; glöm mig icke i dina böner, vi råkas en gång hos Gud i himlen, som förlåter oss våra synder såsom vi förlåta dem oss äro skyldiga. Gå nu, min vän, vi ha lite bråttom innan månen sjunker.

Giovanni gick, utan bitterhet, utan avund, utan saknad, och han medförde sin kärlek till denna kvinna, som han älskat i hennes barnslighet, hennes omedvetenhet om skuld och synd.

Men riddaren och drottningen gingo ner till stranden och stego i en gyllene drake, ensamma, utan tjänare eller upp-vaktning.

Båten gled och månen sken; drottningen talade och riddaren rodde.

— Är det vackert? sporde hon.

— Ja, naturen är alltid vacker, och här är så skönt att himlen icke behövde vara skönare för att locka.

— Icke sant? Men det är som i ett landskap av en mästare, däri en klåpare målat in figurerna; människorna äro fula, hur kommer det sig, då naturen är så härlig? Är det samma en som skapat båda?

— Ja, det lär ju vara. Livet är icke vackert, ni har rätt, och människorna bara plåga varann, lura på varandras fel, vänta på varandras fall; och det är icke nog för ens lycka att det går en själv väl, det måste även gå illa för andra, att man må ha det riktigt gott.

— Icke sant, ja. Det är nog så tyvärr! Jag har icke alltid varit i goda förhållanden; i tre år var jag borta härifrån och levde i Provence, min svåger, dåvarande, ungraren kom ju hit och intog borgen; sedan var det oroligt och eländigt; folket är alltid missnöjt och tycker inte om att man regerar; därför regerar jag så lite som möjligt, och när jag roar mig, ser de helst.

De hade nu kommit ut ett stycke från land, dock skyddade av hamnarmen. Calvarieberget, förut osynligt, bortskymt av

borgen, steg nu fram i månskenet, och de tre oerhört stora korsen tecknade sig mot himlen. Kristusbilden lyste vit från korset, vid vars fot stodo bilderna av Maria modern och Magdalena.

Drottningen betraktade en stund den hemska tavlan, varpå hon bad riddaren bemärka om där icke fanns folk uppe på berget.

— Jo, vid alla helgon; där kommer ett tåg nunnor med facklor uppåt åsen!

— Nu stanna de och ställa sig i rad med ansiktena hitåt.

— Det ser ut som om de siktade oss, eller slottet åtminstone.

— Alldeles som de ville tala oss till.

— Nu falla de på knä och sjunga, jag hör ända hit att det är en litania...

— Låt oss ro nedåt Posilippo, jag lider av det där; kan ni se om de bära kors också?

— De bära korset i ena och facklan i andra handen.

— Då äro de från Santa Croce, där er mor härbärgeras.

— Min mor! Aldrig får man ha någon glädje ostörd! Jag vet hennes förehavanden och känner hennes tankar ända hit; det gör mig beklämd, vi få ingen fröjd i denna afton; tror ni de sett oss?

— Min båt är känd, och jag fruktar Giovanni är med i det spelet.

— Det känns alldeles som de sköt på oss med bössor; fryser ni inte?

— Jag vill kvävas snarare; blir förstenad, stum...

— Då vända vi om! Tänk att människor kunna vara så elaka och störa ett oskyldigt nöje. Nu måste vi vända, eljes väcker de storm, de har en nunna därinne som kan trola; hon kan allting!

— De säger att min mor fått Tibern att gå tillbaks i sin fåra nu vid sista översvämningen; är det sant?

— Er mor är häxa, det vet alla, och därför är hon mycket fruktad.

— Kan de trolle gott också, de där?

— Nej, bara ont; men det kallar de gott; jag förstår dem inte. Gud är ju snäll och förlåter allt, men de där förlåta aldrig; kanske de äro de yttersta, fastän de tro sig vara de främsta; de visa äro ju dårar, säger skriften. Ja, de äro icke goda, och ingen älskar dem! Se, nu börjar sjön gå, de kan dränka oss om de vill, ro fort i land!

*

Uppe på Calvarieberget hade nunnorna från Santa Croce gått ner, men fru Brigitta stannade. Invid bilden vid korsets fot, mater Dolorosa, bad hon till Gud att han skulle taga bort hennes son ur livet, hellre än han skulle bli till förargelse och förlora sin själ. Det var hennes sista ord.

*

Dagen efter låg riddar Karl sjuk i härbärgat. Drottningens läkare, som skötte honom, kunde icke finna annan sjukdom än tvinsot. Leda vid mat och dryck nedsatte krafterna, och den jättestarke mannen förtärdes, upplöstes och förlorade lusten att leva. Drottningen ville besöka honom, men när hennes vilja blev spord, flyttades den sjuke en natt, under djupa sömnen, till ett lanthus på vägen till Posilippo, där han hölls dold.

När fru Brigitta fick veta att slutet nalkades, då först gick hon till den sjuke sonen.

Riddar Karl låg i sin säng med ansiktet mot öppna fönstret, varigenom han kunde se muren av kungliga palatset, topparna av de fruktbärande orangerna och röken från Vesuv.

Timglaslet stod vid huvudgården, sandkornen silade; men den sjuke väntade, icke att livet skulle förrinna utan att hon skulle komma, hans hjärtas utvalda. Han hade skickat henne många bud, vilka icke blivit framförda.

Nu om aftonen hade han vaknat ur en slummer och kände en doft av blommor; han reste sig i bädden, såg en kvast

av rosmarin vid huvudgården och konturen av en kvinna som stod för ljuset.

— Älskadel! viskade han och sjönk tillbaka, utmattad av sinnesrörelsen.

En kallsvettig hand fattade hans, en röst talade hårt, han såg att det var modern, och då vände han sig mot väggen.

När fru Brigitta märkte den fasa hennes närvaro framkallade, greps hon av smärta; och då hon såg hur den nyss så kraftige mannen tvinat ihop till en barnkropp, fattades hon av ånger och förtvivlan.

— Min son, sade hon, du får icke dö.

Hon lade händerna på hans hjässa, hans panna, hans bröst; hon bad tysta böner; gav honom en drogue hon medfört och satte sig sedan vid sängkanten, talande:

— Du skall icke vara mig gramse, att jag slagit dig med helsot, jag ville endast rädda din själ.

Den sjuke, som återfått något kroppsvärme och livskraft, svarade:

— Vad högmodas du, arma mull och aska; liv och död stå i Herrans hand. Du hade ingen makt över mig, vore hon dig icke given ovanefter; men ett förbråkat rö skall han icke sönderbryta och en rykande veke skall han icke utsläcka.

— Tala icke hårda ord vid din moder, ingen annan har älskat dig så som hon.

— Fruktsvärdas moderskärlek, du har ätit dina barn, som hedningarnas gud. Du berövade oss far, mor och hem, när du drog länder och rike omkring för din ärelystnads skull; du satte ut mina små syskon, skiljande dem åt; vet du var de finnas nu? Har du frågat efter dem? Två äro döda, det vet du kanske icke!

— Straffa mig, jag förtjänar det; säg mera ont, det lisar!

Riddaren syntes ha mottagit nya krafter av moderns närvaro, och den hemlighetsfulla sjukdomen tycktes hävas. Därmed mildrades hans sinne, och han fick medlidande med sin bödel.

— Gråt icke, mor lilla, du vill nog väl, men gör så illa;

du är ett oförståndigt barn, det är jag med och vi alla, men vi ha en förståndig fader i himmelen som leder alla våra dårskaper till en god utgång; snart är jag uppe igen...

— Tror du att du kommer upp, att du blir frisk? Då skall jag tacka Gud att han lyftat denna skuld från mitt samvete; ser du, Karl, jag visste icke Herren skulle höra min bön så, på det sättet, så snart...

— Du har önskat livet ur mig, mor? Nåväl, du har givit mig livet. det är ditt, tag det åter!

— Nej, vid himmelens Gud, du skall leva, han vill ingen syndares död utan att han omvänder sig och bättras.

Så blevo de vid, straffande och tröstande varandra, tills fru Brigitta gick, med löftet att låta hålla en midnattsmässa för sonens tillfrisknande.

*

Följande morgon vaknade riddar Karl, till utseendet frisk, och när modern kom på besök, fann hon honom sittande i sängen.

Då tackade hon Gud som bönhört henne, och hon gladdes i sitt hjärta vara befriad från skuldbördan att ha dödat en människa i sina tankar. Detta kallades önskesynd eller viljesynd, och straffet var lika med det för dödssynd.

Sonen var med återvändande krafter vorden densamme som förr, skämtade och gladdes.

— När skall du resa till turkarna, mor? frågade han.

— När du följer! svarade modern.

— Det gör jag aldrig; men akta min syster för turkarna, de äro giftaslystna och räkna icke sina hustrur.

Fru Brigitta älskade icke sådant tal, och hon började så sakta att ångra det hon återkallat sonen till liv och hälsa.

— Jag tyckte mer om dig i går, sade hon. Döden gav dig in en hälsosam skräck, men nu är ditt världsliga sinne tillbaka. Den som kommer vid tjära, han besmittar sig därav, och du behöver en stark eklut för att bli ren.

— Angrar du redan din ånger, moder? Din vrede står som en stank i rummet och gör mig sjuk; låt kärleken råda och jag är åter frisk.

Nu hördes en röst utanför fönstret:

— »De som höllo vakt vid murarna, slogo mig, stötte mig och lyfte min slöja. Jerusalems döttrar, jag besvär eder: finnen I min vän, så sägen honom att jag är sjuk av kärlek.»

Riddar Karl lyssnade; hans anlete sken upp och han svarade:

— »Kom med mig från Libanon, min brud, fly bort från Amanas spets, från lejonkulorna, från leopardbergen. Mitt hjärta har du tagit, min syster, min brud!»

Rösten svarade:

— »Vart är din vän gången? Vart har din vän vänt sig? Vi vilja söka honom med dig!»

Fru Brigitta hade känt rösten; hon stängde fönstrets luckor och hastade till dörren att rigla den, då hon hörde steg ute på förstugans stenar.

Nu knackades sakta, milt, hopplöst och drottningens röst hördes åter:

— Låt upp dörren, fru Brigitta, jag är drottningen, men lägger min makt härutanför, min krona, min ära. Jag vill intet ont göra, hellre ont lida; jag är en svag kvinna, jag vill säga farväl åt en vän, som var mig kär, förvägra icke min bön.

Fru Brigitta hade en svår kamp, ty i drottningens hand låg hennes äregirighets dröm, resan till den Heliga graven; men drottningen läste hennes tankar genom den lyckta dörren:

— Tron icke, fru, att jag hämnas, jag är icke sådan, jag håller mitt löfte likafullt; jag hatar icke, jag ber...

Då föll modern på knä, lyfte händerna som om hon ville riva ner himmelens ljungeldar över huset; och hon bad, bad återigen att Gud skulle taga hennes son. Och under bönen föll sonen i en vanmakt, ängslades och förlorade krafterna.

Men genom dörren hördes den lilla kvinnorösten:

— »O att du vore min broder, att du hade diat min moders

bröst. Jag finge då kyssa dig och ingen skulle häda mig. Lägg mig som ett signet på ditt hjärta, ett signet på din arm, ty kärlek är stark som döden, dess nitälskan är hård såsom dödsriket dess glöd är en elds glöd, en Herrans låga...»

— En helvetets glöd är din kärlek, skökal rasade modern innanför dörren. »Och jag fann något som är bittrare än döden: En kvinna, vilkens hjärta är nät och snaror, och vilkens händer äro bojor! Förbannad vare din ingång och din utgång, förbannad vare din livsfrukt och din jords frukt; och din himmel som är över ditt huvud skall bliva såsom koppar, och jorden som är under dig bliva till järn; Herren skall låta damm och stoft regna över ditt land; Herren skall slå dig med Egyptens bölder, med svullnader, med skabb och skorv, Herren skall slå dig med vanvett, blindhet och sinnesförvirring...»

Hennes raseri kom munnen att fradgas och hon föll på golvet, men ägde nog kraft att krypa till dörren, vid vars tröskel hon lade sig på vakt.

Men ute i stenfarstun låg den lilla drottningen och kvidde, ty hon förmådde icke mer tala.

Och så lågo de där en natt och en dag utan att tala, endast lyssnande på varandra. Under tiden blev riddaren på sin säng utan sans och besinning. Men när modern reste sig ur sin långa dvala och kom till sängen låg han död. Och hans läppar logo mot henne, förlåtande, beklagande, överseende.

Men modern föll på knä och tackade Gud som räddat hennes son.

Tre dagar efter begrovs riddaren och lagmannen Karl Ulvsson i klostret Santa Croce. Fru Brigitta var närvarande; stolt, hård, med torra ögon. Det var en segerfest hon firade.

Drottning Johanna sörjde en tid, men blev strax därpå änka och gifte om sig för fjärde gången. Blev förståndig med åren, regerade i vishet, älskad av folket, men dog bannlyst av Urban VI och strypt ihjäl av Karl av Durazzo, år 1380.

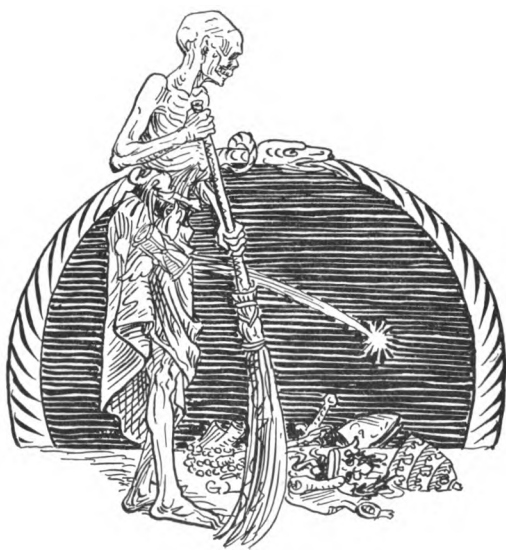
Fru Brigitta blev som bekant förklarad helgon efter sin död och fick Vadstena kloster upprättat. Det låg mycket emot

"En helvetets glöd är din kärlek, sköka!" rasade modern innanför dörren.

helgonförklaringen, som skedde 1391, och bland motståndarna märktes Johannes Gerson den store Pariserteologen. Och redan 1403 måste första abbedissan Ingegerd, Brigittas dotterdotter, avgå från platsen, anklagad för egenmäktig förvaltning, förfalskning av klostrets handlingar och lättfärdig vandel. Undersökning skedde enligt påvlig befallning, och anklagelserna befunnos grundade, så grundade att Martinus V slungade en bulla mot Vadstena kloster och förbjöd könens sammanboende. Vid reformationen indrogs klostret, och byggningarna förvandlades småningom till kurhus och dårhus.

Så förgicks hastigt nog det stolta företaget att upprätta kvinnoväldet i Norden. — »Vad krokigt var kunde icke bliva rätt; och si, det var allt fåfänglighet och jagande efter vind.»

INNEHÅLL.

Sagan om Stig Storverks son	3
Hildur Horgabrud	45
Adelsö och Björkö.....	61
Vikingaliv	86
Bjälbo-Jarlen.....	114
Karl Ulvsson och hans moder	153

